

XV. ÉVFOLYAM

1925

FEBRUÁR.

MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.

ALZOLT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZET-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYOIRAT.

Működését a Magyarországi Zsidó Kultúra Társasága támogatja. SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

A MULT ÉS JÖVŐ ABEL PANN-KIÁLLÍTÁSA

a Nemzeti Szalon összes termeiben.

A világhírű jeruzsálemi művész párizsi, londoni és római kiállítása után személyesen jön Budapestre a kiállítás megnyitására.

A kiállítás időpontját később közöljük.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
A hercegprimás a zsidóságról	43	Híd a Kison folyón	53
Dr. Patai József: Nyílt válasz a Mult és Jövő visszaküldőjének Békésgyulán	43	Nachal-Kison	54
Kiss Arnold: A szószék magasából (Vers) ..	46	A Neser-cementgyár építése a Karmel alatt	55
Vadász Tibor: Purimi ajándék	47	Dr. Barsi Dezső a haifai gyermekek szemeit vizsgálja	56
Komlós Aladár: Falusi zsidógyerek (Vers) ..	47	Portaels I: Tuniszi zsidó nő	57
Patai József: A Karmel hegyén és a Karmel alatt	48	Tardoss-Taussig Ármin: Őszi táj	59
Avigdor Ha-Meiri: A semmiség trónján (Vers. Ford. Erdélyi Miklós)	56	A szolnoki zsidó templom	61
Szatmári Mór: A tuniszi zsidóság helyzetéről	57	Az abaújszántói zsidó templom	61
Rosenákné Behr Blanka: Kovács úr felolvas	59	Az esztergomi zsidó templom	61
Zsidó műemlékek archivuma	61	A marcali zsidó templom	61
Kemal Szaadi-Din (Safed): A leányok mű- velődése	62	Abel Pann bibliájából: Ádám	63
Holder József héber verseiből: Vissza .. .	62	Gimes Lajos: Nürnbergi piac	64
Cserzy Mihály: Öreg háznak öreg lakói ..	63	Tardos-Taussig Ármin: Téli táj	65
Zsidó humor: Mechalkél Chájim (Élők táp- lálója). — Csak olyan asszonyokat ne, — Háromlábú asztal. — A konkurrencia és a tyukok. — A megfordított óratartó	67	Kájin és Abel (A Széfer Hájásár fametsze- teiből)	68
Dr. Pfeiffer Izsa: Hősi époszunk legendáiból	68	Hanoch az égbe száll (A Széfer Hájásár fa- metszeteiből)	69
Szaadia Longo héber epigrammáiból: Ifjú és vén	70	A jeruzsálemi „Doar Hajom” nagy napilap szerkesztősége	74
Lengyel Károly: Belaja nocs (Vers)	70	Dr. Spuru miskolci főrabbi avatóbeszédet mond	80
Dr. Reismanné Erdős Irma: Te látod, Uram (Vers)	70		
Sass Irén: Énekek éneke (Regény)	71		
Dr. Klein Sámuel búcsuja	73		
Avi Shaul: Új könyvek	74		
„Kisut ivri”	74		
Szent Eliz	74		
A zsidó nők története	75		
A „Jüdischer Verlag”	75		
Tollhegyről	75—76		
Krónika és Szemle	77—80		

ILLUSZTRACIÓK.

Szőnyi István: Élijáhu elragadtatása (mű- melléklet)	41
A karmelhegyi Élijáhu-barlang belseje .. .	46
Szentföldi tájkép	47
Rész a haifai öbölből	48
Világítótorny a Karmelen	49
Régi barlangok a Karmel oldalában	50
Haifa a tengerről nézve	51
Fürdés a Kisonban	52

MEINL
UJTERMÉSÜ TEA

SZÓNYI ISTVÁN: ELIJAHU ELRAGADTATÁSA

DER AUFSTIEG ELIJAHUS

Beilage des Mult és Jövő.

A „Mult és Jövő” 1925. évi februári műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XV. ÉVFOLYAM, 1925. FEBRUÁR

A HERCEGPRIMÁS A ZSIDÓSÁGRÓL

— Nyilatkozat a Mult és Jövő számára. —

Csernoch János dr. hercegprimás a minden egyházat egyformán érdeklő „Biblia képekben” című díszművünk megjelenése alkalmából fogadta a Mult és Jövő munkatársát, aki előtt rendkívül érdekes nyilatkozatot tett. Azok az asszimiláns zsidók, akik azt hiszik, hogy minél jobban eltávolodnak a zsidóságtól, annál kedvesebbé válnak a nem-zsidó világ előtt, némi meglepetéssel fogják hallani a katolikus egyházfejedelemnek legkompetensebb nyilatkozatát.

— A zsidó vallás követőinek — mondotta a hercegprimás, — a zsidó vallási kultúra apostolainak ezt a szöveget küldöm a Mult és Jövő útján: *Minden embernek szent kötelessége abban a vallásban munkálkodni, amelyben született. Maradjanak a zsidók elsősorban jó zsidók, tartsanak ki tántoríthatatlan hűséggel a zsidóságuk mellett, ápolják odaadóan a zsidó vallás irodalmát, kultúráját, művészetét, mint ahogy ezt a Mult és Jövő teszi és akkor megtették a kötelességüket az emberiséggel szemben is, mert az emberiség legfőbb értékeinek fentartásán, a felekezeti és társadalmi béke művén dolgoznak.*

— Az utóbbi időben — folytatta Ő Eminenciája, — az ujságok túlsokat foglalkoztak a személyemmel. Pedig az én intencióm, hogy a publicisztikai nyilvánosságtól lehetőleg távotartsam magam. A zsidóságról sem akarok ezúttal formális interjút adni. *Később nyilatkozni fogok még a Mult és Jövő számára, melynek működését, mint a vallásos érzés megerősítőjét, szükségesnek és áldást hozónak tartom.* Munkatársukkal, dr. Hevesi Simon főrabbi úrral is beszélek majd a zsidó vallásos érzés fokozásának ügyéről.

Végül még kijelentette a hercegprimás:

— *A magyarországi antiszemizmussal a katolikus egyház semmi közösséget nem vállal!* Mindent egyesek csináltak, egyes emberek felelősek azért!

Az audiencia után Meszlényi Öméltósága engedélyt adott munkatársunknak, hogy a hercegprimási levéltárból lemásolja a jubileumra kapott héber verset, melyre még visszatérünk.

Nyílt válasz

a Mult és Jövő visszaküldőjének

Békésgyulán

Igen tisztelt Uram!

Engedje meg, hogy egyszerűen így szólítom, minthogy más titulust nem ismerem. Nem tudom, vajjon nem kapott-e a kurzus alatt kormánytanácsosi vagy kormányfőtanácsosi címet is nagy birtokának méltó díszéül és így joggal a Nagyságos, esetleg Méltóságos Uram megszólítás illetné. Én — engedje meg — ezúttal mint zsidó a zsidóhoz szólok Önhöz azon az ötezeréves demokratikus alapon, amely szerint mindnyájan a kánaánországi Ábrahám, Izsák és Jákób gyermekei vagyunk. Ezeknek a tiszteletreméltó patriarcháknak is volt rengeteg jószáguk, sok tevéjük, ökrük, szamaruk, bárányuk és mégis folyton az volt a gondjuk, hogy mi lesz az ő ivadékaikkal. És addig ostromolták az eget, míg legfelsőbb ígéretet nem kaptak, hogy örök frigy leszen magzataik és az Úr Isten között. A patriarcha nábobok rengeteg jószágát sajnos, kevesen örököltük. De kaptuk helyette az örökös gondot: *mi lesz a zsidósággal?* Nem bomlik-e fel a sokezer éves frigy? Nem hull-e szét az a sok drága kincs, melyet nemzedékről nemzedékre adott Izrael szelleme?

Ez a gond gyötör ma is néhányunkat, akik az ősi frigy megerősítését tűztük ki életünk szent céljául...

Ön szíves volt visszaküldeni a Mult és Jövőt azzal a megjegyzéssel, hogy Ön nem akar Palesztinába menni és Ön nem kíváncsi arra a kisázsiai országra, amellyel mi annyit foglalkozunk. Nem ön az első, aki a Mult és Jövőt visszaküldi. Az okok természetesen különbözők. Voltak, akik azzal indokolták, hogy mi „fanatikusak” vagyunk, mert küzdünk a renegátság ellen, holott nekik nagyon derék kikeresztelkedett rokonaik, meg barátaik vannak. Egy hitközségi elnöktől visszakaptuk a lapot, mert azt írtuk, hogy talán mégsem egészen ildomos dolog, hogy a zsidóság élén álljanak olyanok, akik a zsidósághoz való

ragaszkodásukat úgy dokumentálták, hogy saját gyermekeiket maguk kereszteltették meg. „Ez a gyermekek érdekében történt — érvelt — és a gyermekekről való gyengéd gondoskodás *igazi zsidó* vonás, azonkívül jótékonykodik is és fő a zsidó szív, stb.” És ha már a zsidó szívnél tartunk, voltak akik azon sértődtek meg, hogy emberséget, diszkréciót, *humanizmust követeltünk a jótékonyságban* a hangos és megszegyenítő nyilvános tamtarraram helyett és annak a szerény nézetünknek adtunk kifejezést, hogy a *zsidó közéletet általában bensőségesebbé kell tenni*, különben az egész zsidóság üres parádévá sülyed. És ha már parádénál tartunk, néhány előfizetőjébe került a Mult és Jövőnek az a véleménynyilvánítása is, hogy talán mégsem illik teljes hitközségi parádéval, sőt rabbinikus asszisztenciával fogadni a templomban egy kikeresztelkedett zsidó minisztert, még ha „zsidóbarát” is, mert elvégre az Úr Isten előtt, „in excelsis” a magasságban talán még sincs olyan nagy jelentősége az emberi excellenciás magasságos címenek, még ha nincs is rajta a renegátság bélyege. Volt, aki visszaküldte a Mult és Jövő első számát, mert állítólag „*orthodox*” irányú és sok *lengyel zsidó pajeszes ábrázatot mutatott be*, (ha jól emlékszem, egy *Rembrandt* nevű festőtől). És voltak, akik visszaküldték a lapot, mert állítólag „*neológos* meztelen képeket” közöl. Volt, aki visszaküldte, mert úgy találta, hogy a Mult és Jövő „*cionista*” és volt, aki visszaküldte, — oh, halljad Izráel! — mert „*a Mult és Jövő nem csinál cionista propagandát!*”

Az Ön lemondó levele tehát, amint látni méltóztatik, nem ért bennünket teljesen edzetlen állapotban, meglepetésszerűen. Ez a sorsa minden nyilvános tevékenységnek: ki van téve a legszélesebb kritikának, amelyhez mindenkinek joga van. „*Mindenkinek joga van a kritikához*”, ezt mindenki tudja. Csak ott kezdődik a baj, hogy azt már viszont nem mindenki tudja, hogy a *másik* is bennfoglaltatik ebben a *mindenkiben* és hogy a *másiknak* is megvan a kritikai joga és tán egy sajtóorgánumnak is joga van nem mindenben egy véleményen lenni a nyájas olvasóval. Sőt, ha az életben mégis némileg az udvariaság követelménye a másinak a meghallgatása, ami esetleg kölcsönös eszmecsere útján meggyőzéshez is vezethet, a sajtóorgánummal szemben a meg nem hallgatás elve sokkal *takarékosabbnak, olcsóbbnak* bizonyul...

Az Ön argumentációja azonban, úgy véljük, az összes eddigiek között a *legigazságtalanabb*. És ez az, ami arra késztet, hogy ne elégedjünk meg az Ön címszalagjának egyszerű kicserélésével, hanem megvilágítsuk az Ön indokolásának gyökerében helytelen mivoltát.

Ön nem akar Palesztinába menni! De *ki buzdította Önt arra*, hogy itthagya birtokát, gyárárt, címét, kényelmét, pozícióját, a szolgabíró

meleg feketekávéját és hideg vállveregetését és Palesztinába menjen? Ha az *északafrikai* zsidók életéről, társadalmi helyzetéről és kulturájáról olvas a Mult és Jövőben, ki mondja Önnek, hogy vándoroljon ki Észak-Afrika pálmás oázisai közé és k. neje önagysága vagy öméltósága váltsa fel a legfrissebb párisi divatot a legősibb afrikai Szahara-kreációval? Ha az *amerikai* zsidó színházakról, *Páris* vagy *Berlin* zsidó művészeiről, *London* vagy *Kisenev* zsidó tudósairól írunk, ki mondja Önnek, hogy váltson útlevelet Amerikába, expressz-jegyet Párisba, Berlinbe, Londonba vagy Kisenevbe? Sőt azok számára, akik saját szemükkel győződhetnek meg mindenről, talán nem is kell írunk. Inkább azokhoz szólunk, akik csak távoli írások útján vehetnek tudomást mindarról, amit zsidó testvéreik keleten és nyugaton, északon és délen cselekszenek, szenvednek, alkotnak!

Hogy *mi közünk hozzá?* — kérdi Ön. Hogy mi közünk a kisenevi zsidókhoz vagy az afrikai zsidókhoz? Sajnos, hogy ezt a kérdést is fel lehet vetni. „Hogy mi közünk az amerikai zsidókhoz” — arra megadják a feleletet azoknak a dollároknak százezrei és milliói, amelyek a tengeren túlról jöttek a háborúban tönkretett országok zsidóságának segítségére. Ez mégis csak kézzelfogható argumentum. Sőt még a francia zsidókkal is lehet némi közösséget vállalni. Ők csinálták az „*Alliance Israelite Universelle*”-t, melynek meg nem kontremínált régi, jó frankjaiból évtizedeken át szintén csurrant-cseppent szépen a mi szegény hazánkba is. De az afrikai vagy kisenevi zsidók! Mit várhatunk tőlük? Sőt még pénzünkbe is kerülhetnek talán. Mi hazafiak vagyunk és semmiféle közösséget más országok zsidóságával nem tartunk. Igaz, hogy a francia zsidók is talán jó hazafiak és ők csinálták a fentnevezett Alliancet, és nem restelték hozzátenni, hogy *Israelite Universelle*, azaz *egyetemes* zsidó, amelynek mindegy, akár párisi, akár marokkói, akár damaskusi, akár kisenevi. Oh, ezek a francia zsidók ötven év óta árulják így a hazát és egyetemes zsidóságot hirdettek, akár csak a megátalkodott cionisták. Igen, de ők ezt nem „nemzeti”, hanem vallási alapon tették, mert hát tagadhatatlan, hogy egyesíti a zsidóságot az egész világon a közös „*smá jiszroel*”, a közös „*jiszgádál*” és ha a katolikusok péterfilléreket küldenek az egész világból Rómába, miért ne lehetne a zsidóknak „*Méir-bál-nész*”-filléreket küldeni Jeruzsálembe? Nos, már helyben is vagyunk: Palesztinában. Csak menjünk egy lépéssel tovább. Ha ugyanennél az egyetemes zsidó érzésnél fogva, veszendő, jótékony fillérek helyett alkalmat akarnak teremteni a jeruzsálemi vagy chebroni zsidóknak, hogy koldulás helyett *produktív* munkájuk után élhessenek és teret nyújtanak a Kisenevből, Ukrajnából, Jémenből vagy bárhonnan kiüldözött vagy kivándorlásra kény-

szerült zsidóknak, hogy iparral vagy földmunkával kereshessék meg kenyerüket szentföldi telepeken, — lehet ez ellen bármilyen hazafias szempontból kifogás? Ez a *humanisztikus* oldala a dolognak. De menjünk még tovább egy lépéssel. A nemzetközi konstelláció folytán úgy alakult a helyzet, hogy a Népszövetség mandátumot adott Angliának, hogy a Szentföldön, a Biblia ősi hazájában nemzeti otthont létesítsen a Biblia népe számára, még pedig azzal a kifejezetten hangoztatott elvvel, hogy ez a palesztinai nemzeti otthon a *zsidóság helyzetét sehol a világon nem befolyásolhatja, vagyis a Népszövetség és Nagybritannia egyenesen szerződésileg biztosítja Önt, hogy esze ágába sincs Önt Palesztinába kicsábítani*. Ellenben azoknak, akik künn vannak, biztosítja a héber nyelv jogát, a zsidó kultúra fejlődésének lehetőségét, a zsidó autonómiát, héber egyetem felállításának alkalmát, persze „*numerus clausus*” nélkül. Anglia katonai védelmet ad a fejlődő Palesztinának, ahol az ötezer éves zsidó kultúra hihetlen virágzásnak indult. *Lehet-e oka zsidónak bárhol a világon, hogy ezt a fejlődést és felvirágzást rossz szemmel nézze?*

De Ön nem is nézi rossz szemmel. Csak egyszerűen nem nézi. Illetve nem érdekli ez a „kiszásliai ország” akkor sem, ha a zsidó szorgalom csodálatos önfeláldozó munkával Európát varázsol elő ebből az Ázsiából. Amde akkor méltóztassék visszaküldeni a könyvkereskedőnek kis fia *hittankönyvét*, mert abban bizony elejétől végig Palesztináról van szó. Palesztinai patriarchákról, palesztinai honfoglalásról, palesztinai törvényekről, miket Ön úgysem tart meg, és palesztinai prófétákról, akik Cion tanairól és Jeruzsálem ígéiről jövendöltek. Becsületszavamra kijelentem, hogy a kis fia *Bibliája* többet foglalkozik Palesztinával mint a Mult és Jövő. Tehát vissza vele! És méltóztassék visszaküldeni a könyvesboltba k. neje önagysága imakönyvét, mert abban is bizony minden oldalon fohászok vannak a Szentföld romjainak felépítéséről. Mert ezt az imakönyvet, mi türes-tagadás, bizonyos babyloniai „cionisták” szerkesztették, akik szintén a szent Jeruzsálem felépítéséről ábrándoztak pár ezer évvel ezelőtt. És fel is építették. Ott van a minden reggeli és esti imában, a sachrisz, mincha és maariv tizenharc áldásában: „Hadd lássák szemeink, midőn visszatérsz Cionba irgalommal”, — „És Jeruzsálem városába térj vissza kegyelemben és építsd fel hamar napjainkban örök épülésül...” És a mindennapi semá előtt: „*Új fényt ragyogtass Cionra és érijük meg mindnyájan a ragyogását...*” És a tóra kiemelésénél: „*Szemtől-szembe lássuk, midőn az Úr visszatér Cionba...*” Amde ezen könnyen lehet segíteni. Az ember egyszerűen *nem imádkozik* egész éven át. „Nem olvasom az imakönyvet, mert az cionista.” De akkor méltóztassék visszaküldeni az izr. hitközségnek a *nagyünnepi templom-*

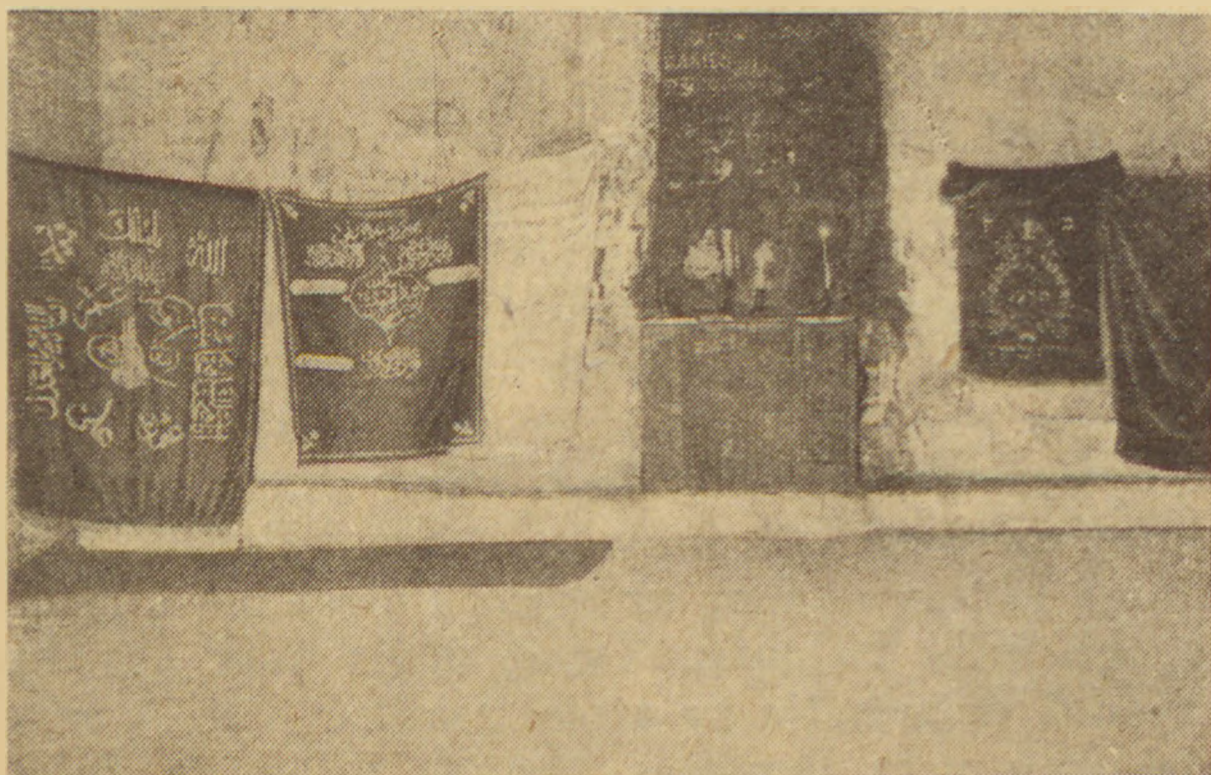
jegyeit is. Mert bizony, bizony, Ros-hasono és Jom-kipurkor Palesztináról szólnak a könyörgések, Cion-hegyéről és Jeruzsálem szent városáról, a „muszaf”, az „aboda”, melynél Jom-kipurkor háromszor borulunk le a földre, valóságos „*palesztinai leírás*” a jeruzsálemi szentélyről, istentiszteletéről és a Szentföld jövőjéről. Csak vissza neki! Hisz ez a „sionizmus” netovábbja! És méltóztassék visszaküldeni minden „*bar-micva*”-meghívót is, bárhonnan jöjjön, mert fájdalom, a tizenhárom éves maftir-gyerek, amikor a tóra elé idézik, „palesztinai leírásokat” olvas fel a profétákból és utána azt imádkozza, hogy „*Könyörülj Cionon, mert az életünk háza...*” Az Ön fia talán már nem fogja ezt a fohászt elmondani, mert Ön jókor át fogja menteni a tulsó partra. „Elvégre a gyermek jövőjéről van szó” stb. Az Ön fia talán, de unokája már valószínűleg a katolikus vagy református hittant fogja tanulni. De méltóztassék azonnal visszaküldeni a *keresztlevelet* is, mert végtelenül sajnós, *ott is* palesztinai leírásokkal fogják traktálni, ugyancsak palesztinai patriarchákról, palesztinai prófétákról, bölcsekről, apostolokról, sőt kibővítve ama palesztinai rabbik tanítványának dolgaival, akit Nazarethi Jézusnak nevezének.

Hiába, ettől a Palesztinától sehol sem lehet szabadulni! Épp azért távolról sincs elintézve ez az ügy a Mult és Jövő visszaküldésével. Viszont, ha Ön valóban „jó zsidó” és olykor-olykor Önt is gyötri a súlyos probléma, hogy mi lesz az ivadékaikkal, mi lesz a zsidóság jövőjével, akkor igenis fokozott érdeklődéssel kell kísérnie a szentföldi zsidó élet megújítását és örömmel kell, hogy eltöltse a tudat, hogy van egy hely, ahol a zsidóság nincsen kitéve az asszimiláció kísértésének, a renegátság csábításainak; hogy a zsidó kultúra, a héber nyelv visszanyerte legtermészetesebb ősi menedékhelyét, ahol szabadon fejlődhet és új virágokat hajthat mint évezredek előtt. És míg az egész világ zsidóságánál visszaesést lehet megállapítani, míg Itáliából és a Provenceból, ahol valaha a Tóra nagyjai éltek, még a héber alef-béth tudása is kiveszett, míg az oroszországi nagy zsidó rezervoárt felszívja a szovjet erőszaka, sőt az amerikai zsidóságot is fenyegeti már a gazdasági kiéleződésből fakadó yankee-antiszemizmus, — lesz egy hely, ahol a zsidóságot visszaesés helyett állandó fejlődésbe serkenti egy nagy nemzetépítő ideál és fejlődése természetes zsidó fejlődés lesz. Renaissance.

Ön nem hisz ebben és nem tartja az egész dolgot reálisnak. Rendben van. Nagy zavarba jutna az egész ügy, ha mind a tizenhatmillió zsidó hinne benne, amikor az egész Palesztina alig nagyobb mint Belgium. Tehát úgyis csak egy hányadát fogadhatja be a mai zsidóságnak. A szám azonban nem lényeges. Annak idején a Biblia leírása szerint *negyvenkétezen* tértek vissza a babyloni fogságból. Az akkori „cionisták” tehát

jóval kevesebben voltak, mint ahányan most a világháború után következő pár esztendőben Palesztinába bevándoroltak. És „vallástalanság” miatt is panaszkodtak Ezra és társai. Mégis ebből az „Izrael maradékából” lett a makabeus zsidóság, a misna- és talmud-zsidóság és szellemük a szent földön megtermékenyülve, vallásokat adott az egész világnak. És mit csináltak akkor a Babylóniában maradt zsidók? Támogatták tanácssal, buzdítással, arannyal, eszközökkel az ő szentföldi testvéreiket, akik az egész népért s jövőjéért vívták héroszi küzdelmüket, egyik kezükben építő-szerszámmal, másikban fegyverrel. Így olvassuk ezt Ezra és Nechemiás könyveiben. És ma sincs másról szó. Láttuk trónusok ingását, vagyonok pusztulását és ha vannak zsidók, akik mégis a legmagasabb piedesztálra a pénzt helyezik, legalább is hagyják dolgozni és ne bántsák azokat, akik hinni tudnak egy magasabb ideálban, akik lelketlen destrukció és olcsó lekicsinylés helyett lelkes, önfeláldozó, konstruktív munkát végeznek a Szentföldön, — talán azoknak az unokái számára is, akik ma gúnyolódnak.

Hogy a számítások be fognak-e válni? Ki tudja. De méltóztassék megengedni, hogy *Einstein*, aki a nem-izraeliták véleménye szerint is a jelenkor legnagyobb matematikusa, talán ért annyit a számításokhoz mint Ön és ő ismételtelen hangoztatta a jeruzsálemi héber egyetem érdekében tartott gyűléseken, hogy szerinte Palesztina a zsidóság jövőjének egyetlen fix pontja, mert mindenütt másutt a zsidóság állandóan lemorzsolódik, feloldódik, néhány generáció és a zsidóság teljesen elpusztul; ellenben Palesztina mint zsidó kultúrcentrum beláthatatlan hatással lehet az egész világ zsidóságának fejlődésére is. Így szól a tudós. És talán bír olyan reális ítélettel mint Ön. Az *Amerikai Egyesült-Államok legfőbb bíróságának elnöke Brandeis* is, aki minden szabad idejét Palesztina felépítésének szenteli és csak legutóbb hangoztatta, hogy a palesztinai nemzeti otthon létesítése a *jogérzés legfenségebb cselekedete volt az emberiség egész eddigi*

A karmelhegyi Eljáhu-barlang belseje, zsidó, keresztény és mohamedán jelvényekkel.
Das Innere der Eljahu-Höhle.

történetében. Így beszél a jogász és a bíró. És *Rothschild* is, gazdasági sikerei után ítélve, van talán olyan reális *közgazdász* mint Ön és úgy találta, hogy az összes zsidó jótékonyságok között Palesztina felépítése a *legreálisabb*. És zsidó kolóniákat teremt az egész Szentföldön, ahol a „*Keren Kajemeth*” nagy kolóniáival párhuzamosan, zsidó munkások eleven bizonyítékul szolgálhatnak, hogy a *zsidó fizikai munkát is gyönyörűen végez és nem a spekuláció a zsidók specialitása, ahogy ellenségeink mondják.* És mikor legutóbb künn járt Palesztinában, könnyezett a meghatottságtól: „Életem legnagyobb boldogsága ez az eredmény.” Így beszél *Rothschild* a közgazdász. És *Lord Balfour, Macdonald* és *Lloyd George* vannak talán olyan jó politikusok mint Ön és úgy találják, mondják és írják, hogy a szentföldi megújulásnak nagy jövője van és politikailag is csak használni fog a zsidóságnak mindenütt. Mert *kiegyenesíti a gerincét és emelni fogja a tekintélyét.* Így beszél a politikus. És *Herzl*, aki mindenét, zsenialitását, életét, egészségét, vagyonát áldozta fel a zsidóságnak, azt mondotta: „*Ha akarjátok, nem mese!*” Így beszélt a poéta. És aki a mai szentföldi fellendülés csodáját saját szemeivel csak egyszer is látta, bátran mondhatja Ussischkinnal: „*És ha nem is akarjátok, akkor sem mese!*”

Ezért van tele a becsületes zsidó sajtó az egész világon Palesztina problémáival, *amelyek ma már távolról sem a „cionisták” vagy a „cionizmus” problémái!* Ezért foglalkozunk mi is többet Palesztinával, mint mondjuk Észak- vagy Dél-Afrikával. És ezért nem törődhetünk egyes példányok visszaküldésével. Mert nem a kiadóhivatali kalkuláció lebeg a szemünk előtt, hanem a zsidóság jövője!

Egyébként maradunk hazafias, hitrokoní és cioni üdvözlettel

a Mult és Jövő szerkesztősége nevében:
Dr. Patai József.

Kiss Arnold: A szószék magasából

*Hitetlen tömeg, fagyottlelkű tábor,
Lenn süket szivek, mint a hideg ólom —
Fenn láng-zsaráttal égő prédikátor,*

*És érzés, eszme szárnyal egyre följebb,
Mint szirtoromra száll magános sólyom,
S ott lenn a porban mély és rideg völgyek...*

*

*És széjjelfoszlik sok ifjú legenda,
Előbb vagy utóbb minden lángnak bére:
Csalánból hála, s brokát reverenda.*

*Koldúsgaras. S borostyán egykor holtan,
Szent hymnusok, ha betértünk a révbe —
A koporsón?! ... mit ér a babér ottan?!*

VADÁSZ TIBOR: PURIMI AJÁNDÉK

Elsején kifizette az adósságait és kiszámította, hogy megmaradt pénzecskéjéből tizenötödikéig talán kifutja... Arra a napra, mikor a leány az akadémián vizsgázott, nem tudott ajándékot venni, csak másnap jutott hozzá egy kis előleghez. Rögtön sietett megszerezni a karkötő-órát, amit már előre kiszemelt: hivatalbamenet minden reggel ott látta a kirakatban és bizonyos személyes kapcsolatot tartott fenn ezzel a drága holmival. Mi tagadás, az órát részletre kapta meg, ami néha keserű pillanatokat okozott, ha arra gondolt, hogy elsején fizetéséből egész szép kis summát vonnak le.

Most már csak purimkor akarta odaadni az ajándékot. Minden nap találkozott a leánnyal. Zsebében, tokjában ott ketyegett a pici óra. Titokban sokszor elővette és nézegette: fekete bارسonyban pihent a villódzó arany és a lány élénk, sötét-puha szemére emlékeztette. Minden nap pár percet öröme hangolt: purimkor átnyújthatja az ajándékot. Drágán váltja meg az ember élete kicsi derűjét és bizony az óra árából viseltes ruhaállományát is kiegészíthette volna, mert tetszeni akart...

Kétes fehérségű ingét eltakarta széles nyakkendőjével; kabátját sokáig kefélgette, de a kopottság szürkésege csak nem bizonyult pornak. Kínos gondossággal öltözött fel és elindult jókedvűen. Amint jött le a lépcsőkön, mosolyogva gondolt rá, hányszor érzett már kísértést, hogy borusra hajló percekben megörvendeztesse a kedvest és egy óvatlan pillanatban a kezébe csusztassa a drága holmit. De még csak pár nap és itt az ünnep és ő purimra tartogatta az ajándékot. A kapuba ért, mikor a postás egy levelét kézbesítette. Kibontotta; a leánynak riválisával való eljegyzési kártyája volt benne. Egész érzelmes világa süllyedt el... Rohant az utcákon... Zsebében a pici óra örölte a perceket. Ment, ment, már a kültelki járdákat róttá, a házak közt télvégi köd ült, csak a kivilágított üzletablakok vágtak éles fényhasábot az úttestekre.

Egy kültelki fénylő kirakat előtt őt didergő, kendőbe burkolt kislányt talált. Nézték a cukrászbolt tarka pompáját, nagy torták és csilló, ezüstös csokoládé-szeletek keltettek áhítatot: szinte ráfeküdtek kicsi kezük szétterpesztett ujjaival az ablaküvegre, egyik még az orrocskáját is rányomta és a lehelete odatapadt.

Megállt a kislányok háta mögött — jaj, ha az élet furcsa sülyesztőibe lezuhan a gyermekek elől ez a pompa...

— Várjatok, — mondta és besietett az üzletbe. Nápolyi szeleteket vásárolt, de amint szét akarta osztani, az egyik kislány rábámult és futásnak eredt, a többi is utána rebbent és a sarokról még a nyelvüket öltögették... Csak állt szívének felkinált, zsongó szeretetével, zsebében az ajándékkal és kezében az öt nápolyi szelettel...

Szentföldi tájkép.

Landschaft in Palästina

Komlós Aladár: Falusi zsidógyerek

A szobában, hol minden héten egyszer egy este gyertyát gyújtott az anyám, némán guggoltak a zömök és sötét bútorok. Köztük a lassú levegőben — az ablak előtt zöldbokru orgonák — mozogtunk, az apám, anyám, meg én. A cimboráim az udvarbeli parasztgyerekek patakon s a szérűn, ahol kíváncsi s gerjedt szemüket furcsa játékok nyitják a sötétben. A kert alatt kemény szoknyákban duzzadó testű parasztleányok ringva jártak. Egy reggel kimentünk a tagba. Én — négy esztendő s lehettem — ott kocogtam az apám mellett. A városról beszéltünk, mely tiszta kéken állt a messzeségben. Egyszer be is kocsiztunk nagyapához. Rövidre nyírott ősz hajjal s piros arccal állt a söntésben. Én tünődtem: ő az isten, kit emlegetni szoktunk. Az iskolában a parasztfiukkal együtt vettem néki a keresztet. A tanító úr a betlehemi ácsnak házában járó angyalokról mesél egyszer — és akkor estelenként a szemem mögött Betlehemnek apró jó házai fehérlettek fel egyre. Egyszer egy szürkületkor a temető szélén, a hidon ültünk. S este lett s egyik pajtásom azt mesélte akkor, hogy mi zsidók vagyunk s az apja mondta, mindnyájunkat kiirtanak egy éjjel. Én félig hittem el csak, ám a szívem riadtan vert és én haza futottam és egy sötét sarokban gubbasztva néztem az apám s anyám s szerettem volna a szoba fülletleg csendjébe a titkot kisikoltani. „Zsidó, mi az?” tünődtem. Künn az estét csendesen várta sok falusi ház.

PATAI JÓZSEF: A KARMEL HEGYÉN ÉS A KARMEL ALATT

A karmeliták vaskapuja. — Vilmos császár a Karmelen. — Panoráma a Karmelről. — A héber műegyetem és reáliskola. — Hermann Struck műtermében. — Találkozás dr. Barsival. — A „Neser” cementgyár. — Eljáhu barlangjában. — A Karmel csudái.

Pénteken, estefelé, alkonyatkor érkeztünk föl a Karmelre, még mielőtt a Szombat királynő leereszkedett volna a „Dzsebel Mar Elias”-nak Eljáhu szent hegyének csúcsára. Szinte félelmetesnek tűnt a csupasz sziklák és barlangok közt kanyargó út, amint kígyózva vitt a meredek lejtőn fölfelé. Olykor szédületesnek látszott a magasság és egy-egy pillanatra úgy tetszett, mintha öszvérenek, autónak elállana a lélegzete és feltartóztatlanul gurulunk lefelé ismeretlen mélységekbe. Olykor meg, mintha csak egy szétmálló fehér mészszikla tartaná ezt az istenkisértésnek vájt utat és kocsis és utasa lezuhan a Nagy Tenger hullámai közé, melyek kéken, káprázatosan és csábítón csillognak alattunk a végtelenségbe. A szomszédok behunyja a szemét. Nem bírja a tekintete sem a mélységet, sem a magasságot. Csak olykor pislog a meztelen hegyoldal felé balra, messze van-e még? Sokáig tart-e még a veszély? Pedig az út széles, szilárd és biztos. Ahol túlerősen emelkedik a lejtő, leszállunk, hogy könnyítsünk a terhen. De talán egy kicsit a lélekzetünkön is. Aztán megint szágulduink fölfelé, mintha Eljáhu tüzesszekere röpítene a levegőben. Hirtelen megállunk egy nagy, magas vaskapú előtt. Mintha az utat itt elvágták volna komor, néma fallal: Embernek fia, idáig és ne tovább! Néhány pillanat múlva azonban a rácsnyíláson át egy sápadt kéz nyul ki. A tenyerén feketebetűs, vörös cédulákat tart, amelyek csakhamar átvarázsolódnak ezüst sillingekké és piaszterekké. Aztán méltóságteljesen széttárlanak a titokzatos kapu szárnyai és ott áll mögötte

oldalt, lehorgasztott fejjel, de éber szemmel a karmelita-rend kolostorának szakállas szerzetese, vigyázva, hogy csak annyi kocsis megyen-e át, amennyi átlépő-jegyet váltottak. És amint a barát fedetlen fővel, alázatosan, szótlánul mint szobor mered a helyén, úgy tetszik, hogy egyik szemével fel-felhunyorgat sűrű pillái alól s figyel, vizsgálja az utasok arcvonásait, vajjon ezek is Eljáhu rokonságához tartoznak-e, akik mennek elfoglalni a Karmel csúcsát az ő fejük fölött...

Még a keresztes háborúk idejében építették a kolostort a Karmel derekán. Az olasz-stílusú templom oltára alatt barlang nyílik, amely a keresztény legenda szerint, Illés próféta egyik megbúvóhelye volt. Sok itt a barlang és szakadék a hegy meszes testében és híresek voltak itt a búvóhelyek ősidők óta. „Ha elrejtőznek a Karmel csúcsán, onnan is felkutatom és megragadom őket” — szól Ámosz próféta. Üldözöttek, apostolok és remetéik régi rejtekhelye ez. És talán ezekben a barlangokban leheltek utolsót a Keletet ostromló Napoleonnak pestisbe esett gránátosai, akiknek emlékoszlópa ott szomorkodik a templom mögött, a büszkén emelkedő világítótorony alatt, mintha a mulandó dicsőség bele akarna kapaszkodni ebbe a távoli tengerekbe sugárzó karmelhegyi örökmécsbe. — Sokáig meggyünk a karmelita-rend területén. És mikor elhagyjuk, a folyton fölfelé lejtősödő út széleit illatos mirtusbokrok, mandula-, szentjánoskenyér- és vadszilvafák szegélyezik. De nincs most ideje a gyönyörködő elmélázásnak. Már leszállt a nap. Egyre feljebb jutunk a fensíkra és mire a

„Karmel” hotel bejárata elé érünk, már mindenki a rögtönzött kis imaterembe készül, köszönteni a Szombatot.

Szombat a Karmelen egészen más, mint szombat Galileában vagy szombat Jeruzsálemben. Itt beleolvad a lélek a természet magányosságába és a ünnepi hangulat végtelen fenségét nem zavarja semmi profán szín, semmi hétköznapi látvány. Úgy érezzük, mintha egy óriási tenyér felemelt volna csodálatos magasságba, aetheri tisztaságú levegőbe, hol a szél szombati melódiákat zümmög

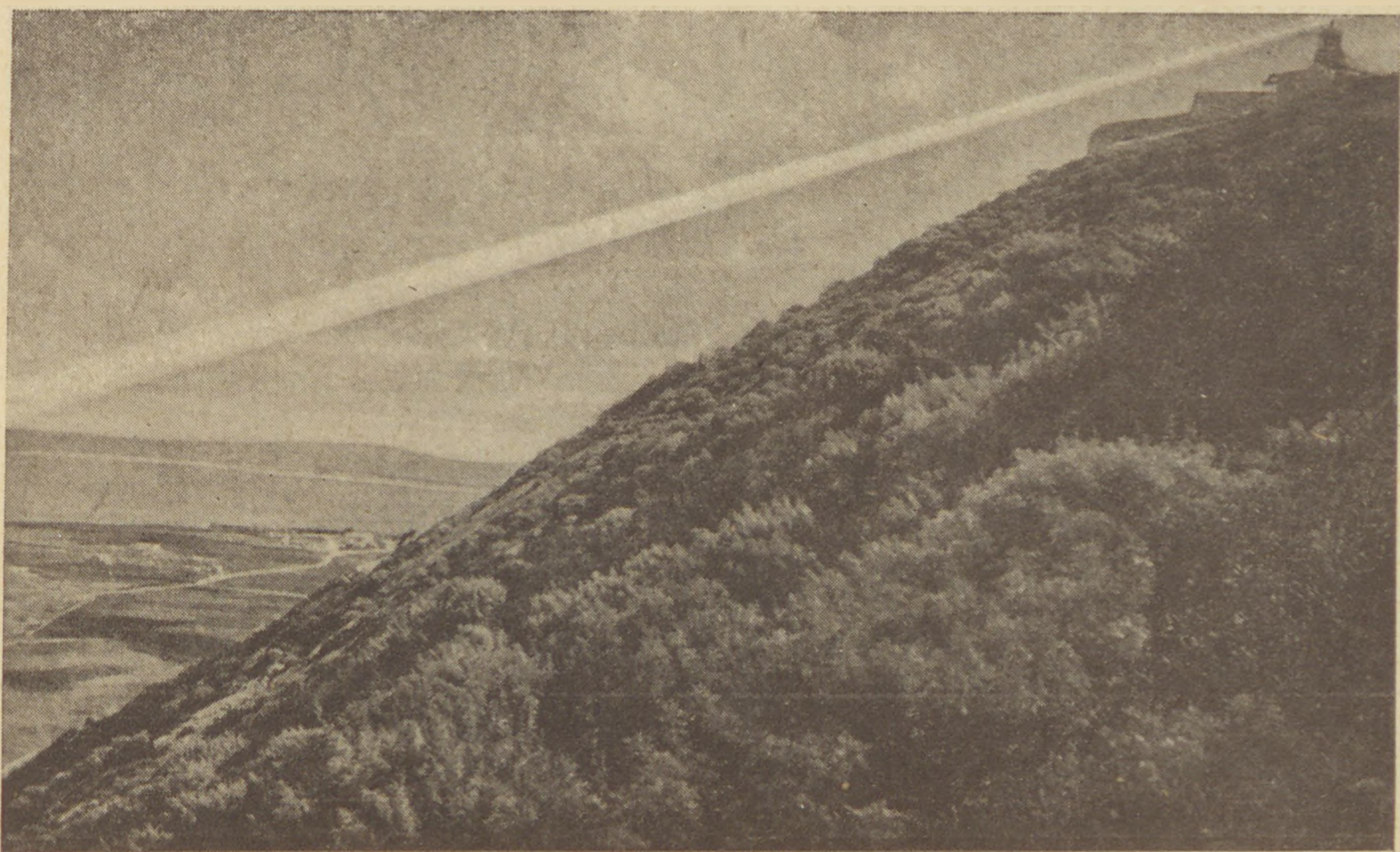
Rész a haifai öbölből.

Meerbusen bei Haifa

és lent a mérhetetlen mélységben ritmikus refrénnel felel a tenger morajlása... Végtelenül zöld hegy és végtelenül kék tenger, illatok és csillogások és a szíved mintha közöttük ringatózna repesőn és andalogva... És cseng az Énekek Éneke: „A fejed a vállaidon mint a Karmel és hajad kontya mint a bíbor...” És Jesajás és Jeremiás himnuszai: „A Karmel fensége adatott néki...” „Mint a Tábor a hegyek közé s miként a Karmel belelép a Tengerbe.”

Mintha csak elindult volna a samáriai hegyek közül, hogy egy gigászi lépéssel egyenesen a Nagy Tenger közepében vesse meg a lábát... Ima után kimegyünk a balkonra. Titokzatos, holdas éj a Karmelen. Mintha álmodó varázsló szórná az ezüstös fényport a levegőbe, a hegyre, a tengerbe. Lent az öbölben ezer színes lámpa gyullad ki a vizen, mintha visszfénye volna a csillogos égboltozatnak. Pedig dehogy is égi fények. Pokoli mécsesek ezek. Az Akko-Haifai öbölben horgonyzó francia-angol hadihajók ünnepi kivilágítást rendeznek. Az egyiptomi vagy kisázsiai partok felé mennek-e tüzet okádni vagy tüntetni, ki tudja. Az lesz majd csak a szombatok szombatja, ha a tengerek habjait nem szeldeli többé halálhajó és itt alattunk a Szentföld nagy kikötőjében a Csendes-oceán és a Vörös-tenger életet hozó hajói fognak horgonyozni és ünnepelni...

Szombaton délelőtt hegyi sétára invitált Boris Schatz professzor, aki itt a Karmelen szokott üdülést keresni a „Becalél” idegfeszítő munkái után. Neki nem lehetett ujság, mégis mámorosan magyarázta, „mennyre haladtunk” a Karmel kisajátításában. Itt fönt már majdnem minden zsidó kézben van. Gyönyörű villaváros lesz ez, pompás üdülőhely és egyenes folytatása az új haifai zsidó városnak, amelyet a Karmel védte nagy tengeröböl a jövő kereskedelem gócpontjává predesztinál. — Azt írigylem — mondja Schatz professzor, — aki meg fogja élni, amikor villamos sikló visz fel a Karmelre, amely egész húsz kilométer hosszában tele lesz kertekkel, szőlőkkel, villákkal, üdülőtelepekkel. Hiszen áldott, termékeny hely lehetett ez, amikor még az Ásér törzs birtoka volt és példabeszéd járta: „Ásernek zsíros a kenyere, olajba fűroszti lábait, ő adja a király csemegéit.” Majd el fogom vezetni a tulsó lankákra, ahol látni lehet még régi malmok, öntözőkutak, bor- és olajprések rom-

Világítótorony a Karmelen.

Leuchtturm auf dem Karmel.

jait. Fajdkakasok és párducok tanyáztak itt évezredekig. Most újra kizöldül a Karmel és írigylem azt, aki virágzása teljében fogja látni.

Egy borotvált bajuszu, szikár öreg úr jön velünk szemközt. — A német kolónia lelkipásztora — mondja Schatz professzor. — Látja, ezek a német templáriusok reánkpirítottak. Az első palesztinai zsidó telep 1882-ben alakult és a németek már 1868-ban alapították azt a gyönyörű gyarmatot ott a Karmel alatt. „Sabbath salóm” — köszönti a lelkész Schatz professzort, aki bemutat, azután együtt folytatjuk a sétát.

— Nos, mit szól a Karmelhez? Először látja most? — fordul hozzám a Herr Pastor nyájasan. — És mindjárt meg is adja a feleletet: Mikor Vilmos császár 1900-ban elzarándokolt a Szentföldre és itt állt ezen a helyen, ahonnan lenézett a tengerre, nem tudott betelni a kép fenségével. Csak nézte, nézte elmerengve és amikor Bülow figyelmeztette, hogy itt az indulás ideje, így szólt a császár szomorúan: „Nehéz leszállni a természetnek erről a fejedelmi trónusáról és visszatérni Berlinbe...” Akkor még nem sejthette szegény, hogy le fog kelleni szállania arról a berlini trónusról is...

Egy kis oleander-liget mellett haladunk el. A sűrű bokrok közül hancurozó gyerekek héber kördala hallatszik. Bemegyünk. Pompás látvány. A betonos földből kinyúló, hatalmas forgó-ágyú óriási csövén egy kis fiú ül lovagló pózban, lábait a levegőben lóbálva, a többiek pedig lent forgatják az ágyú gépezetét, majd lassítva, majd gyorsítva a forgást, aszerint amint a héber dal ütemei kívánják. Szinte messiási vízió teljesülésének hat a kép. „És játszadoxni fog a gyermek a vipera oduján és a csörgőkígyó szeme után nyul a csecsemő keze...” Schatz professzor azonban tudja, hogy nem szimbólumnak került

Régi barlangok a Karmel oldalában.

Alle Höhlen auf dem Karmel.

ez az ágyú a szent hegyre. Rettentő pusztítást vitt véghez ez a gyilkoló gép a Karmelt elfoglaló ántánt-csapatok és zsidó légiók katonái között. És itt erre a kimagasló mandulafára, ahol az a szép gyerek ül, akasztották fel az ágyút kezelő török tűzerőhadnagyot, mert kiderült, hogy még akkor is itt maradt és lőtt, amikor már általános visszavonulásra adta ki a parancsot a török-német-osztrák hadsereg parancsnoksága. Kegyetlen játék volt és ő nem tudta abbahagyni. Valamennyi bajtársa elvonult mellőle és ő egyedül állt itt a Karmel hegyén és ontotta a halált, amíg le nem fogták a kezét...

Tovább megyünk az úton. Az egyik villa lugasából héber szombati ének szüremlik át. A Herr Pastor felfigyel, majd komoly és ünnepélyes hangon mondja:

— Ha héber éneket hallok a Karmel-hegyen, akkor megvilágosodik bennem a hit, hogy már nincs messze a próféták jövődölte idő, amelynek üdvösségéért jöttünk ki mi is a Szentföldre.

— Vajjon így gondolkodnak-e a karmeliták kolostorában is? — kérdem.

— Most nem tudom, feleli az öreg lelkész, de azelőtt ellenséget láttak bennünk protestánsokban is. Mikor mi megszereztük a Karmel felső részét, ők elzárták előlünk az utat azzal a keresztbe épített nagy fallal, amit feljövetelekor láthatott. Nem engedhetik, mondták, hogy hitetlenek megszenstségtelenítsék szent Illés hegyét. Tanácstalanul állottunk velük szemben. Házaink lent voltak a tengerhez közel, földeink fent a hegy hátán és az út, amely a szerzetesek területén keresztül vezet, elvágva! A német konzulokhoz fordultunk segítségért Damaskusba és Beyruthba. De ők se tehettek semmit. Ekkor Istenhez fordultunk. A két német konzul bezárkózott egy szobába egész napra; eltávolítottak a lelkükből

minden profán gondolatot és a szívüket szentségben összpontosítva várták az ég segítségét. És Isten segített. Ő már tudja a módját. Úgy intézte a Gondviselés, hogy a pápának szüksége legyen gyorsan Bismarkra. És a nagy kancellár teljesítette a pápa kívánságát, csak azt kérte tőle sürgönyválaszában, hogy szabad utat kapjanak a német templáriusok a Karmel-hegyére. Másnap távirat jött Rómából a kolostorba, a szerzetesek kinyitották a falat és mi hálaistentiszteletet tartottunk a nagy segítség napján.

Úgy mondotta a Pastor ezeket a szavakat, mintha a legtermészetesebb és legegyszerűbb dolgot beszélné el. Mintha itt a Karmelen az ilyesmi már nem is menne csudaszámba. Vagy mintha csak olvasná a bibliai textust: „Most pedig gyűjtsd össze egész Izraelt a Karmel hegyére és a Baál jövődölőit is... És hozzálépett Elijáhu az egész nép elé mondván: még meddig fogtok sántítani két küszöbön? Ha az Örökkévaló az Isten, menjetek utána, ha pediglen a Baál az isten, kövessétek azt! És nem felelének neki semmit. És mondá Elijáhu: Én maradtam az Örökkévaló prófétája egyedül, ti pedig négyszázötven férfi vagytok... Mutassunk be áldozatot és leszen, aki felelni fog tüzzel, az az Isten... És hívták a Baált reggeltől estig és sem hang, sem felelet. És gúnyolódék velük Elijáhu: kiáltások hangosabban, hátha talán útja vagyon vagy szunnyadozik... És kiáltának és megvagdálák magukat szokásuk szerint kardokkal és lándzsákkal, miglen ömlött róluk a vér... Se hang, se felelet, se figyelem... És Elijáhu a próféta közellépett és szólott: Örökkévaló, Ábrahám, Izsák és Izrael istene, hallgass meg, oh, hallgass meg, hadd tudja ez a nép, hogy te vagy az Isten... És lehullott az Örökkévaló tüze és megemészté az áldozatot... És látá az egész nép és leborulának arcukra mondván: az Örökkévaló az Isten, az Örökkévaló az Isten!...”

Lent a lankán még mutatják a helyet, ahol az oltárok állottak és ahol az égi tűz lehullott. „*El-Muhraka*” „Égető-hely” a neve ma is.

A lejtőn fölfelé egy kis leány közeledett számárháton. A Herr Pastornak megvillant a szeme: „*Meine kleine Tochter*” — mondja. — Az iskolából jön. És hozzám fordulva, hozzáteszi magyarázatul: Én itt fönt lakom a közelben, a kis leánykám pedig ezen a számaron megy le min-

dennap a telepre, az iskolába. „Sehr brav” — teszi hozzá apai büszkeséggel, — bizony sokszor féltem a kicsikét a hosszú, meredek úton...

— Egyetlen gyerek? — kérdem.

— Nem, hála Istennek — feleli, — ötven vannak az én gyermekeim. Ketten itthon, a házbán, az egyik Jeruzsálemben tanul, egyik Németországban a főiskolán és egyik künn fekszik...

— Hol? — kérdem csodálkozva.

— A temetőben — feleli a legegyszerűbben. Mintha egészen egyforma volna, hogy az ő öt gyermeke hogyan és hol folytatja az életet. Neki mind az öt egyformán él. Hiszen együtt kell találkozniuk egykor mindnyájuknak az Örökkévalóságban, amelyhez mértén az arasznyi földi lét formája oly jelentéktelenné törpül... Mintha a régi legenda csengett volna a fülemben: „Hetven vagyunk, uram, heten...”

Egy szép kertes, emeletes villa előtt elbúcsuzunk a Herr Pastortól. Egy darabig kísérik szemünkkel, amíg átlépi háza küszöbét. Az ajtófélfán fölött aranybetűkkel bevésve csillog a napon a zsoltár-vers szép gótikus dísszel: „*Heiligkeit sei die Zierde deines Hauses.*” (Psalm.) Ó, hogy fájt a szívem a Karmel-hegyn, amikor a Herr Pastor után néztem. Milyen rendíthetetlen hitet plántálhat bele a híveibe ez a templárius protestáns Pastor! De ehhez hinni is kell úgy, mint ahogy hisz ez a templárius protestáns Pastor...

— És most elvezetem — mondja Schatz professzor — a Karmelnek arra a pontjára, ahonnan a legszebb a kilátás.

Oldalt hajoltunk és sűrű bozóton-bokron át egy magas sziklakiugráshoz értünk, ahonnan északon és délen egyszerre tárult elénk a tenger színeiben ragyogó végtelensége.

Az öböl egész félköre szinte a lábunk alatt terül el mint egy keleti mesékkel átszőtt szőnyeg. A szélen Akko városa kettős várfalával és nagy mecsetével, de a tiszta levegőben ellátni egészen Tyrus világítótornyáig és a Libanon fehér csúcsáig. Északkeleten ideködlenek Galilea hegyei, mögöttük a havas Hermon és a Jordánon-túli bércóriások. Délen végignézzük a tengerparti gyönyörű új zsidó kolóniák során egészen le a Saron völgyéig. Elöl Tirah, Atlith, lejjebb Dór, Tantara, majd Zichron

Jaakov, Palesztina egyik legrégebb, legnépesebb és legszebb kolóniája és körülötte a leánygyarmatok, Sfēja, Báth-Selomo, Gibeáth Benjamin, mögötte a legendás kis „Krokodil folyó”, a Nilusból idetévedt Nahar es Zerka és tovább tisztán látni a tengerparton a várnak romjait, ahol a szidoniak Straton-tornya állott és ahová Herodes hatalmas kikötővárost épített, melyet a római császár tiszteletére *Caesareának* nevezett el. Mennyi zsidó tragédiának volt a színhelye a római prokurátorok eme rezidenciája. A köd halvány fátyol-függönye széttárul és szívettépő jelenetek játszódnak le a történelem tragikus színpadján. A tengerre nyíló amphitheatrum húszezer embert fogadott be és amott a templom-romok körül a nagy téren gyűltek össze a jeruzsálemi zsidók tízezrei, akik gyalog tették meg a hosszú utat, hogy könyörögjenek Pilátusnak, hogy ne vigye be a római bálványképeket és a császár faragott szimbólumait a szentvárosba. Öt nap és öt éjjel álltak egyfolytában a jeruzsálemi zsidók a római procurátor palotája előtt, kérve, könyörögve, hogy ne sértse meg a zsidó vallás szent hagyományát. És amikor a hatodik napon betereltette őket az amphitheatrumba, amelyet körülvéttetett fegyveres katonákkal és hirtelen dörgő hangon kiadta a parancsot, „aki nem megy azonnal haza, öljétek meg!” — a zsidók levetették magukat a földre, letépték magukról az inget és némán kinyújtották a nyakukat, hogy készek mind meghalni a hitükért és Jeruzsálem szentségéért. Pilátus pedig megdöbbenett ennek a példátlan heroizmusnak láttán és teljesítette a kívánságukat...

Hősi énekeket zengenek itt a tenger hullámai a parti szikláknak és a vérrel áztatott rögök

Haifa a tengerről nézve.

Ansicht von Haifa

Fürdés a Kisonban.

Baden im Kischon.

a tengernek. És reménydalokat zengnek a jövőről, amikor a parton végig, a Karmel lejtőjén és a Sáron völgyében újra városok virágzanak, falvak dalolnak. A szétszórt kolóniák már szépen csengő strófái az új hősi éposznak és várják a duzzadó tettek és erőfeszítések egybeolvadását a zsidó Alkotás nagy szimfóniájába.

Délután egy kis pedagógiai szabad csapatunk lerándult a Karmel gyalogösvényén a Technikum megtekintésére. Tudtuk, hogy szombaton nincs tanítás, de inkább csak körül akartuk járni a monumentális épületet és gyönyörködni a kilátásban. Az oxfordi colidge-parkok minden romantikája valóban elhalványul ennek a héber főiskolának és keleti pompájú kertjének szépsége mellett.

A „Hádár-ha-Karmelen, a „Karmel díszén“, derekán emelkedik a stílusos építmény, masszív, fehér kőkupolájával és méltóságteljesen kibontakozó hatalmas szárnyaival. Előtte tágas tér pálmákkal és ciprusokkal szegélyezve, nem nagyon sűrűn, hogy minél szabadabb legyen a kilátás a Nagy Tengerre. Oldalt, kissé lejjebb, mintha a fokozatot jelezné a „béth széfer reáli“, a héber reáliskola virágos balkonjaival, világos ablakokkal és az internátusnak a tenger felé nyitott nagy terraszával. A kert ünnepi csendjében néhány fiú játszadozik vagy olvas a ciprusok árnyékában. Belenézek az egyik könyvébe: „Michájé József Trumpeldor.“ A nagy nemzeti hősnak naplója és levelei, amelyek nemrég jelentek meg, természetesen héberül. Aminthogy héberül folyik itt a tanítás a reáliskolán és a műegyetemen egyaránt. „Mé Erec Jisraél ata?“ Szentföldi vagy? — kérdem a kékszemű fiutól. „Lo, mi-Berlin“ — hangzik a felelet. Berlinből küldték ide a szülei. Eleinte nehezen ment a tanulás héber nyelven,

de most már kitünően beszél héberül is, arabul is.

— És jó itt lenni?

— De még mennyire! Naponta fürdünk a tengerben, aztán homokfürdő, gyönyörű séták, torna, játék stb.

De a fiú maga egy élő prospektus. A karmeli levegő, a haifai tengerből, a keleti koszt vagy szentföldi szabadság teszi-e, vagy mind együttvéve, hogy a gyerekek itt kamasz Sámsonokká nőnek? Galileában és Tel-Avivban, Jeruzsálemben és a Karmel alatt mindenütt nagyobbak, természetesebbek, izmosabbak, fejlettebbek az iskolásgyerekek, mint a velük egykorúak Európában. Vagy az iskolai rendszer teszi talán, amely itt majdnem mindenütt a testi munkát párosítja a

szellemi munkával. A haifai reáliskola tanítványai maguk ültették a kertet, gyalulták a padokat, faragták a szekrényeket, maguk takarítják a termeket és kapálják a zöldséget a konyha számára.

Goitein professzor bevezet az egyik tanterembe. Széles, tágas, magas és ablakai a tengerre nyílnak. A táblán Jehuda Halévi verse krétával írva és rajta megjelölve a metrum:

הִדְעוּ הַדְמָעוֹת מִי שֶׁפֶן
הִדְעוּ הַלִּבּוֹת מִי הַפֶּן

„Tudják-e a könnyek, ki ontotta őket?
Tudják-e a szívek, ki dulta fel őket?“

Bizonyára a tegnapi poétikai órán foglalkoztak ezzel a verssel és a példa ottmaradt a táblán holnapig, amikor a heti cédulán feltüntetett fiú korán reggel elvégzi a takarítást tisztán és pontosan és a szép vers azontúl csak a kis szívekben fog élni tovább. Az egyik falon figyelmeztető-tábla lóg, három vastag felkiáltójellel:

!!! בְּשׁוֹם אוֹפֵן !!!

„Semmikép“ sem szabad mondani „besum ofán“, hanem „besum ofen.“ Mert „ofán“ kereket jelent, ellenben a „mód“ fordítása „ofen.“ Naponként váltakoznak ezek a táblácskák, melyek az egyes elterjedt hibákkal szemben a helyes héber szóhasználatra figyelmeztetnek. A falakat köröskörül egyébként a növendékek geometriai és szabadkézi rajzai díszítik, míg a tágas, virágos és valóságos botanikai kiállításá varázsolt folyosókon hetenként egy-egy klasszikus mester műveit függesztik ki magas nivóju reprodukciókban. Most Leonardo da Vinci van soron. De sorra

fognak kerülni a modernnek is. Hiszen a rajzolás és mintázás professzora, a Becalélből idekerült Eleazar *Strich* maga is a legjelesebb modern mesterek közé tartozik. Rajongva vezetett műtermébe tegnap a mi Seelenfreundunk (Jedidja), aki most már a Szentföldön harcol a héber stílusért, az ideálért, melynek úttörője lett Szegedtől Jeruzsálemig.

„*Hajáara bechéc vekeseth*” „Az erdőbe, nyíllal és íjjal” — hangzik kívülről a héber karének. A konviktus növendékei visszaérkeztek hegyi sétájukról és fönt a terrazon terített asztal várja a vidám sereget. A nap még magasan áll a Karmel fölött. Még telik az időből egy látogatásra. Visszaadom budapesti vizitjét Hermann Strucknak, aki berlini Brücken-alleei műtermét hadarharkarmeli villával váltotta föl, itt közel a technikum kertjéhez. Csakhamar meggyőződhettem, hogy nem volt művészi túlzás, amikor arról áradozott, hogy nincs az a svájci panoráma, amely az ő tengerre néző hegyi balkonjával vetekedhetnék. Természetes, hogy szombat lévén, a „Mizráchi” orthodox cionistáinak vezére nem dolgozik, de még csak nem is mutatja a mappáit. Majd holnap! Ma legfőlebb a falon lógó és nem eladó színes szentföldi képeket tekinthetem meg. De ezek is eleget mondanak. Struck komor egyénisége valósággal földerült és kivirágzott itt az új miliőben. Életkedvvel tele tónusok és ragyogó keleti színek váltották fel a góluthbeli grafikájának monoton, rezignált lehangoltságát. Éppen dicsérni akarom egyik jeruzsálemi akvarelljét, amikor félbeszakít egy kérdéssel. Persze, hogy Struck, aki már Berlinben is héberül írta alá rézkarcait, Erec Jiszraelben héberül beszél:

— Na, mit szól a botrányhoz?

Csodálkozva állok, nem értem a kérdést.

— A szombatgyalázás botrányához? — folytatja Struck ingerülten.

— Én fenn voltam a Karmelen és ott minden szép és szent volt.

— Akkor nem is tudhat semmiről. Képzeld, a Cionista Szervezet két hivatalnoka ma délelőtt autón átszáguldott Haifa városán. Mélyen lehúzták ugyan a sapkájukat a szemükre, de megismerték a jó madarakat. Ez tűrhetetlen! A mi templomunkban még ma este maariv után tiltakozó gyűlést tartunk és végig kell viharoznia a tiltakozásnak az egész Szentföldön, hogy ilyesmi többé elő ne fordulhasson...

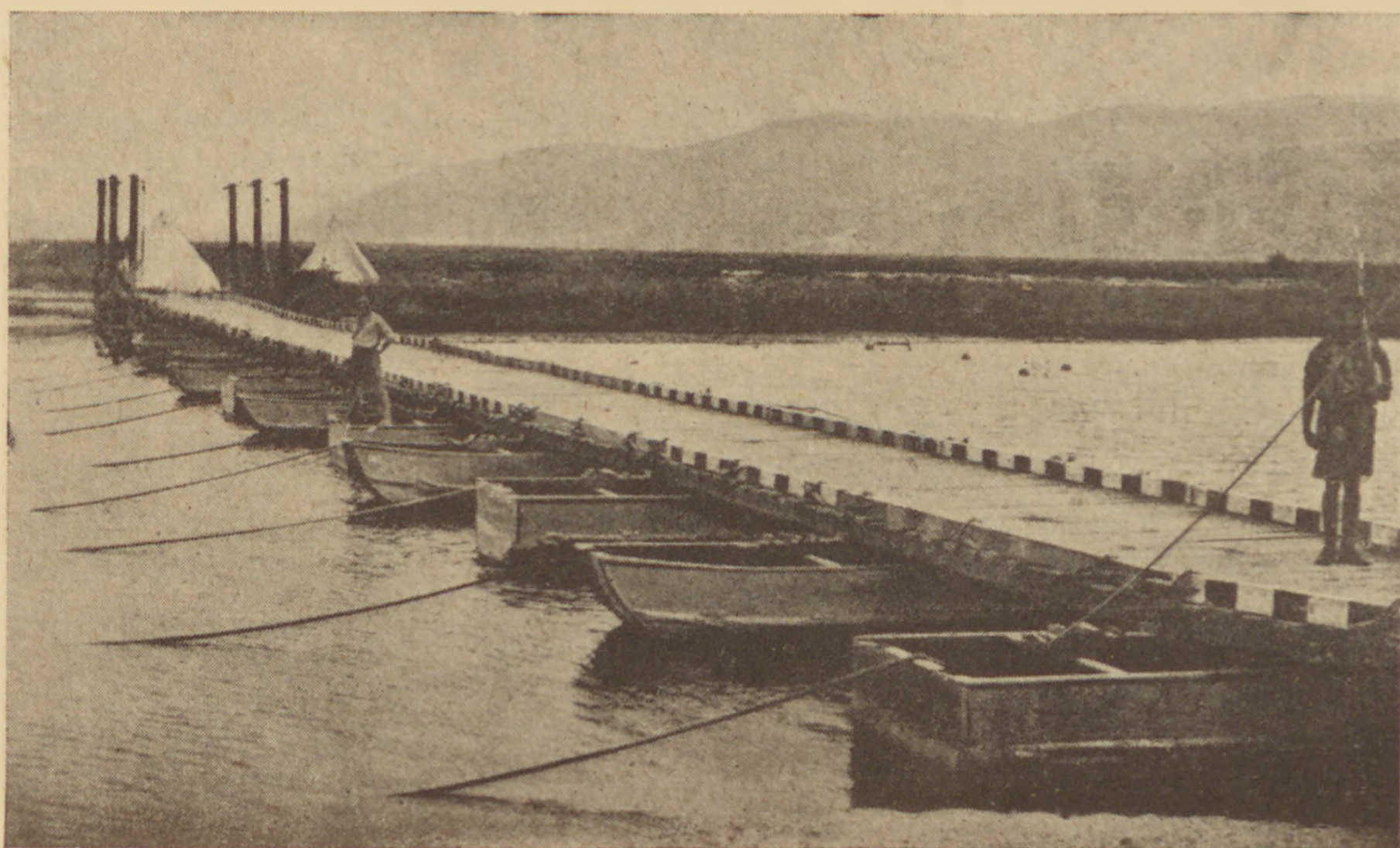
— Mégis csak Izrael országa ez — mondom, — boldog ország, két hivatalnok megszegi a szombatot és országos feltűnést kelt és tiltakozás dörög Dantól Beér-Sebáig, hogy a szombatgyalázás meg ne ismétlődhessek. És így nem is fog megismétlődni! Nálunk végigszágulldhat akár a hitközségnek elnöke is egész előljáróságával és összes tisztviselőivel együtt, ahányszor csak tesszik, nyitott autón a legnagyobb szombaton és senkinek sem fog feltűnni, senki sem fog tiltakozni, senki sem fog megbotránkozni, még csak a sapkájukat sem kell mélyen a szemükre húzniok a szombatmegszegőknek, sőt még amellet „hagyományhűek” is lehetnek és a Sulchan Áruch alapján is állhatnak!...

Kopogtatnak. Vörös szakállas zömök emberke lép be. Struck melegen üdvözl: „Ah, adón Strich!” Be akarja mutatni. „Már láttam a műtermét is — mondom — és azt hiszem, az ő *cháluc*-szobrát sohasem fogom elfelejteni. Az költészet és valóság, lendület és erő!”

— És látja — mondja Struck, — ez a nagy művész nem bír érvényesülni. Mert nem tud úgy törtetni, mint ahogy a nagy verseny kívánja.

— Majd eljön az én időm is — szól Eleázár Strich szerényen. — A művésznak meg kell tanulnia a várast. Legfőlebb nem éli meg a sikert. De ez még nem a legnagyobb baj. A fő mégis csak az alkotás...

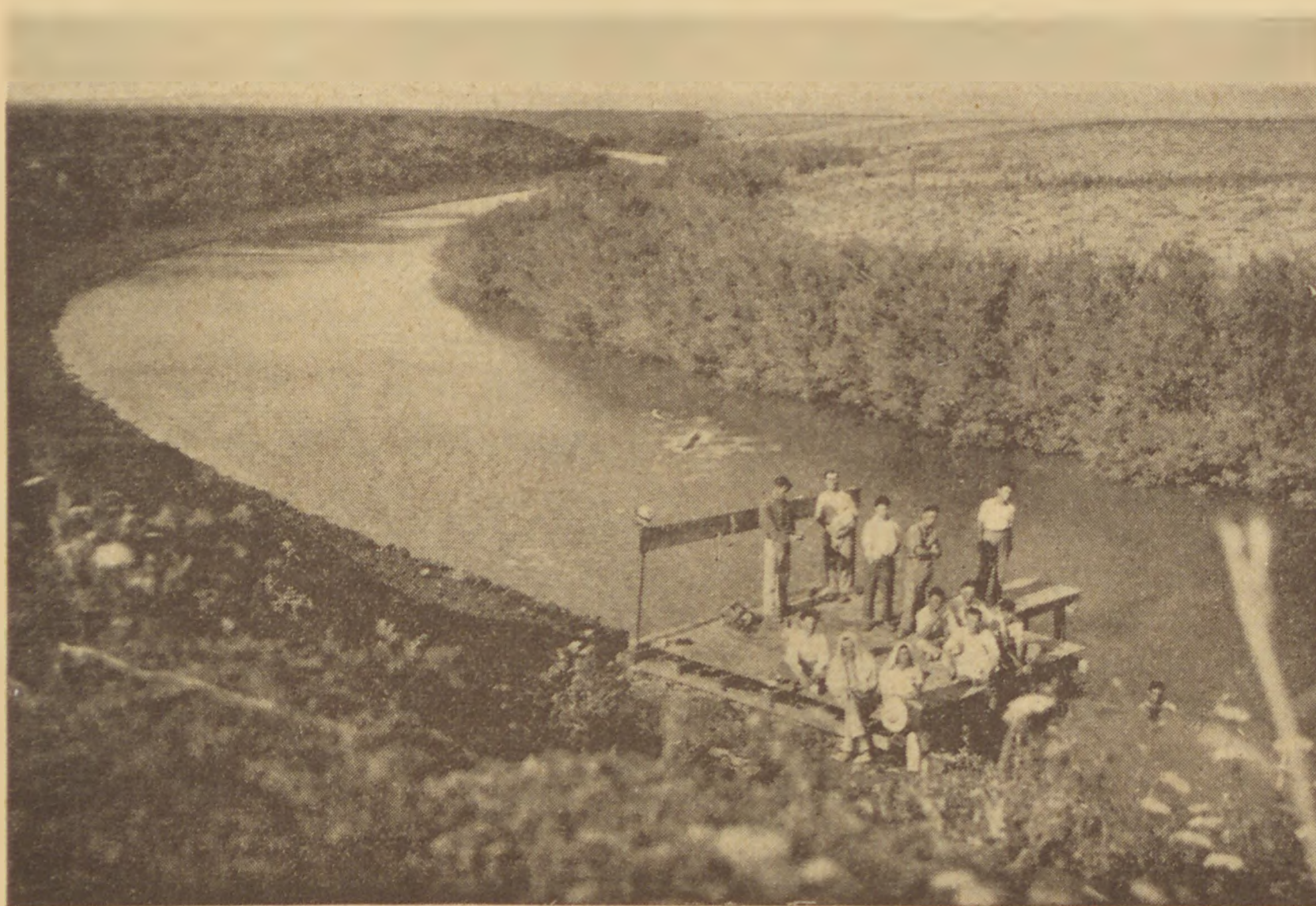
Meg kellett szakítanom az érdekes művészi diskurzust, mert még egy látogatásom volt programmon. Meg akartam hallgatni dr. Barsi Dezső egészségtani előadását. Az a csodálat, melyet dr. Barsi iránt akkor éreztem, amikor fényes fővárosi praxisát és a budai hitközség elnöki pozícióját egy heroikus elhatározással a szentföldi orvosi gyakorlat küzdelmes, nehéz kezdésével váltotta fel, csak fokozódott bennem, amikor közelről lát-

Híd a Kison folyón.

Brücke auf dem Kischon.

tam azt az önfeláldozó működést, amelyet ez a tisztalelkű, melegszívű ember Palesztinában kifejt. Amerre csak megfordultam, városban és kolónián, a Genezareth partján és a kanaáni hegyek közt, mindenütt megkülönböztetett tisztelettel és megható szeretettel beszéltek nekem arról, amit Barsi Dávid dr. a palesztinai gyermekegészségügy érdekében tett és tesz. Pedig saját négy szép gyermekével és poéta-hitvesével indította útnak hajóját a bizonytalan hullámon. Ma nincs boldogabb ember dr. Barsinál. Láttam és figyeltem sugárzó arcát, amikor kis leánykája héber levelét olvasta, amit én hoztam neki Safedből, láttam, amikor klinikai rendelő-óráján úgy járt a gyógyulást kereső gyermekek között, mint egy velük szenvedő apostol és láttam, hogy csüngtek rajta apróságok, serdülők és

Nachal-Kison

szülők, amikor a Keleten keveset hallott, modern egészségi axiomákkal traktálta őket héberül.

Előadás után egy kis sétára indultunk a gyéren megvilágított óvárosban. Titokzatosan imbolyogtak az ódon, kupolás házak szilhuettjei. Kis tevékaraván ringott el mellettünk halkán csilingelve. Pár percig némán haladtunk egymás mellett. Éreztem, Barsi dr. most hazagondol. „Nem szeretne kicsit velem jönni Budapestre?” — „Egy kicsit igen, látogatóba néhány jó barátomhoz. Épp erre gondoltam most. De ott élni, azt hiszem, most már nem tudnék. Nem a kurzus miatt. A keresztényekkel nem volt soha semmi bajom és az antiszemitizmus nem is a legnagyobb szerencsétlensége a zsidóságnak. De az az istenverte vakság, amiben a magyarországi zsidók leledznek, igazán páratlan pathológikus jelenség. — Mukkim böszanvérim. — Ezt nem lehet egészséges gondolkodású embernek kibírnia. Az egész vi-

lág zsidósága kineveti, lenézi őket. Sokszor pirulok, amikor amerikai, angol, orosz, lengyel, német vagy francia zsidók beszélnek erről előttem. Bizonyára olvasta a mult héten is azt a feneketlenül buta esetet. Az egész világról összegyűlt zsidó egyetemi hallgatók brüsszeli konferenciáján megjelent a magyarországi zsidó ifjak küldöttsége és bejelentette tiltakozását az egyetemes zsidó konferencia ellen, ők a numerus clausus dacára sem ismernek zsidókérdést — és más országok zsidó diákjaihoz semmi közük . . . Sze-gény félrevezetett izraelita tányérsapkások, nem tudják, hogyan blamálják az ilyen bornirtsággal a zsidóságot és a magyarságot egyaránt! Kun Béla Budapestről akart világforradalmat diktálni. „Mukkim böszanvérim” — ismétli Barsi dr. — Meg vannak verve vaksággal . . .

A „Herzlijah” hotel kivilágított terraszához értünk, ahol néhány magyarországi cháluc várt reám. Hallották, hogy Tél-Avivban szentföldi magyar kolónia alapításáról beszélgettünk, ennek a sorsa közről érdekelte őket is. Fel kellett világosítanom, hogy a Keren Kajemeth elnökségével folytatott eszmecseréből meggyőződtem, hogy a származási és illetőségi helyek szerint való tagozódást a telepítésnél a leg-határozottabban ellenzik. Egységes zsidó népnek kell itt fejlődnie egységes zsidó kultúrával. — Csakhogy minket — mondja az egyik cháluc — nagyon nehezen fogadnak be. Azt mondják, hogy mi magyar sovíniszták maradunk mindenütt. A héten is a brüsszeli esetre hivatkozva tagadták meg egy kvúcába való felvételünket.

— Most legalább saját szemeivel láthatja — fordult hozzám Barsi dr. szomorúan, — hogyan támogatják a magyarországi zsidók szentföldi munkásaikat és milyen negatív segítséget nyújtanak az otthoni zsidó diákok szentföldi bajtársaiknak, akik a numerus clausus elől építő fizikai munkához menekültek! Még ártanak is nekik! Nem tragikus ez? . . .

Másnap délelőtt a florenzi „Israel” és a londoni „Jewish Chronicle” szerkesztőivel együtt indultunk megtekinteni a Haifa melletti telepeket. Pompás pálmaliget mellett röpít el autónk a tengerpart mentén, majd ponton-híd vezet át a Kison folyón, amely egykor Jezreel-völgyéből ide sodorta Sziszera seregét a tengeröbölbe. Nem-sokára óriási betonépületvázak meredtek elénk. Itt vagyunk a „Neser” נֶסֶר („Sas”) cementgyár építkezésénél. A Budapestről odaszármazott Guth Árpád mérnök építi a hatalmas gyárat,

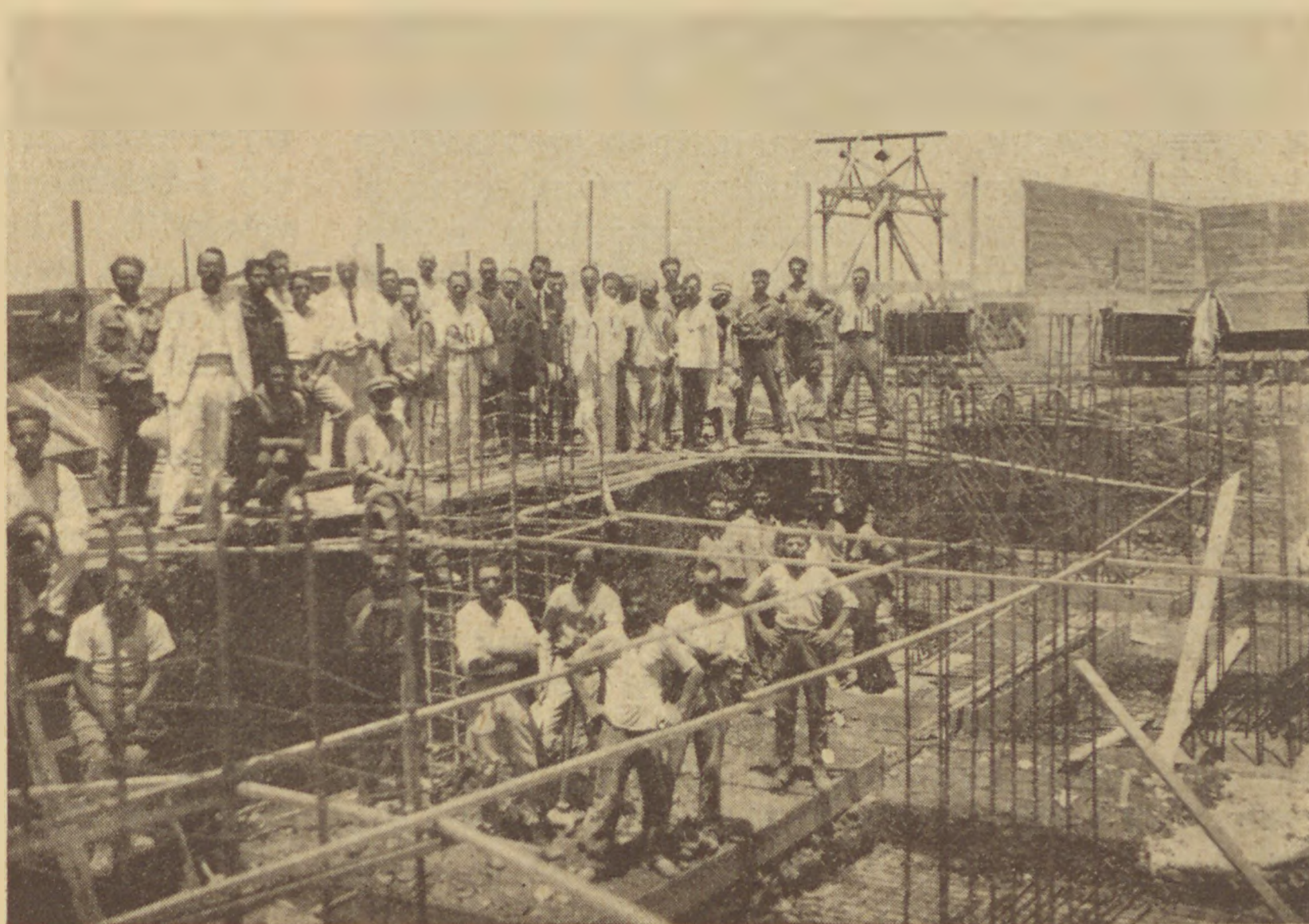
melynek vezetőjéül *Spiegel* Bélát, a Beocsini cementgyár tatabányai telepének vezérigazgatóját szerződtették. Beküldjük a névjegyeinket. Guth mérnök szeretettel köszönt bennünket és különösen megörül a földinek. Mindjárt meg is kezdi a körülvezetést és a szakszerű magyarázatot. *Háromezer dunámnyi területet foglal el a gyár.* (Bizony a nyári hőségben körüljárni is nagyon kimerítő, hát még építeni!) Amott az egyik óriási medencében a fűtőkazánok lesznek. (Még reagondolni is félelmetes ilyenkor nyáron.) Mellette valami emelő-szerkezet váza nyúl a magasba. Ott fogják beönteni az összeőrölt agyag és mészkőkeveréket a pokoli kemencékbe, ahol szinterolási fokig hevítik. Amott a gigantikus gépben újra megörlik a masszát és kijön a kész cement, amelyet aztán még csak tisztítani és finomítani kell. Milyen egyszerűnek látszik és egy egész mérnöki kar dolgozik a tervek pontos kivitelén, mert minden apró részlet nagy fontossággal bír és chálucok százai sűrögnek, rajzanak a dróthálózatok között, nehéz zsákokat emelnek és ürítenek, targoncákat töltenek és tolnak, vastag drótokat fonnak és vágnak, árkokat ásnak és feltöltenek, köveket faragnak és görgetnek és az arcokról folyik a verejték és szivárványt csillogtatnak rajta a keleti nap sugarak. Az egyik cháluc veszedelmes helyzetbe került az állványon. A pallér odasiet, megragadja és visszarántja: — „*Amarti, hizahér!*” „Mondtam, hogy vigyázz! Ha a drótok közé esel, véged van, még Semá Jisraelt sem kiálthattál volna.” Guth mérnök bemutatja a pallért:

— *Varga Sándor.* Budapestről hoztam magammal, keresztény ember, de amint hallotta, már kitűnően beszél héberül. „*Salom*” — üdvözlő Varga, becsületes, kerges tenyerét felém nyujtva, aztán jómagyarosan hozzáteszi „*Isten hozta!*” És tovább siet oda, ahová a munka hívja. Az egyik építménynél egy napperzselte arcú chálucban ráismerek volt főreáliskolai tanítványomra, boldogult Bodor Zsigmond író és szerkesztő fiára. Ujjongva szalad elém. Mikor láttam az édesanyját? Csak a fivérével beszéltem elutazásom előtt az Angol-Magyar Bankban.

— Nem cserélnél-e te bátyád bankállásával?

— *Még a Krausz Simon állásával sem!* — hangzik az őszinte felelet, amelyből nem büszkeség szól, hanem elégedettség. Az az igazi szabadság és demokrácia, amelynek atmoszférájában a palesztinai munkás oly boldognak érzi magát, el sem képzelhető a konvencionális hazugságokkal

megmételtyezett európai társadalmakban. Itt Amerika adta a mintát, aminthogy Amerika adta a tempót is. Ebédre csengetnek. A vendégeket is meginvitálják a munkáskonyhába. Európában külön „tishti étkezde” volna a mérnök és igazgató urak számára. Itt testvériesen együtt vannak mindnyájan és a cháluc semmivel sem érzi magát degradáltnak munkaadójával vagy irányítójával szemben. Ebéd alatt Guth mérnök elmondja, hogy a „*Neser*” egy Pollák nevű nagy petróleumgyáros alapítása, de mint minden szentföldi vállalkozáshoz, a tőke felét *Rothschild* adja, aki a P. J. C. A. (Palestine Jewish Colonization Association) útján fontok millióit áldozza palesztinai célokra. Harmincezer tonna volt eddig az évi cement-import Palesztinába. A

A *Neser*-cementgyár építése a Karmel alatt.

Bau der Nescher-Cementfabrik.

„*Neser*” már kezdetben évi 50.000 tonnát fog gyártani és idővel magához ragadja az egész mezopotámiai cementszükséglet kielégítését és rengeteg munkaalkalmat fog teremteni a Karmel alatt. Sok magyarországi származásút foglalkoztatnak már most is. Chálucokat és mérnököket. Ott ül mellettünk a *Szatmári* mérnök-testvérek egyike, aki *Szod-Morijá*-ra héberesítette a nevét és akinek a fivére Tél-Aviv kertvárosában építi az új házakat. És vannak még többen is.

Délután visszafordulunk Haifa felé. A tengerparton szanaszét kagylók csillognak és tükröztetik az eget és a hullámokat. A soffőr felvesz néhányat. „*Bíborcsigák*” — mondja, — „ezekből csinálták a főmiciak a drága bíborfestéket.” Itt minden soffőr tudós és történész. A tenger erősebb hullámot csap a partra és visszavonul. De künn hagy néhány sertésnagyságú teknősbékát, amelyeket a víz a hátukra fordított, úgy hogy

tehetetlenül vergődve kapálóznak a levegőben lógó uszonyos lapátlábaikkal. „Aha! Már ott jönnek értük a halászok” — mondja a soffőr, — összeszedik és a legközelebbi hajóval Alexandriába szállítják és onnan Kairóba, ahol inyenc angoloknak csemegéül szolgálnak. Haifa előtt megnézzük az óriási méretű malmot „המחנה הגדולה”, „Grand Moulin”, amelyet szintén Rothschild építtetett és olyan modern technikai felszereléssel látott el, hogy párját ritkítja még Európában is. Túl a városon, fönt a Karmel-lejtőn feltűnnek a „Nevé Sáanán” (Boldog Hajlék) és a „Báth Gállim” (Hullámok leánya) kolóniák fehér házai, „Caháli kólékh báth gállim” — cseng a fülemben a jesajási prófécia, mialatt kocsink tovább halad Tira telepe felé. Kis földműves és állattenyésztő kvuca dolgozik itt kollektív alapon. Büszkén mutatják jószágállományukat; ők szállítják a tejet, főzeléket, zöltségeket a „Neser” cementgyár telepe részére. A majort és a földeket német templáriusoktól bérlik, akikkel a legjobb barátságban élnek. Sőt a háború alatt, mikor a németeknek el kellett menekülniök, a kvúca vigyázott a német szomszédok elhagyott birtokaira is és a templáriusok évek után visszatérve, meglepetéssel látták, hogy milyen hűséges szomszédai nekik a zsidók! Tovább megyünk az Atlit kolóniára, melyet az I. C. A. alapított 1907-ben. Mellette a kereszties hadjáratok híres zarándokvárának, a „Castellum Peregrinorum”-nak romjai között a kolónia gyermekei játszanak és éneklnek a Gálili dalt: „Átlit lánu bö-Gálil” „Átlit a mienk Galileában...” Bent a házsorok között szép kis zsinagóga. A frigyszekrény függönyén arannyal kihímezve a mindennapi reggeli áldás: „Áldott legyen az Örökkévaló, aki visszaadja dicsfényét Cijonnak...” Odébb a tengerparton az új átliti sótermelő kvúca, mely egyelőre még sátortáborban lakik. Hatalmas betonmedencékben párologtatják el a tenger vizét és nyerik a legkitünőbb sót, hogy itt is kiszorítsák az importot. תוצרת „Tocereth Haárec” (hazai ipar) a jelszó, הארץ

Dr. Barsi Dezső a haifai gyermekek szemeit vizsgálja

melynek jól szervezett, lelkes társadalmi hadserege van. Visszasietünk Haifa felé. Útközben még meg akarjuk tekinteni Elijáhu barlangját. Felkapaszkodunk a karmeli sziklák közé. Egy ör bevezet a misztikus barlangba, mely zsidók, keresztények és muzulmánok előtt egyaránt szent. Héber felírású frigyszekrény-függönyök, latinbetűs selyemtakarók és arabdíszű drága szőnyegek fedik a falakat. A köpádimentumos barlangcsarnokból oldalt egy nagy nyílás látható, széles bejáróval. Apró deszkabölcsőkkel és kis ágyakkal van tele. Ide szokták hozni a beteg gyermekeket, hogy imádkozzanak értük a csodatevő Elijáhuhoz, aki halottaiból feltámasztotta az özvegy fiát. Babonás mohamedánok bezárják ide nagybeteg gyermekeiket egész éjjelre, hogy egyedül maradjanak Elijáhu szellemével. Mikor kimegyünk, halk eső permetez az arcunkba. Az öreg ör maga is elcsodálkozik. Eső a Szentföldön nyáron! — Ilyet gyerekkora óta nem látott. Ilyen csak Elijáhu karmeli csudái között fordul elő a Bibliában! De csak néhány percig tart. Beesteledik. Fönt a Karmel csúcsa felé egy nagy lux-lámpa gyullad ki és levilágít a tengerig. Emléklámpa ez — magyarázza az öreg ör, — Ebáz effendi tiszteletére. Perzsiából száműzve jött ide a szent. Több mint száz éves volt és jöttek hozzá tanácsért, orvosságért, imáért. Ha a szent végigment az utcán tíz fiával, akik mindig egymás után lépkedtek mögötte, akármilyen halkán suttogva beszélt az aggastyán, meghallották nemcsak a gyermekei mind, hanem a legtávolabbi járókelők is. Tavaly halt meg, de senki sem hiszi el, hogy valóban meghalt. Bebalzsamozva fekszik fönt a karmeli barlangban és imádkozik és amikor éjjel kigyullad a lámpája, le szokott nézni a tengerre, jön-e már az ő hajója, a Csudahajó...

Oh, hogy nőnek itt a csudák minden barlangban a Karmelen és a Karmel alatt!...

Avigdor Ha-Meiri: A semmiség trónján

Ford.: Erdélyi Miklós.

Most megjelent „Az Évek kertjében” című verseskötetéből.

Ha daltól mámoros fejem
Elnyúl kezéd fehér ivén:
A semmiségbe hullok én.
Az álmok harcos mezején
Az ősi lélek üzve fut
S a csók várába száll az út.
Sebzett szív, asszony, és kacaj
Vad s vérző csatára kelnek
Felkúszott fokán a percnek.
A harcok, csókok és bűnök,
Kétely, szépség és az árnyak
Holtan bús lelkembe tárnak.
S a lelkem: semmiség királya...
Boldogan trónjára dől
És nem tud, nem hall semmiről.

SZATMÁRI MÓR: A TUNISZI ZSIDÓSÁG HELYZETÉRŐL

— Jegyzetek északafrikai bolyongásomból. —

Tuniszban, a tartomány fővárosában és a Sivatagon lévő oázisokon bő alkalmam volt arra, hogy megfigyeljem az ott lakó zsidók társadalmi viszonyait. Századok óta élnek ott egymással barátságos, sőt mondhatni testvéries viszonyban az őslakó arabok, meg a zsidók. Ezek is, amazok is jórészt megőrizték régi tradícióikat, mik a vallásból és a hajdani életviszonyokból erednek. Az arab mohamedánokban megmaradt az a különös, mondhatni arisztokratikus vonás, mely a történelmükből datálódik, s átöröklődött a későbbi nemzedékekre még azután is, hogy Tunisz francia protektorátus alá került. A francia kultúra természetesen némi átformálódásokat teremtett az arabok életében is, mert hiszen az intellektus, mely főképp a vagyonosabb őslakók köréből rekrutálódik, nem zárkózott el mereven ez elől a kultúra elől, hanem igen okosan hasznát veszi; így természetesen a kultúra befolyásai elől sem zárkózhattak el az ősi életrendszer csigaházaiba. Hozzájárul ehhez a francia protektorátus által tiszteletben tartott autonómia, mely mellett a tartomány tisztviselői karának csaknem 80 százaléka arab mohamedán. A tisztviselői meg a tanári és tanítói állások magasabb intelligenciát igényelnek és így az őslakó arabok már ezért is igyekeztek az új nemzedéket a magasabb kultúra birtokába juttatni. Ez a magasabb kultúra pedig, mint mindenütt a világon, gyakran jut összeütközésbe a régi hagyományokkal és az ősfoglalkozások által teremtett felfogásokkal. A kulturának ezen a téren mindig hódító hatásai vannak. Ezek a hódító hatások persze az arab mohamedánok életrendjében és karakterében is nyomokat hagynak. Egy vonást azonban nem küszöbölt ki az arab mohamedánok ősi karakteréből a kultúra sem. Ez pedig az a nagy, imponáló faji önérzet, mely külsőképpen a legtökéletesebb méltóságos magatartásban nyilvánul. A legfelületesebb figyelő előtt is nyomban feltűnik Tuniszban és a tartomány többi városaiban, de még a nagyobb és kisebb oázisokon is az arab fajnak ez az érdekes tulajdonsága. A férfiak, akik jobbra pompás termetű, férfiasan szép emberek, olyan méltósággal járnak-kelnek az utcákon, olyan méltósággal ülnek a kávéházak előtt, olyan tekintélyes pozitúrákban viselik festői ruháikat, mintha éreztetni akarnák, hogy *itt még mindig ők az urak, s az egyéb mai francia hatalmi berendezkedés csak amolyan átmeneti állapot lenne*. Mennyiben fűződik ez össze politikai törekvéseikkel, a

Portaels J.: Tuniszi zsidó nő.

Jüdin aus Tunis.

függetlenség visszaszerzésére irányzott nemzeti gondolatokkal, azt nem tudom megállapítani.

A tuniszi őslakosság második része, a zsidóság már sok-sok százados viszonyainál fogva is alkalmazkodóbb. Bár csaknem kizárólag kereskedelemmel és iparral foglalkozik, s nem igen pályázik tisztviselői állásokra, a kultúra befogadására is sokkalta hajlamosabb. A kereskedelmi pálya egyébiránt, különösen mikor nagyobb árnyokat ölt, már magában véve is úgyszólván igényli a magasabb kulturát. És csakugyan találkoztam Tuniszban több igazán európai műveltségű zsidó kereskedővel. De még az oázisokon is találkoztam olyan zsidókkal, akiknek gondolatjárása már egészen hozzáférközött az európai kultúra követelményeihez. Sietek kimondani, hogy *nem a vallás dolgában*; mert azt észleltem, hogy a tuniszi zsidóság öregje és fiatalja *egyformán ragaszkodik az ősi valláshoz és ebben a tekintetben éppenséggel nem alkuszik*.

Ahány zsidóval beszéltem a zsidóság társadalmi helyzetéről, kivétel nélkül mind erősen akcentuálta azt, hogy a legteljesebb mértékben élvezik a jogegyenlőséget, s *hogy antiszemitizmusnak nyoma sincsen az egész országban*. Az arab mohamedánok teljes tiszteletben tartják a zsidók vallását, mint ahogy megkövetelik, hogy az ő vallásukat is mindenki tiszteletben tartsa. Az arab mohamedán sokkalta vallásosbb és az ősi vallásos hagyományokhoz, szokásokhoz, val-

lási gyakorlatokhoz sokkal ragaszkodóbb, mint teszem, a török mohamedánok. Hozzájuk még nem jutott el az ifjú törökök reformjának hullámvonala. A tuniszi arab asszony még most is abban a szigorú elzárkózottságban él, mint hajdan. A tuniszi arab mecsetekbe és marabukba (sírkápolna) más vallású ember nem teheti be a lábát.

Minden zsidó, akinél érdeklődtem, *igen önérzetesen hangoztatta, hogy a vallási türelmetlenségnek, felekezeti és faji harcnak olyasféle nyilvánulásai, amik Európában itt-ott észlelhetők, Tuniszban ismeretlenek.*

És mégis, vannak bizonyos különösségek, melyek arra vallanak, hogy az arab mohamedán nem adta fel a zsidósággal szemben sem ősi arisztokratikus felfogását. Maradtak bizonyos jelenségek, melyek arra mutatnak, hogy az őslakó arabok meg akarták magukat különböztetni az őslakó zsidóktól. Ezek a megkülönböztető jelenségek azonban olyanok, hogy maguk a zsidók szinte nem is veszik már azokat észre. Teljesen belementek a megszokásba és mert nem érintik a valást, nem is érzékenyek.

Ilyen jelenség teszem az, hogy szinte hagyományos megegyezésből *a szabók mind zsidók*, míg ellenben *a lábbeli készítő arabok*. De a zsidó szabók a maguk vagy zsidó hittestvéreik számára nem készíthetnek világos színű gandurát. Ez csak az arabokat illeti meg. Nem is láttam se a zsinagógában, se az utcákon zsidót vörös, rózsaszínű, lilaszínű vagy tiszta fehér gandurában. Feketét vagy szürkét viselnek; de ezt azután tetszésük és izlésük szerint díszíthetik, cífrázhatják. Már tudniillik azok, akik még nem vették át az európai ruházzkodást. Mert ebben a tekintetben is erősebb az alkalmazkodási áramlat az újabb zsidó nemzedéknél. Az anya még lágyan omló muszlin- vagy selyemkahit, fehér selyem fejkendőt és bő salavárit visel, míg vele sétáló leánya már az utolsó párisi divat szerint öltözködik.

Nyaranta, mikor már igen nagy a hőség és megkezdődik a tengeri fürdőzés szezonja, a tuniszi zsidóság La Goulette-be jár fürödni, a gazdag arabok meg Hammam Lífben élvezik a tengeri fürdőzés gyönyörűségeit; a tuniszi franciák pedig Marsa pompás strandján gyülekeznek.

Ezek az apró jelenségek persze nem érintik a jogegyenlőséget, de mégis bizonyos elkülönzésekre vallanak.

Ott Tuniszban igen izgatott az a kérdés, hogy mi történik, ha arab meg zsidó fiatalok egymásba szeretnek? Mert hiszen lehetetlen, hogy olyan két gyönyörű, egészséges fajta világában, mint aminő az arab zsidó, meg az arab mohamedán, lángra ne lobbanjon néha-néha a szerelem tüze. Hát ez bizony megesik.

Az arab Hafiz néha belehabarodik a zsidó Rebekába. Arra persze nem igen van eset, hogy zsidó ifjú beleszeressen arab leányba, már egyszerűen azért sem, mert a zsidó ifjú nem lát-

hatja az arab hajadon arcát. A serdülő arab leány már csak sűrű fekete fátyollal borított ábrázattal mutatkozhatik a világ előtt. De Hafiz és Rebeka esete néha nagy kavarodást csinál az érdekelt arab és zsidó családokban. Annak a régi legendás kornak, amikor Hafiz tüszkölő arab paripájára kapta fel szerelmesét és vitte magával magának, mint a magáét, vége van. Rendes, törvényes megoldás keresendő. A megoldás pedig, ha a fiatalok nagyon csökönyösek, *a házasság*. A vegyes házasság annak rendje-módja szerint. Ennek formáit, vagyoni jogi és családjogi következményeit pedig megállapítja a törvény. Az ilyen házasságoknál *a házastelek jobbjára megtartják saját vallásaikat*. Hafiz marad buzgó mohamedán, Rebeka hűséges zsidó. A vallási türelmetlenség ördöge nem zavarja boldogságukat.

Egy másik kérdés, amely izgatott, az, hogy *történnek-e a zsidóságnál kitérések?* Egy igen intelligens zsidó kereskedő, akinek az előkelő Rue de Paris-n lévő saját három emeletes házában vannak az irodái, de ő családjával még mindig az arab városrészben lévő rozoga családi házában lakik, amelyben apja meg nagyapja élt és halt meg, érdekesen fejtegette előttem ezt a kérdést.

— A kitérés, jobban mondva a kikeresztelkedés a legritkább esetek közé tartozik. *A tuniszi zsidóságnál a hithűség egyik legjellemzőbb tulajdonság.* Szigorú hithűségben nevelkednek a generációk és mert megmaradnak a kereskedelmi és ipari foglalkozásoknál, se érdek, se ambíció nem sarkalnak, nem csábítanak hithagyásra.

— Azok az erkölcsi vagy anyagi regulatívumok, — mondotta informátorom, — melyek önöknél és más európai országokban ezt a rút áramlást elidézik, nálunk nem szerepelnek. *A mi fiaink nem törik magukat hivatalok után és így míg egyfelől nem érznek az érvényesülés útján akadályokat a vallásban, másfelől nem csinálnak konkurenciát se az araboknak, se a keresztényeknek, s ezzel az antiszemitizmusnak is elejét veszik, mert mi nem támasztunk hatalmi féltékenységeket.* A házasság okából való kikeresztelkedés is a legritkább esetek közé tartozik. Ha előfordulnak is nagyrítván vegyes házasságok zsidók és keresztények közt, ily esetekben a felek barátságosan megegyeznek a vallás-kérdésben, — természetesen a szülők kölcsönös beleegyezésével, — rendszerint igen liberális alapon.

— Általában a tuniszi zsidóság még igen sok tekintetben megőrizte a családi élet ama bensősége mellett, mely összefügg Mózes parancsolataival, *az ősi patriarkális vonások egynémelyikét.* A gyermekek föltétlen tisztelettel adóznak szüleiknek, a ház feje pedig az apa, aki akarja is, tudja is érvényesíteni tekintélyét a maga portáján, ahol ő a szó igaz és nemes értelmében *a balbósz*. A gyermekek itt se önzésből, se szeszélyből, se vallástalanságukkal nem zavargatják a szülői ház csöndjét, békességét és boldogságát.

ROSENAKNÉ BEHR BLANKA: KOVÁCS ÚR FELOLVAS

*Páros jelenet
két részben.*

I.

— Micike, találja ki, mi ujság?
— Eltörölték tán a numerus clausust?
— Ott még nem tartunk. Valami más.
— Elítélték az Erzsébetvárosi bombame-
rénylőket?

— Kérem Micike, hagyjuk a politikát. Fog-
lalkozzék inkább minket érdeklő dolgokkal.

— Hát jó, kitalálom. Megvette nekem a
szörmebundát, melyet oly fájó szívvel bámul-
tam a Váci-utcában minap...

— Nem egészen, Micike, nem találta el, de
lehet még szörmebunda belőle. Különben, sohse
erőltesse, úgysem jön a nyitjára, inkább meg-
mondom: az uracskája, Kovács Lajos János, fel-
olvasást fog tartani.

— Kérem?

— Igen, fel-ol-va-sást fog tartani.

— És miről és hol, ha szabad kérdezni?

— A természetbarátok harmadik alosztályá-
nak ülésén, április 9-én. Címe pedig: A hangya-
tojások fejlődése, különös tekintettel hazánk ég-
hajlati viszonyaira.

— Ezt nem vártam volna magától János.
Gratulálok. Csak még a kapcsolatot nem látom
a hangyatojás és szörmebunda között.

— Micike, magában nincsen semmi invenció.
Vegyük a tényeket. Az ura, Kovács Lajos János
osztályfőnök úr, felolvas egy tudományos testü-

letben. Ott lesz az egész bank, élén a vezérrel, ki
biztosra ígerte megjelenését, mikor reggel beje-
lentettem neki. Imádom a kövér embereket Mi-
cike. Azok örülnek, ha egy helyen kényelmesen
letelepedhetnek és szívesen mennek felolvasá-
sokra. A direktorom csak feltételesen ígérkezett,
nem hiába olyan száraz és cingár, nincs egyhely-
ben maradása. Ha nincs másképp, meglesz a fel-
olvasás a diri nélkül is, fő, hogy a vezér eljön
és a többi kolléga, testsúlyra való különbség
nélkül. A vezér pedig azzal fog elmenni a fel-
olvasásról: — Ez a Kovács művelt és értékes
ember, meg fogjuk bízni a prágai tárgyalások
vezetésével. Mert tudnia kell Micike, hogy ban-
kunk nagy tranzakció előtt áll, kapcsolatot ke-
resünk újabban Csehszlovákiával. Aki ügyesen
nyélbeüti, annak biztos a cégjegyzőség. A cég-
jegyzőtől a direktorságig már csak egy lépés az
egész. Ez az az út, mely a szörmebundához vezet
és a színházi proscéniumpáholyhoz. Jó lesz, ha
ezután nem barátkozik annyit a szomszédokkal,
semmi kedvem őket páholyunkba meghívni. Cél-
tudatosan kell élni Micike, csak fájdalom, magá-
nak nincs kellő érzéke a dolgok iránt. Ha látta
volna a Láng kolléga arcát, mikor előadásomat
bejelentettem. Kékült, zöldült az irigységtől.

— Azt hiszem János, maga elfogult. Láng
később került a bankhoz, elfeledte vallási viszo-
nyait rendezni és mégis ott tart, ahol maga, ki
az előmenetel biztosítását a kikeresztelkedésben
kereste. A Láng nem fél magától.

— Kérem, ne folytassa Micike. Már meg-
mondtam, hogy magában nincsen invenció. Maga

Tardos-Taussig Armin: Őszi táj

Herbstlandschaft

nem bánná, ha karrierem esélyeit megrontom csak azért, hogy kedves mamájának ne okoztunk légyen szívfájdalmat kitérésünkkel. Pedig hálás lehetne az új társadalmi körért, melybe belecseppent. Milyen más hangnem dívik új barátaink körében!

— Hagyjuk ezt János! Vagy oly elragadó-nak tartja azt a fonákságot, hogy kitérésünk óta mi magázzuk egymást, míg új körünkben minden asszony, kinek bemutatnak, nyomban letegez, akár tetszik nekem, akár nem?

— Ez bizonyítéka annak, hogy a körükhöz tartozó társaságbeli asszonynak tekintik Micike. És mennyivel előkelőbb, ha a házastársak magázzák egymást s ezzel bizonyos diszkrét leplet vetnek bizalmas együttélésükre idegenek előtt.

— Félek János, hogy házaseletünk sokkal meghittebb volt, míg nem védte ez a diszkrét lepel.

— Maga javíthatatlan nyárspolgár Micike és még tréfából sem könnyít helyzetemen. Milyen szép lenne például, ha maga véletlenül Csehszlovákiában születik. Akármilyen kis városban, mondjuk Malackán, amely közel van Pozsonyhoz, honnét Prágába vezetnek a szálak, melyek az én cégjegyzőségemhez vannak bogozva. Malacka! De persze, maga Debrecenben látta jónak megpillantani a napvilágot, hol bankomnak semmi tárgyalni valója sincs és összeköttetései-nek semmi hasznát sem vehetem. Látja a Láng szerencsés fickó, annak felesége szabadkai asszony, könnyű volt neki a jugoszláv bankokkal megegyezést létesíteni. És még maga dicséri a Lángot, ki akkora stréber, hogy este kilencig ül a hivatalában és alighanem azért lépett a Mongolmagyar bank szolgálatába, mert kiálló pofacsontja és ferdemetszésű szeme van. De sebj. Holnap bent lesz az összes lapokban, hogy felolvasok. Micike, maga nem tudja, milyen irigylésre méltó nő maga! Maga nem sejt, milyen érzés az, ha nyomtatott betűk viszik az ember nevét szanaszét.

— Dehogynem János! Hát mikor az eljegyzésünk állt az ujságban?

— Micike, ha magában egy kis fantázia volna! Képzeld el, hogy hány szép fiatal nő fogja olvasni nevemet, ki a hangyatojásokról értekezem. És elmerengenek. Vajjon milyen ez a Kovács Lajos János? Fiatal tudós-e, szőke-e, vagy barna, magas, délceg termetű-e, van-e felesége? Hányan fogják irigyelni Micike az uráért! Ezek után méltán elvárhatom azt az áldozatot magától, hogy csak jövő hónapban vesz új kalapot, mert jelenleg nem futja. Most jövőre a szabótól. Új divatöltönyt rendeltem, tudja, mely nappal zsakett, este szmóking, mert tavalyi zsakettom már divatját multa és új körünkben sokat adnak a külszínre. Azonfelül fontos, hogy Hegedüs Gyulánál néhány órát vegyek, mihelyt felolvasóssommal elkészültem. A hangsúly és nemes előadási forma egymagában félsiker. Ma délből

nem ettem a bankban, hanem elmentem a Pan-nóniába, hol Hegedüs társaságban ebédelt. Gondoltam, elleshetem a közvetlen közelből egy gesztusát, megfigyelem hanghordozását. Hogy zengett a szava, mikor azt mondta: — Főúr, ez a filé olyan kemény, akár a bocskortalp. — Az ebéd kissé sokba került Micike, ezért célszerűbb lesz magánórát venni. Már hallok képzeletben Hegedüs tanítását: A hangyatojások... Előleget is vettem persze a fizetésemre s két heti szabadságot. Elvégre végig kellene böngészniem egy egész csomó könyvtárat, hogy adatokat gyűjtsek. Azonban valahol az édesanyám padlásán lesz még egy önképzőkori dolgozatom a hangyákról, ki fogom keresni, lehet, hogy ez is megteszi. Látja Micike, ha szerencsésebb vallási viszonyok között születek, most felolvasásom kapcsán egyetemi magántanár lehetnék. Így meg kell elégednem a bankdirektorsággal. Oh, ha látta volna reggel a Láng írigységtől sárga arcát...

II.

Április 10-én.

— Mi van magával János, milyen sápadt, úgylátszik a tegnapi siker túlságosan felzaklatta idegeit. Csak nem beteg?

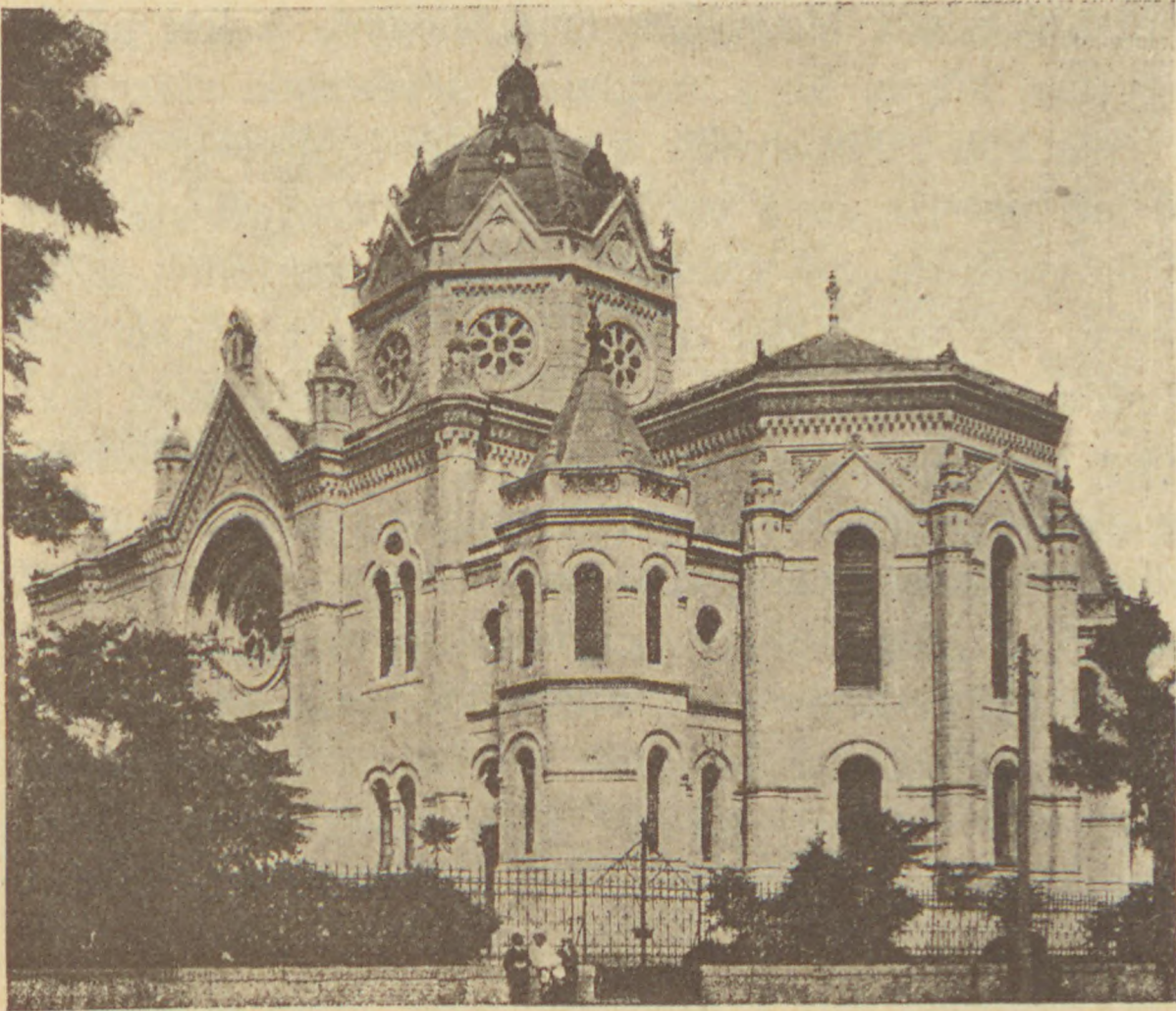
— Fáj a fejem, Micike!

— Mondja meg János, mi történt?

— Képzeld Micike, reggel ragyogó arccal állítok be a hivatalba a tegnapi siker után. A kollégák mind: szervusz, szervusz, gratulálok, gratulálok. Bemegyek a direktorhoz, hogy szabadságom leteltével szolgálattételre jelentkezem. Az mondja savanyú mosollyal: igaz, maga tegnap mint hallok, felolvasott, gratulálok, gratulálok. — Gondoltam magamban: — azért mosolyogsz olyan savanyúan, mert te nem tudnál a hangyatojásokról értekezni. Csupa írigységből nem jöttél felolvasásomra, mert számoknál nem értesz egyébhez. — És visszamosolygok rá érde-sen és mesélek a tegnapi sikerről. Végül, miután tudom, hogy úgy pártolja a Lángot, azt mondom neki. A Láng kollégától mégis csak elvártam volna, hogy eljön a többiekkel. Nagy események idején válik el, ki a barát és ki irigylő az ember tehetségét! — Arra rámvigyorog sovány arcából az öreg és megveregeti a vállamat:

— Vagy úgy, maga szabadságon volt és nem tud a legújabb eseményekről. Persze, aki felolvas! A Láng nem irigylő magát, egy hét előtt utazott Prágába hivatalból. Tulajdonképpen magát akartuk kiküldeni, de szabadságon volt és Láng különben is oly ügyesen bonyolította le tavaly az ügyeket Jugoszláviában, hogy újból megbíztuk a kiküldetéssel. Az imént kaptam a sürgőnyt, hogy mindent kitűnően lebonyolított. Ma délután rendkívüli ülésünk lesz, mindjárt felterjesztem cégjegyzőnek.

— Most szóljon valamit Micike és mondja meg, érdemes-e a tudományért áldozatokat hozni?

A szolnoki zsidó templom

Synagogentypen. Szolnok. Abaujszántó.

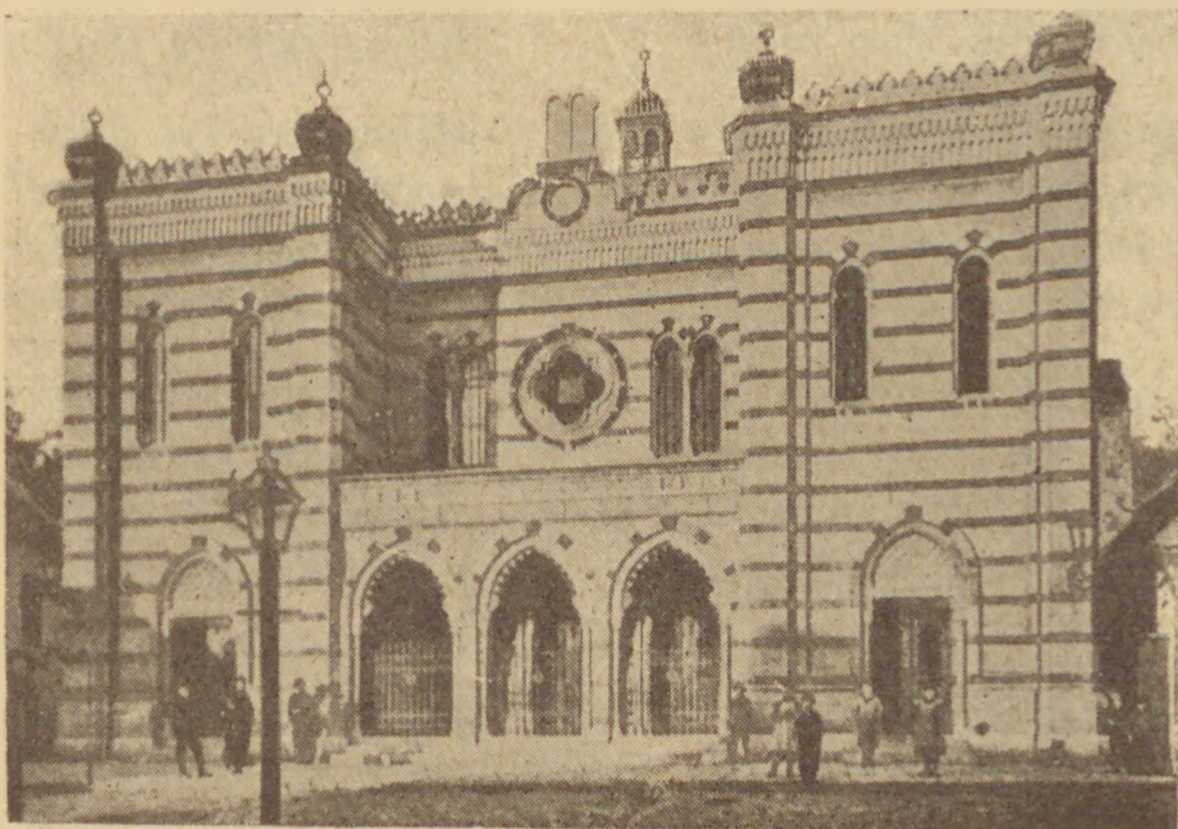
Az abaujszántói zsinagóga

ZSIDÓ MŰEMLÉKEK ARCHIVUMA

Még a háború előtt történt, hogy a legelőkelőbb berlini zsidó művészek és műgyűjtők társaságából kiindult az eszme egy zsidó archívum alapítására, amelyben összegyűjtik az egész világon szétszórt zsidó műemlékek fényképeit, hogy mindenkor rendelkezésére álljanak a zsidó stílusok tanulmányozójának. Hány régi zsinagóga, szertartási tárgy, műemlék veszett el, anélkül, hogy akár rajzban, vagy fényképben is megmaradt volna az emléke. És hányszor tapasztaltuk magunk is ennek a szükségét, amikor a Mult és Jövő szerkesztőségét felkeresték egyes építő, tervező, vagy képzőművészek, hogy művészi folyóiratunk évfolyamaiból merítsenek zsidó motívumokat. Mi tehát örömmel tettünk eleget a Berlinből hozzánk érkezett felhívásnak. „A Mult és Jövő évfolyamai — írja Karl Schwarz, az ismert berlini esztétikus — valóságos monumentumai a zsidóság művészi törekvéseinek,

amelyek különböző korokban és országokban különböző kifejezési formákat kerestek. A *Mult és Jövő* a világon szétszórt zsidóságnak leggazdagabb művészeti és archeológiai múzeuma.”

Most, hogy folyóiratunk minden tekintetben visszanyerte békebeli standardját, folytatni akarjuk az annak idején megkezdett akciót ebben az irányban is. Össze fogjuk gyűjteni a zsidó templomok és ereklyék képeit, hogy hozzáférhetővé tegyük a Mult és Jövő hasábjain át mindenkinek, aki a zsidó művészet és kultúra iránt érdeklődést tanúsít. *Olvasóinkat pedig kérjük, hogy támogassanak bennünket ebben a munkában is: küldjenek be fényképet minden olyan zsidó műtárgyról, mely stílusánál fogva bemutatásra és megőrkítésre érdemes. Jó szolgálatot tesznek ezzel nemcsak a jelennek, de a jövő generációnak is!*

Az esztergomi zsidó templom

Synagogentypen. Esztergom. Marcali.

A marcali zsidó templom

KEMAL SZAADI-DIN (SAFED): A LEÁNYOK MŰVELŐDÉSE

Szentföldi útján megismerkedett szerkesztőnk az ifjú arab mozgalom egyik nagytehetségű fiatal írójával, a kalifák és királyok családjából származó szafedi Sejkh Mustafa fiával, aki mohamedán létére kitűnően beszél és ír héberül is. Tőle kaptuk az alábbi, *klasszikus héber nyelven írt* cikket, amely a Keleten a felekezeti béke szempontjából nagyon fontos nőnevelési kérdéssel foglalkozik.

Fölösleges a leányokat taníttatni és művelni — mondják még ma is Keleten — mert mi haszna lesz belőle? Sokan vannak még, akik a műveltség problémáját a hasznosság kérdésévé szeretik tenni. És bizony kevesen emelkednek arra a fokra, hogy a kultúrát önmagában is értéknek tekintsék. Nekem az a meggyőződés, hogy a nő művelésének elhanyagolása lett okozója az egész Kelet hanyatlásának. A bölcsesség és szépség örök forrásai fakadtak Kelet országaiban, a világ fáklyái voltunk mi keleti népek és hogyan estünk vissza fokról-fokra a tudatlanság és renyheség mocsarába. És mi más okozta volna ezt, mint az a bűnünk, hogy nem gondoltunk, nem törődtünk a nő szellemi színvonalának emelésével? A műveltség világító mécsesét eloltottuk leányaink előtt és hagytuk, hogy balga babonák és elfogultságuk sötét-ségében botorkáljanak. És hagytuk, hogy nemzeti jövődönk terebintusainak kertészei játékszerre súlyedjenek férfiak kezében, akik csak a jelenre gondoltak, de a jövő kívül esett mámoros szemük látóhatárán.

De voltak és vannak olyanok is, akik azt hirdetik, hogy a nő lelke nem is alkalmas az igazi mélyebb műveltség befogadására. Felületes bizonyítékokkal és egyáltalában helyt nem álló okoskodásokkal jutottak erre a *hamis konklúzióra*. Mert csak össze kell hasonlítanunk azokat a fiukat és leányokat, akik egyforma iskoláztatásban részesülnek és csakhamar láthatjuk, hogy a leányok nemcsak hogy nem maradnak a fiuk mögött, hanem sokszor szorgalmukkal, pontosságukkal, szelidségükkel és lelkiismeretességükkel felül is mulják azokat. A női lélekben rejlő nemes érzések virágai sokkal szebben bontakoznak ki a műveltség napsugarainál. És maga az a tudat, hogy a férfiakkal egyformák és egyforma jogokban részesülnek, fokozza az erejüket férfiakéval felmérhető feladat teljesítésére.

Ez a tudat adhatta az erőt azoknak a bibliai hősnőknek, akiknek nagyságát egyformán csodálják Mózes és Mohamed hívei. De itt az arab nők nagyszerű példája, Zenobia, aki királyi férjének halála után annak trónusára ült és hősiességével, világhírű bölcsességével beleírta nevét az arab nép történe-

tébe. Kell-e hát bizonyíték arra, hogy a keleti nő is nagyokra képes, ha a megfelelő nevelésben részesül?

És kell-e bizonyíték arra, hogy a művelt leányból lett művelt anya másképp nevelheti gyermekeit és így közvetlenül van hatással az egész nemzedék fejlődésére? És nem Kelet nagy királya, aki bölcsőbb volt minden embernél, *Salamon* hirdette az ókorban az asszony legszebb dicséretét? És sokezer évvel később egy másik nagy fejedelem, *Napoleon* mondotta azt a gyönyörű szentenciát, hogy „*az asszony, aki a bölcsőt ringatja a jobb kezével, a világot mozgatja baljával.*“

Nagy hálával tartozunk tehát azoknak, akik a *különböző vallások testvéri harmóniájáért* a keleti nőnevelés kérdésére terelik a figyelmet, akik egyengetik a kultúra útját az új női generáció számára és irányt adnak annak a mozgalomnak, amelyre oly nagy szüksége van a Keletnek, hogy újból döntő szerepe legyen az emberi társadalom magasabbrendű fejlődésében, a tudomány és kultúra minden ágának felvirágoztatásában.

שני מעצרה וסקרן לו את המסלה שלמה, כלומר הכת
 והמליכה ישרי את המעצרות וכלן ציין כי
 נקצה נצלים ונצלה קהלת כל השופק ונשפלות
 וכל עולו המצד והתקבל
 תאריך. 1900-1901 / 3 שנת

Holder József héber verseiből: Vissza

*A nagyvárosba vissza,
mely forr, nyüzsög, rivall,
hol vár a régi élet
és zeng sok régi dal.*

Vissza, hol sir az aszfalt,
a kémény és a gyár,
hol sáppadt minden ember
és roskadozva jár.

*A kávéházba, klubba,
hol füstbe fúl a lég
s csupán a fránya tudja,
milyen csudába még.*

*Madártól és virágtól
s a fáktól elmegyek,
az utilapú rajtam,
az Isten veletek.*

*A szíves jó családtól
már ballagok tovább,
kik ételt, italt adtak
és kellemes szobát.*

*Apától és anyától,
a szülőföldről el,
rángat egy idegen kéz,
már menni, menni kell.*

Vissza a cimborákhoz,
ó, kocsmaasztalok!
Ott lettem senki, semmi
és most is az vagyok.

Vissza a könyveimhez,
ó, visszamegyek én,
hol a dalok hevernek
a szekrény fenekén.

*Ott fekszenek és várnak,
mint cellában a rab,
mikor nyílik az ajtó,
mikor süt bé a nap?*

*Mikor becézi őket
melegsugárú szem?
Szabadság aranyhidján
őket mikor viszem?*

*Már indulok, sokáig
őket nem váratom,
vissza, hol az öröm vár
s a régi bánatom.*

Vissza a kedvesemhez,
beh régen vár, szegény,
majd átölel, megcsókol
s egy könny csillog szemén.

Fordította: Bródy László.

CSERZY MIHÁLY: ÖREG HÁZNAK ÖREG LAKÓI

szegeden a múlt század derekán kezdett építeni a polgárság emeletes épületeket. Azelőtt csak földszintes lakóházak voltak, azoknak is nagyrésze nád- és zsupptetejű. Ezért is volt annyi katasztrófális küzdelme a lakosságnak a vörös-kakassal egész 1845-ig, amikor a szenátus megtiltotta a leégett házaknak náddal vagy zsupszalmával való újrafedését.

A ma is fennálló és a város legelőkelőbb részén, a Klauzál-tér és a Kárász-utca sarkán levő úgynevezett *Kárász-ház* is 1842-ben épült. Utolsó tulajdonosa *Kárász Géza* volt, a régi nemesi Kárász-család egyik bogaras sarja, kit nemcsak nőgyűlölőnek, hanem embergyűlölőnek is ismertek s aki halála napjáig külföldön tartózkodott, mint sok mások, kik Magyarországról csak akkor vettek tudomást, amikor a bitangságban itthon hagyott birtokaik időnkénti jövedelmét kézhez vették. Kárász Gézának hűtlenségben hagyott birtoka *Horgoson* volt, mintegy negyvenezer holdnyi területen, beleértve magát a községet és a közvetlen mellette levő *Kamarás-t* is, hol óriási költséggel halastavat létesített s a sívó homok helyére árnyas parkot varázsoztatott. Azért kell ezt a kifejezést használni, mert Felső-magyarország bérceiről hozatta a nagy és kedves ligeteket alkotó tűlevelű fákat és beletőrette őket a nekik nem való forró homokföldre. A park közepén a szinte patakszerűen folydogáló és az ártézi-víztől az Alföld flóráival gazdagon benőtt partú, széles árok szélére hatalmas kastélyt építtetett, melyben állandóan más lakott és titokzatosságával a környék lakóinak találgatásokra szolgált alapot.

A birtokot az öreg Kárász Miklós szerezte, ki mint megyei főjegyző, később főispán, előrelátó, takarékos ember volt. Nálánál csak a felesége volt gondosabb és fősvényebb. A birtokról bekerült tejet, vaját, tojást, apró jószágot ő maga személyesen olvasta föl az új Kárász-ház szárazkapú bejárása alatt és számoltatta el az árát az ezeket értékesítő cselédséggel, az utolsó schein-krajcárig. Sőt még azt sem restelte *Rozi néni* (Nagy Rozáliának hívták), hogy a behozott tyúkokat megtojózsa, nehogy a még azután napfényre kerülő tojások veszendőbe menjenek. Ezért is nevezte el az akkori nép a szép, nagy emeletes házat „tej-ház”-nak. A ház, régi módi szerint, boltívekre épült és olyan vastag fallal, hogy akár várnak is beillett volna. Ablakai, ajtóit ma is erősebbek és jobban záródnak, mint sok most épült új házé. Az ajtóitai vastag bádoglemezzel vannak bevonva s hogy mennyire lelkiismeretes volt az őket befedő lakatosmester, igazolja az egyik ajtón ma is olvasható és nyolcvan év után is teljes jó állapotban levő, apró szegecs-

kével kivert fölírás: „nagyságos Kárász Benjámín és neje.” Erről a Benjámínról egy legenda is fennmaradt. Ezt a legendát egy régi könyvben olvastam és arról szól, hogy egy alkalommal, mikor künn járt a birtokán, a kanász nem tudott beszámolni egy fiasdisznóval. Emiatt annyira fölháborodott a nemzetes úr, hogy a szemelátára fölhuzatta a kanászt az eperfára. Később megkerült a drága jószág és engesztelésül a háza elé Szentháromság-szobrot állíttatott, ami 1872-ben, mikor fölépült a Kiss Dávid-féle ház, a város istállójába került tyúkállásnak.

Abel Pann bibliájából: Ádám
„És az Úr beléje lehelé az élő lelket . . .”

Gimes Lajos: Nürnbergi piac

Markt in Nürnberg

A nagy takarékossgát nem örökölte Géza úrfi. Külföldön járt iskolába s a szíve oda is húzta vissza három esztendei Szegeden való tartózkodása után. Ez alatt az idő alatt ember alig lépte át a küszöbét. Nő pedig csak egyetlen egy. Ez pedig Wöber György polgármester páratlan jószágú hitvese volt, akinek mint a Szegedi jótékony nőegylet elnöknőjének, azért volt jussa a különöc agglégény mogorva lakásába bejutni, mert Kárász Miklósnétól, annak halála után, ő vette át az egyesület elnökségét és vele együtt Géza úr birtokába jutott íróasztala fiókjában maradt különféle hivatalos írásokat. Géza úrfinak a kutyák voltak a kedvencei. A nagy ház padlásán tartotta őket osztályozva. Az egyik fülkében volt a lakásuk, a másikban a szaporodási helyük, a harmadikba a betegek jutottak s talán a nyolcadik, tizedik fülkébe a kimúlt ebek, melyek részére külön koporsókat készíttetett s mint a kriptákban a halottak, úgy voltak sorrendben „eltemetve”. Csak egy teremtetett lélek volt a lakásban, aki nagyobb úr volt nálánál. Valami *Fábián* nevű komornyik, ki később, az ő külföldre való végleges távozása után, az ingatlanait is kezelte és küldte utána a vagyon jóvedelmét. Ez természetesen egyre fogyott, kevesebb lett, úgy hogy utóbb — mint a fáma sutogta — már nélkülözésekkel is kellett küzdenie.

A kutyák iránti szeretetben annyira ment a gyöngye idegzetű ember, hogy amikor az Ormódi-cég a ház emeletén varrodát nyitott s annak vezetője, egy bécsi asszony, bottal törtetett föl egy este a padlásra, hogy az őket háborgató ebeket csöndre kényszerítse, Kárász Géza másnap eltávolíttatta a varrodát az emeletről s a szabásznőt kegyetlenül leszidta.

*

A Kárász-ház üzlethelyiségeinek első bérlői a *Ráth Testvérek* divatárú cég és az *Eisenstädter*

S. és társai nagy kézműárú cég voltak. Az előbbi cég 1859-ben Pestre költözködött, amikor Pestet a kereskedelmi levelezésben Pesth-nek írták s ma is fönnáll, mint előkelő divatárú cég. A helyiséget Kiss Dávidnak adta át, ki Gyöngyös-ről került akkoriban Szegedre. Kiss Dávid *Hirschler* Salamon verseci kereskedőt vette maga mellé társnak. Ez *Szarvady* Lajos, a szegedi Kereskedelmi és Iparkamara volt elnökének a nagyatyja volt, igen szorgalmas, nagy szak tudású kereskedő, unokáját Németországban neveltette, magasabb kereskedelmi iskolákat végeztetvén el vele. Éppen ezen iskolázottságánál és intelligenciájánál fogva követelte később *Szarvady* Lajost a közélet és tekintélyes pozíciókat nyújtott neki a közügyek vezetésében. A másik cég, mely berendezésével és nagyméretű üzleti tevékenységével is impozáns volt, lefoglalván a kárászutcai front nagy részét, hét osztályra osztva és négy nagy, tágas udvari raktárhelyiséggel kibővítve, tudvalevőleg a mai napig is fönnáll és a cégtulajdonosok közt legújabbán előfordult változások folytán friss lendülettel, nagy anyagi befektetéssel és teljes ambícióval teljesített munkával az üzlet régi fényére és nagyságára emelkedett.

Az *Eisenstädter* és társai céget eredetileg Nagybecskerekén alapította 1809-ben *Eisenstädter* Simon. Ennek hét fia és hét leánya volt. Három fiát Temesvárra küldte és velük megalapította a temesvári fiókot. Három fiával, *Antal*, *Ferdinánd* és *Róbert*-tel pedig Szegedre jött és itt létesítette *Steiner* Emánuel társával az 1848 óta fennálló fióközletet. *Fülöp* fiát Bécsbe irányította az apa, ott kereskedelmi export-irodát nyitott neki, melynek közvetítésével a három magyarországi üzlet el lön látva a szükséges árukkal a közel levő cseh és morva gyárakból.

Eisenstädter Simon, az apa, 1867-ben kivált a cégből és Bécs mellé, Bádénbe vonult nyugalomba, hol szép palotája is volt. Ott is költözött el tizenöt év múlva 1882-ben az élők közül, kilencven éves korában. A három fiú, a Szegeden nagy tiszteletet kiérdemelt *Antal*, *Ferdinánd* és a nemes lelkéről és áldozatkészségéről széles körben ismert és szeretett *Róbert* Szegeden maradt és itt is végezte be mind a három előkelő nagykereskedő hasznos és szépemlékű pályafutását. *Róbert* emlékét különösen több, még életében tett alapítvány örökíti meg. A nagybecskereki üzlet 1914-ben, a háború kényszere folytán föloszlott, míg a temesvári *Eisenstädter* *Richárd* vezetésével ma is szép eredménnyel, a magyar nagykereskedelem hírnevének emelésére dolgozik.

Ebben az időben lépett be a nagytekintélyű cégbe (melynek egyik mozgató lelke éveken át a kiváló képességű *Zerkowitz* Jónás volt, mint kereskedelmi utazó) *Eisenstädter* István fia: *Enyedi* Lukács, kit a régi üzlet kötelékéből Szeged jeles

napilapja, a forradalom tüzeiben elperzselődött *Szegedi Napló* ragadott ki, kezébe adván 1878 nyarán a felelősszerkesztői tollat, melyet mindvégig szeplőtlen tisztasággal, sokoldalú tudással és nagy műveltséggel vezetett 1881-ig, amikor a tápéi kerület megválasztotta őt követének és alkalmat adott neki arra, hogy értékes talentumát az ország pénzügyi kérdéseinek javára érvényesíthesse. Az öreg házból a budai öreg palotába került a kiváló lakó, hol egész az államtitkárságig emelkedett föl fényes politikai sikerei révén.

A cég még *Róbert* életében beltagjává fogadta a kiváló kereskedelmi szellemű és nagy-képességű *Winkler* Sándort, akinek fáradhatatlan munkássága, az üzlet érdekében éjt nappallá tevő erő kifejtése 1920-ban elcsöndesítette nemes és emberszeretettől gazdag szívét. Ekkor lépett helyébe *Jenő* fia, a művészlelkű, nagy koncepcióju és a világháború véres küzdelmeiben is hőiesen helyt álló, Mackensen vezérkarához beosztott, merész vállalkozású, daliás ifjú, ki 1921 telén vált ki a cégből, hogy kereskedelmi széles látókörében keresse azt a pozíciót, melyre tehetsége kijelölte őt. Jelenleg Angliában egy világ-cégnél dolgozik a legszebb ígéretekkel a jövőre nézve. Eltávozása után vették át a régi céget, a Szegeden nagy tekintélynek örvendett néhai *Schwartz* Emánuel lisztnagykereskedő gyermekei: özv. *Winkler* Sándorné, *Schwartz* Henrik és *Schwartz* Béla, kik a társadalomban és a szegedi

kereskedelmi életben kifejtett eddigi hasznos tevékenységükkel biztos garanciát nyújtanak arra, hogy a száz évnél öregebb cég tovább folytatja biztos és tisztos pályafutását.

Winkler Sándor, a nagy üzletnek összeropant egykori lelke, magyar-cernai születésű. *Winkler* Dániel ottani volt kereskedőnek a fia. Két testvére van, *József*, budapesti textil-nagykereskedő, *Vilmos*, divatárú nagykereskedő.

*

Az öreg háznak öreg lakóira térhetünk most át, kik egyszersmind a cég alkalmazottai is. Ritka ház az, hol annyi esztendőn át koptatja küszöbét és fogja meg ajtójainak kilincsét egy-egy ember, mint a Kárász-féle házban, az Eisenstädter-cég kötelékében cselekedte ezt meg három alkalmazott.

Névszerint: *Bárány* Salamon, *Kelemen* Sámuel és *Kállai* Mór.

Ezek közül *Bárány* Salamon 1868-ban vállalt adminisztratív szolgálatot az üzletben, Bácsföldvárról kerülve oda, egyik cégtag kiválasztása és meghívása folytán. *Kelemen* Sámuel szintén 1868-ban a cégnél kezdte pályafutását, mint gyakornok, pályáját és a kezdő évek eltöltése után a híres szegedi *Felmayer* karton- és vászonfestő-gyárban eltöltött nyolc esztendő után ismét visszakérült régi helyére, hol jelenleg is fiatalos erővel tölti be munkakörét. *Kállay* Mór mint

Tardos-Taussig Ármin: Téli táj

Winterlandschaft

strazzista került a céghez 55 év előtt s most is az, megőrizvén ambícióját, munkaerejét, úgy hogy szinte azt lehet róla elmondani, hogy az évek érintetlenül suhantak el fölötté és sem fizikai, sem szellemi erejéből mitsem oroztak el tőle.

A régi világ, mint mindenben, úgy a kereskedelemben is teljesen elűtő volt a maitól. Sem rendszerben, sem igényeiben nem lehet a mostanival összehasonlítani. A régi világban, a téli hónapok alatt már reggel hat órakor nyitva voltak az üzletek és este 8—9 óráig talpon állt bennük a tulajdonossal együtt a személyzet. Nyáron pedig már 4 órakor kinyitlak egyes napokon a kereskedések és 11—12 óráig munkálkodtak benne az alkalmazottak, sokszor még erre az időre sem tudván elvégezni napi föladatukat. Ebédelni is fölváltva mentek el a „segédek”. Nem volt se ünnep, se vasárnap. A három katolikus nagy-ünnepen be voltak ugyan zárva a külső ajtók, de a munka serényen folyt belül, ha más nem, az expedició. Kályhát nem ösmertek az emberek. Az üzletek ajtójai télen át is tárva nyitva voltak. Ezért volt összefagyva a „matralisták”-nak kezük-lábuk.

Dacára ennek az antiszociális rendszernek és részben túlhajtott gazdagodási váagnak a munkaadók részéről, mégsem voltak az emberek elégedetlenek. Munkában serényebbek, kitartóbbak, hűségben tántoríthatlanabbak voltak, mint a mai világban élők. Hogy ez jó volt-e, helyes volt-e, vagy nem — azt azok tudják megmondani, kikből önálló kereskedők lettek s beleélvén magukat már a segéd-korban ebbe a nehéz és nyűgös állapotba, saját maguk zsebére győződtek meg a „munka nemesít” jelszó igazságáról. Ennek a nagy munkakifejtésnek a méltó jutalma sem volt meg mindenütt. Némely „ház”-nál kevés volt a havi fizetés, máshol, mint példának okáért, az *Eisenstädter*-házban is, oly tisztességes dotációban részesítették az alkalmazottakat, hogy azok a havi fizetésből még meg is takaríthattak maguknak szép kis összeget. Igaz ugyan az is, hogy az akkori nemzedék nagy részének nem az volt a jelszava, hogy élek, mert nem tudom, három hónap mulva megleszek-e még!... Hanem az, hogy: úgy élek, hogy az öregségemre is számítsak!...

Az Eisenstädter-cég különösképen igen forgalmas helyen volt, a jelenlegi helyét tekintve, a városban. Az árvíz utáni években lebontott várnak ugyanis a mai Kárász-utca végéig nyúlt a külső palánkja. És ennek a paláknak (ezért nevezték innen számítva a Tiszáig terjedő részét a belvárosnak: *palánk*-nak, ami csak nemrégén enyészett el a közhasználatban) a kapuja a mai Kölcsey-utca és Kárász-utca összeszőgélésénél vot. Ezt nevezték *szabadkai kapunak*. (A *budai kapu* a Kossuth Lajos sugárút és a Vadász-utca közti részen volt.) Ezen a kapun át

jöttek Bácska községeiből a fuvaroskocsik a városba, hozván az óriás vidék kereskedőit, kiknek legnagyobb része a kéznél levő Eisenstädter-cégnél szerezte be textilárú-szükségleteit s ezért részben az üzlet előtt, részben a *Szabadság-tér*-nek nevezett mai *Széchenyi-téren* sorakoztatták föl hosszúderekú, echós-kocsijaikat. Természetes, hogy a viszonyoknak ilyen állapota mellett az Eisenstädter-cégnek is óriási forgalma volt. Annyi volt a vevő, hogy a cégnek 60—70 alkalmazottja sem volt képes valamennyit kielégíteni. Ezért szokásba jött az, hogy a nagybani vevők maguk választották ki a vásznat, siffont, kartont, „festőtől valót”, stb.-t. A falszélességű, padmalyig érő állványokról, egy rakásba húzták azokat és egy papírszeletkére ráírván nevüket, azt az árúkra helyezték. Időt engedtek ezzel a személyzetnek a számla kiírására és az árúk becsomagolására. A bizalom teljes volt a céggel szemben. Megtörtént ilyképpen igen gyakran az, hogy hétfőn reggel, amint munkába fogtak az emberek, péntekre készültek el a rendelések nagy tömegével. Így tartott ez 1863-ig, amikor az „Alföldi vasútállomás”-ra (ma *Szeged—Rókus-állomás*) befutott az első szabadkai vonat, mely egyszeribe redukálta a vidéki kocsiforgalmat.

Ez az „első vonat” arról volt nevezetes, hogy *Ráday* Gedeon gróf kormánybiztos, az Alföld hírhedt betyárjaiból és orgazdáiból összeállított transzporttal rakatta meg a kocsikat. Nem tudni természetesen az igazi okát: azért-e, hogy könnyebb szerrel történjék a szomorú szállítás, vagy hogy velük próbálja ki a vasút megbízhatóságát.

Az első munkaszünet 1870-ben kezdődött. Ekkor zártak be a kereskedők vasárnap délutánonkon és mentették föl alkalmazottaikat a munkától.

*

Szeged város kereskedelmi életéből vett ezen rövidke korrajzot abból az alkalomból tartottam érdemesnek megírni, hogy az „öregek lakók”, névszerint: *Bárany* Salamon, *Kelemen* Sámuel és *Kállai* Mór, kik egy egész emberöltőt töltöttek el a régi nagy üzlet kötelékében, meghatóan kedves háziünnep keretében föl lettek dekorálva a legszerényebb kitüntetéssel: az *oklevéllel*. Nem jutott nekik sem arany-, sem ezüstérem, csak az elismerésnek egyszerű szavai, melyek minden kitüntetést fölülmúlnak, mert ezt nemcsak a cégtulajdonosok, hanem egy egész társadalmi réteg szeretetének és elismerésének fénye ragyogja be. A szív aranyozza be azt a rövid néhány sort, melyet a szegedi Kereskedelmi és Iparkamara nyújtott át, még csak a kaligrafikus írást is mellőzve, a mai időknek megfelelő, egyszerű papírlapon.

A gondolkodó ész és a szív aranyozza be, mert az „öregek ház” az ő munkában, becsületben,

tiszteletben megöregedett Mohikánjaival két világot tár a csöndben szemlélő elé. Az egyik világban a léha életet látjuk, az ő visszataszítóan tarka színeivel, melynek végállomása a — pusztulás. A másik világban pedig a munka diadalát látjuk, fönséges tiszta színeivel fölének ívelődni, melynek a lelkiismereti megnyugvás és az élet alkonyán a boldog visszapillantás a verőfényes multra a — jutalom.

ZSIDÓ HUMOR

MECHALKÉL CHAJIM — „ÉLŐK TÁPLÁLÓJA“.

R. Jechezkeél Katzenelbogen Hamburg—altonai rabbi, a Keneseth Jechezkeél híres szerzője szeretett előimádkozni ünnepkor és azt hitte magáról, hogy kitűnően tud énekelni, a hívek azonban csak mély áhitatáért bocsátották meg a nagy rabbinak rettenő zenei hallását. A „Mechalkél chajim“ (Élők táplálója) kezdetű semone-eszrei áldásra volt egy sajátos dala, amely különösen tele volt díszharmóniákkal. Egy szegény ember ellette ezt a dalt és ünnep után végigjárta a korcsmákat és kávéházakat utánozva a furcsa melódiát a rabbi minden félszeg mozgásával együtt; a hallgatóság gurult a nevetéstől és a szegény ember tenyerébe gurultak a garasok és ezüst „valuták“ produkciójának jutalmául. A nagy rabbi hívei felháborodással hallottak a szegény ember eljárásáról és bepanaszolták az elnökségnél, hogy csúfot űz a hitközség büszkeségéből. Az előjáróság szigorú határozatot hozott, miszerint 24 órán belül el kell hagynia a várost, különben becsukatják. A szegény zsidó erre elment magához R. Jechezkeélhez és töredelmesen előadta neki, hogy ő nem csufolódásból utánozza őt, hanem mert nincs más kereseti forrása, és ha nem énekelne egy nap a „Mechalkél-chajim“-ot, éhen halhatnának otthon a gyermekei. A rabbi meghatottan hallgatta a szegény ember keservét, aztán elővett egy cédulát és felírta reá a következő mondatot: „Resusz neszuno mimeni lemóce keszav ze *lechalkél acmó mimechalkél chajim*.“ Magyarul: „*Engedélyt adtam e sorok felmutatójának, hogy táplálja magát az Élők Táplálójából!*“

CSAK OLYAN ASSZONYOKAT NE.

R. Efrajim Zalman Margulies brodi rabbitól származik a következő szellemes zsoltár midrás-magyarázat:

A 32. zsoltárban olvassuk: „Ezért imádkozik hozzád minden jámbor találás idején, csak a nagy vizek árja ne érjen hozzá.“ Találás idején (lőész möcő) — egészíti ki a midras — ez az asszonyt jelenti. Mi ennek az értelme? Régi hagyomány, hogy amikor a rómaiak fogságba vittek egy hajón zsidó ifjakat és leányokat, hogy fajtalanságokra adják el őket, a legidősebbnek a buzdítására elhatározták, hogy a tengerbe vetik magukat, hogy megmeneküljenek a gyaláztattól. Először a leányok ugrottak a hullámok közé, azután követték példájukat a fiuk is, akik eleinte haboztak és nem akartak lemondani az életről. (Gittin 57.) Mikor a lélekvandorlás folyamán ezeket újra a földre küdték, a leányok, akik előbb ugrottak a vízbe, azt a jutalmat kapták, hogy *uralkodni fognak a fér-*

jeiken. Ez a zsoltár midrás értelme: Ezért imádkozik minden jámbor találás idején, azaz asszonytalálás, nőülés idején, — „csak a nagy vizek árja ne érjen hozzá“, vagyis ne kerüljön hozzá véletlenül azoknak az ivadéka, akik a tenger hullámaiba vetették magukat. Mert a talmud szerint, akin a felesége uralkodik, annak az élete nem élet.

A HÁROMLABU ASZTAL.

R. Ezékiel Landau prágai főrabbi folyton intette a híveit, hogy legyenek jótékonyak. Amikor látta, hogy a beszéd nem használ, más módszerhez folyamodott. Vásár napján kiment és megállt a hemzsegő piac közepén. A kereskedők roppant csodálkoztak, hogy mit keres itt az ő rabbijuk, aki máskor egy percre sem távozott a talmud foliánsok mellől. Az egyik bátortalanul kérdést is intézett hozzá erre vonatkozóan. Amire a rabbi a következő felvilágosítást adta:

Ha egy asztalnak három lába van és az egyikről letörik egy darab, alá szokták támasztani valamivel, ne hogy az asztal eldőljön. De ha második lába is eltörik, akkor már nem lehet többé alátámasztani és akkor csak úgy segíthetünk rajta, ha a harmadikból is levágunk, hogy a három láb egyformán csonka legyen. A mi bölcsseink szerint, a világ három lába: a Tóra, a szentélyi áldozat és a jótékonyosság. Mikor a jeruzsálemi szentély elpusztult, a középső láb eltört, de bölcsseink alátámasztották az imával, amely pótolja a hajdani áldozatot. De most, hogy a hívek nem akarnak a szegény embereken segíteni, a második láb a jótékonyosság is eltört, akkor nincs más hátra, mint eltörni a harmadik lábat is és abbahagyni a Tóratanulást, hogy a világ egyensúlya helyreálljon. Azért jöttem ki én is közétek a piacra.

A KONKURRENCIA ÉS A TYUKOK.

A liszcai caddik, R. Levi Hirsch nagyon bosszankodott azon, hogy községében dul a konkurrencia és az egymással versengő kereskedők minden eszközzel egymásnak a tönkretetésére törekednek. Erre szombati prédikációjában a következő példázatot adta elő:

Ha egy gazdasszony tyúkot vesz és elhelyezi a ketrecébe és jól táplálja, azután még egy tyúkot szerez és azt is ugyanabba a ketrecbe teszi — rendszeren az első tyúk berzenkedik és próbálja kikaparni az új szomszéd szemeit, mert attól fél, hogy ez eleszi előle az eledelét. De ha nem volna tyúkesze szegénynek, akkor tudná, hogy ugyanannak a gazdasszonynak van bő tápláléka az új tyúk számára is és nem szorult arra, hogy az első megfossa vagy megrövidítse. Ugyanígy szokott lenni, ha egy embernek üzlete van és egy új boltos ugyanilyen üzletet nyit mellette, attól fél, hogy az utóbbi az ő kenyerét veszi el. De ez nem igaz. Az Uristennek, a világ gazdájának van tápláléka minden teremtménye számára és tud adni az elsőnek ép úgy mint a másodiknak.

A MEGFORDÍTOTT ÓRATARTÓ.

R. Beris Meisels, a varsói gaon egyszer együtt utazott egy zsidógyűlölővel. Ez, hogy a rabbit bosszantsa, kivette a zsebóráját és megmutatta neki, hogy az óratokjának egyik oldalán zsidó van ábrázolva és ha megfordítják, a másik oldalán kutya mutat.

— Így van, — szólta a rabbi — ha a zsidó hitet fordít, kutya lesz belőle.

DR. PFEIFFER IZSÁK: HÖSI ÉPOSZUNK LEGENDAIBÓL

A TESTVÉREK PÖRÖLNEK.

Történt pedig idők multán, hogy Kájin és öccse, Hevel egy napon a mezőre mentek ki s dolguk után láttak; mikor mindketten a mezőn voltak, Kájin megmunkálta, szántotta földjét, Hevel meg legeltette juhait. A juhok a szántóra tévedtek, ahol Kájin törte a földet, s ingerelte Kájint nagyon ez a dolog. Oda is lépett Kájin öccséhez, Hevelhez, s haragosan rászólt: Mi dolgunk nekünk egymással, hogy csak úgy eljössz te, meg a juhaid járkálni és legelni ezen az én egész földemen? Meg is felelt Hevel bátyjának, Kájinnak és mondta neki: Mi dolgunk nekünk egymással, hogy te megeszed az én juhaim ellését és gyapjujukba öltözködöl? Azért hát vedd csak le az én gyapjumat, amibe öltözködtél és

Kájin és Abel (A Szefer Hájásár fametszeteiből)
Verlag Benjamin Harz, Berlin.

fizesd meg a juhok húsát, amit megettél, ha hogy ezt megteszed, én is elmegyek a te földedről, mert így mondtad, vagy röpdösök az ég felé, ha ugyan tudok.

Mondta Kájin, hátha megölnélek ma, ki kérné számon véredet tőlem? Felelt Hevel: Bizony az Isten, aki alkotott minket a földön, ő állaná meg az én bosszumat rajtad és ő keresné véremet rajtad, ha megölnél, mert ő bíraskodik és ő ítél, ő fizet a rossznak a rosszért, a gonosznak gonoszságáért, amit e földön tesz. Ha akár most, itt meg is ölnél, bizony, Isten ismeri búvóhelyedet és megbüntetne a rosszért, amit tenni akarsz velem ma.

Mikor pedig Kájin hallotta öccsének e szavait, nagy haragra lobbant ellene, mert ezeket mondta, hirtelen rája támadt, felkapta az ekevasat, leütötte vele öccsét és megölte őt, kiontotta vérét a földre, hogy Hevel vére szertepatakzott a nyáj előtt.

Annakutána megbánta Kájin, hogy megölte öccsét, fájlalkozott nagyon, sírt fölötte és bánkódott nagyon, felkelt, gödröt ásott a mezőn, beletette öccse tetemét és földet hantolt föléje. De az Úr megtudta, mit tett Kájin az öccsével.

HANÓCH AZ ÉGBE SZÁLL.

Hanóch pedig Meszuselách születése után Isten útjain járt, szolgálta az Urat s megvetette az emberek bűnös útjait, mert Hanóch lelke az Úr intésén, tudáson és belátáson csüggött, azért is megismerte az Úrnak útjait. Bölcsességében lelke elkülönítette magát az ember fiaitól és elrejtőzködött sok időn át.

Történt pedig sok idő és esztendő multán, mikor is szolgálta az Urat s épp imádkozott őelőtte háza kamrájában, szólt hozzá az Úr angyala az égből eképpen: Hanóch, Hanóch, ő meg felelt: itt vagyok. Akkor mondta neki: kelj fel, menj ki házadból, rejtezkedő helyedről és uralkodj az emberek fiain és tanítsd őket ez útra, melyen járniok kell és arra, hogy mikép cselekedjenek járván az Úrnak útjain.

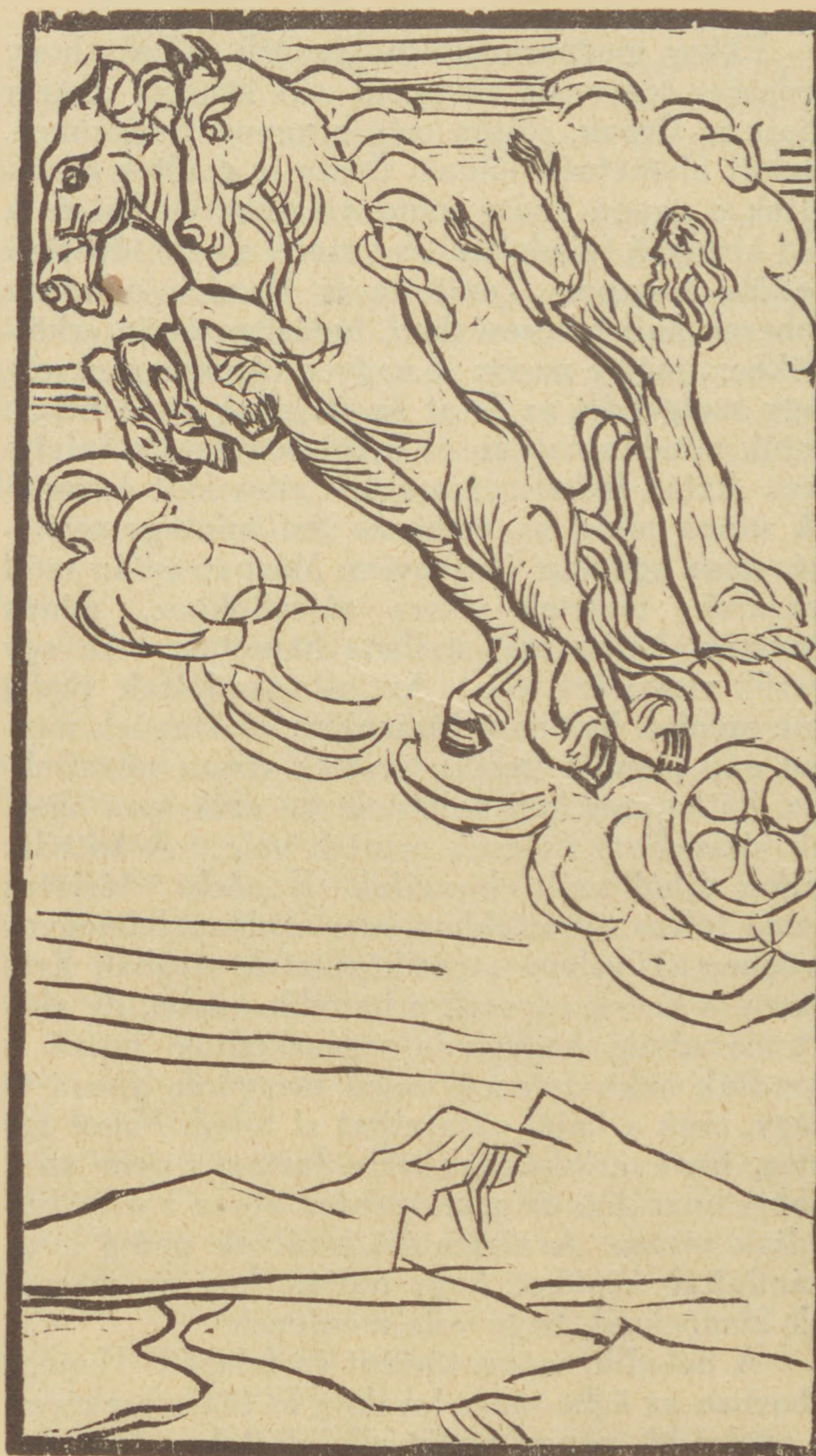
Föl is kelt Hanóch, kiment házából, helyéről és kamrájából, ahol addig volt és az Úr szava szerint elment az emberek fiaihoz, hogy megtanítsa őket az Úr útjaira. Összegyűjtötte az emberek fiait akkor és tudatta velük az Úr parancsait. Meghagyta, hogy hirdessék ki az emberek fiainak minden helyén eképpen: Mind, aki meg akarja ismerni az Úr útjait és a jó cselekedetet, jöjjön el Hanóchhoz. Összejöttek tehát nála akkor mind az emberek fiai s mind, akik kívánczoltak erre, elmentek Hanóchhoz. Így uralkodott Hanóch — az Úr szava szerint — az emberek fiain s azok eljöttek, földre borultak előtte s mind, egyetemben hallgatták szavait. Volt pedig Hanóchon Isten szelleme és tanította embereit Isten bölcsességére és útjaira és szolgálták az emberek

fiai az Urat Hanóch egész életében és jöttek hallgatni bölcsességét. Még az emberek fiainak mind a királyai is, elsők és utolsók, fejedelmeik és bíráik is eljöttek hozzá, mikor hírét vették bölcsességének, arccal a földig borultak előtte és kérték Hanóchot, uralkodnék fölöttük, s ő hajlott szavukra. Mintegy háromszáz király és fejedelem gyűlt össze, hogy királlyá tegyék Hanóchot maguk felett és hatalma és ítélete alá rendelték magukat. Mire ő bölcseségre, az Úr útjainak megismerésére tanította őket, békét szerzett közöttük és békesség volt az egész földön, míg Hanóch élt.

Ádám halála évében, ez Hanóch uralkodásának 243-ik esztendeje, Hanóch arra vágyódott, hogy megint elszokjon és elváljon az emberek fiaitól és az Úrnak szolgálni elrejtőzzék előlük. Így is cselekedett, de nem rejtőzködött el végkép, csak három napig nem mutatkozott, egy napra aztán megjelent előttük. A három napon át, míg kamrájában volt, imádkozott és dicsérte Urát, Istenét, amely napon pedig eljött, hogy mutakozzék szolgálai előtt, tanította őket az Úr útjaira és szólt hozzájuk mindarról, amit kérdeztek tőle. Így tett sok idők és évek hosszát.

Aztán hat napra rejtőzött el és csupán hetednapra mutatkozott népe előtt, majd havonként, utóbb évenként egy-egy napra, mígnem őt látni vágyódtak mind a királyok, mind a fejedelmek és mind az emberek fiai, arcát látni, szavát hallani kíváncsoztak, de hiába, mert nagy félelemmel is féltek tőle az emberek fiai, nem is bátorkodtak közelébe lépni, mert isteni fenség volt arcán, azért is nem mertek reá tekinteni, nehogy bűnhődven meghaljanak. Ekkor tanácsot ültek a királyok és fejedelmek, hogy összegyűjtsék az emberek fiait mind és eljöjjenek királyukhoz, Hanóchhoz egyetemben szólni vele, ha majd kijön hozzájuk, — s így cselekedtek. Történt pedig a napon, hogy Hanóch kijött hozzájuk, összegyülekeztek mindahányan és eljöttek hozzá, ő meg beszélt velük mind az ő dolgaikban, tanította is őket bölcsességben és tudásban, oktatta őket istenfélelemben és rámeredten ámuldoztak mind az emberek fiai bölcsességén, míg földre borultak előtte és szóltak: éljen a király, éljen a király.

Történt pedig idők multán, mikor a királyok, a fejedelmek és az emberek fiai, mindahányan beszéltek Hanóchchal, ő pedig tanította őket az Úr útjaira, akkor szólt az úr angyala az égből Hanóchhoz, hogy az égbe vigye őt s királlyá tegye az Isten fiai fölött az égben, ahogy a földön is uralkodik az emberek fiain. Abban az időben, ahogy Hanóch ezt hallotta, megparancsolta, gyűjtsék egybe mind a föld lakóit és tanította is őket bölcsességben, tudásban és az Úr intéseiben. Szólt hozzájuk: hívnak, hogy az égbe szálljak s nem ismerem távozásom napját, azért hát, mielőtt

Hanóch az égbe száll. (A Széfer Hájásár fametszeteiből.)
Verlag Benjamin Harz, Berlin.

elmennék töletek, hadd tanítsalak benneteket bölcseségre, tudásra, jó erkölcsökre, hogy azok szerint cselekedjete a földön, amelyen éltek, — így is cselekedett s tanította őket bölcseségre, tudásra, jó erkölcsökre, meg is intette őket, aztán törvényeket és rendeleteket adott nekik, hogy kövessék azokat a földön, békét szerzett közöttük és megmutatta nekik az örök élet útját. Így maradt velük néhány napig és tanította, oktatta őket mind e dolgokban.

Történt pedig az időben, mikor az emberek fiai Hanóchnál voltak, hogy feltekintvén látták, ime, valami nagy lóféle száll le az égből és a ló a viharban szállt a földre, meg is jelentették Hanóchnak amit láttak. Mondta nekik Hanóch: értem szállott le ez a ló a földre, mert elkövetkezett az idő és a nap, amelyen már elmegyek töletek és nem is jövök hozzátok többet. Akkor leszállt az a ló és megállt Hanóch előtt és mind az emberek fiai, akik ott voltak, látták.

Ekkor megparancsolta Hanóch újból, hogy hirdetést tegyenek eképpen: aki ismerni akarja útjait az Úrnak, jöjjön még e napon Hanóchhoz, mielőtt elvétetnék tőlünk. Össze is gyűltek és eljöttek e napon hozzá mind az emberek fiai és a föld királyai, fejedelmei és vezérei s nem távoztak mellőle e napon. Tanította is Hanóch mind az emberek fiait bölcseségben, tudásban és jó erkölcsökben, még e napon is nagyon rájuk parancsolt, hogy szolgálják az Urat és járjanak az ő útjain életük minden napján és újból békességre intette őket. Aztán fölkelt, lóra szállt, útra kelt és mentek utána mind az emberek fiai mintegy nyolcszázezren egy napi járásnyira. Másnap aztán szólt hozzájuk: térjete vissza sátraitokhoz, minek jönnétek, hátha meg kellene halnotok, erre egy részük visszatért tőle. Az ottmaradtak pedig vele mentek hat napi járásnyira és Hanóch minden nap mondta nekik: térjete vissza sátraitokhoz, hátha meg kell halnotok, de ezek nem akartak visszatérni és csak mentek vele. A hatodik napon újból szólt hozzájuk Hanóch: térjete vissza tölem sátraitokhoz, mert holnap felmegyek az égbe s aki velem marad közületek, meghal. Erre vissza is tértek egyesek a hatodik napon, de akik ott maradtak, nagyon is ragaszkodtak hozzá s mondták neki: Istenre, veled megyünk, ahova te mégy, csak a halál választhat el tőled. Mikor így látta, hogy erősködnek vele tartani, nem szólt többet hozzájuk és azok mentek utána s nem fordultak vissza. A visszatért királyok pedig megszámlálták népüket, hogy tudják, hányan maradtak Hanóchnál, hogy vele menjenek.

A hetedik napon történt és felszállt Hanóch viharban az égbe tüzes lovakon és tüzes szekéren, a nyolcadik napon pedig elküldöttek a királyok, akik Hanóchnál voltak, hogy megszámlálják az embereket, akik nála maradtak azon a helyen, honnét égbe szállott, el is mentek a királyok küldöttei arra a helyre és az egész földet ott hóval borítva találták és a havon nagy kövek a hókövekből. És szóltak egymásközt: gyertek, törjük fel a havat, hátha itt haltak meg az emberek, akik Hanóchchal maradtak, a hó alatt. Ugy is tettek, átkutatták a havat és meg is találták számszerint azokat, akik Hanóchnál maradtak, és holtan feküdtek a hó alatt. Csak Hanóchot keresték hiába, mivelhogy felszállt az égbe. Hanóch pedig hatszázhatvanöt évig élt vala a földön.

Szaadia Longo héber epigrammáiból

IFJÚ ÉS VÉN.

*Föl magasba néz az ifjú,
És döngeti az egeket.
Megöregszik s lefelé néz,
A földre, melyből vétetett.*

Lengyel Károly:

BELAJA NOCS.

*A csillagtábor zengve zengett
s a bágyadt holdnak csorba fénye
fenyőknek ormán csókban égve
vágó szemekkel elmerengett.*

*Az éjszaka fehér subában
dermedten elterült a tájon,
bénultan szunnyadt fagyva, fázva
s a vad hideg vonaglott fájón.*

*Két vasvágány szökött az éjbe
s didergőn a vad éjbe érve
égett . . . s mintha fázna vértől,
mely megtorpanva álmot várna,
hosszú, zsibbadt halálálmot,
hosszút, mint az idők árja,
fáradt álmot, halálálmot.*

*Két vasvágány szökött az éjből,
gyorsan, mint az idők árja . . .
Ki tudja hajnal merre várja? . . .
Ki tudja pezsdül-e még vértől
életnek árja, hajnal árja? . . .*

*És mentem én a vágány mentén,
de elkerült a hajnal árja.
Ez éjszaka tán éltem zárja? . . .*

Csikorgó éj . . .

Hah!

*Loholok száz hóhalmon át
s a hó, a hó köröttem ég!*

*Ki tudja hol, ki tudja merre még
bolyongok a fehér, vad éjszakán.*

Dr. Reismanné Erdős Irma:

TE LATOD, URAM . . .

*Fel nem panaszlom vad mardosó
szóval, az Élet útját fáradtan hogy
járom. Élesre csiszolt ónszürke kövein
egy-egy vágyat hogy eltapos a lábom.
Könyvet nem ontok omló dús patakként,
álmok aranyló csodája hogy messze
elmarad, tüzes illatos forró alkonyi
mámor biborkelyhéből nem fakad.
Ajkam bús szaván halk apró sikolyok
nem törik igába csengő kacajom, Te
látod Uram vért porzik az utam,
s fáradt, megtépett Hitem mégis
akarom! . . .*

REGÉNY

SASS IRÉN: ÉNEKEK ÉNEKE

3.

A HATODIK KÚTNÁL.

*Szerelmesed több-e, mint sok mások?
Nincs-e olyan más leányok ifja?
Miben rejlik nagy érzésed titka?
Mi bódít el, milyen tűzvarázsok?*

A várakozás és egyedüllét keserves-édes napjai következtek. Sulamit úgy járt-kelt, mintha kilépett volna önmagából. Idegen volt maga előtt s csodálkozott rajta, miképen is tud a pásztortól oly távol élni. Lám, a hal azonnal elpusztul, ha szárazföldre dobják. Ó milyen csodálatos az élet s milyen szívós az ember szíve!

Bárhon volt is, bármire nézett is, víz tükrébe, az ég messze lehajló kékjébe, anyja szemeibe, mindenütt Dániel arcát látta. Ez az állandóan benne élő kép, valami állandó feszültséget keltett benne. Fájdalmas és jóleső érzés volt ez egyszerre.

Sulamit megváltozott, titkolózó lett. Anyja és Ula mit sem vettek észre a változásból, de volt egy ember, akinek éles szemét nem kerülte el.

Ez az ember, Juda volt.

Egy délelőttön ismét udvarába hívta a leányt.

Sulamit engedelmesen állt az özvegy elé, mint rendesen, de már nem nézett egyenesen arcába, nagy, nyílt szemeivel. Elfordította fejét s a földet vizsgálgatta.

— Nézz reám leánykám — mondta Juda hízelt hangon és állát megfogva, fel akarta emelni a leány fejét.

Sulamit megborzongott az érintéstől és hátralépett. A multkori jelenet jutott eszébe és úgy érezte, hogy meg kell halnia, ha a tekintélyes Juda még egyszer ajkához ér. Remegő tagokkal távolodott az özvegytől s mikor az egy lépést tett feléje, elvörösödött s a kapu felé futott. Csupán a küszöbön állott meg egy pillanatra:

— Bocsáss meg Juda ben Szirach... nem tehetek másként... Igazán nem tehetek másként uram...

Csupa alázat és bocsánatkérés volt a hangja. Juda szótlanul elengedte a leányt.

Egy marasztaló hangocskát sem küldött utána.

S mikor a terraszc lépcsői felé indult, maga elé mondta:

— Vajjon miért változott meg a leány?
Lassan fellepkedett a lépcsőn:

— Lehet, hogy egyik napról a másikra aszszonnyá tette őt az újhold... Majd később:

— Esetleg valamelyik ravasz lánypajtása kioktatta őt...

Maga is csodálkozott rajta, milyen heves undorral utasította el ezt a feltevést. Sulamit oly fehéren és könnyedén lebegett képzeletében, mint a hab és a felhő. Most vette először észre, hogy a legremegőbb, legájtatósabb gondolatai a lány körül csoportosulnak és mint a terraszc kerítését a lonc, úgy fonja át meg át szívét valami sóhajos, szemérmes, bensőséges érzélem.

Szinte felkiáltott Juda:

— Hiszen én szerelmes vagyok ebbe a lányba!

Amint a gondolatnál megállott, mintha célhoz ért volna.

Ez a gondolat kikísérte a hűvös terraszcra, ahol leült és elmélyedve, megadón, szinte bele-süppedve tovább szötte ezt a gondolatot...

Sulamit keveset s azt is csak igen homályosan sejtette abból, ami benne történt. Futott Juda elől, mert úgy érezte, hogy *kell* futnia és vágyódott a pásztor után, mert úgy érezte, hogy *kell* utána vágyódnia. Pici szívében nagy-nagy rend volt már. Egy hatalmas, uralkodó végtelen birodalma: Dániel és a szerelem. Kicsiny kör volt ez, de őt betöltötte.

S néha úgy érezte, hogy tágul ez a kör, már nagyobb, mint Sulamit és szélesebb, mint Kedes; a Jordán benne folydogál, zöld mezők virítanak rajta, hegyek és tengerek, amiket sose látott, Jeruzsálem, amire annyit gondolt, az ég és a föld minden csudája, amit meg nem értett. Ez volt Dániel és a szerelem.

Csupán egyszer látta s mégis általa élt már.

Egyetlen szócskát sem váltottak s mégis a versek egész tömege kelt életre tőle.

Még azt sem tudta, merre tölti napjait és hol hajtja álmra fejét, mégis érezte, hogy érte él a pásztor és el fog jönni hozzá.

A szerelem felfoghatatlan láza volt ez, a varázslat, amelyet nem lehet megmagyarázni, a bűvölet, amelyen minden küzdelem megtörik.

S a boldogság, mely Isten köpenyétől forró és illatos.

Közönyös arccal kérdezte egyszer Sulamit a bátyjától:

— Barátod, a pásztor, miért hagyott oly hirtelen itt bennünket?

— Vissza kellett mennie a nyájhoz s majd csak sátoros-ünnepekre jöhet ismét-vissza a városba...

— Előbb, nem?

— Ha csak meg nem szökik éjszaka, néhány órára. Ám az út hosszú és fáradságos, a kirándulás veszedelmes, mert Juda szigorú gazda. De miért is jönne? Kedesben rajtunk kívül senkit sem ismer...

Sulamit lesütött szemmel babrált az asztalon. Igyekezett könnyed és kíváncsi hangon megszólalni:

— Vajjon hol legeltet délben?

— A Jordán jobb partján, lásd-e kinyujtott karom irányában... Sulamit arra nézett.

— Bizonnyal nem vezet oda út.

— Nem, csupán néhány kút jelzi az irányt. Kilenc kút a Jordánig. Az első ötnek meszes vagy iszapos a vize, a jószág ott hagyja s már nincs semmi hasznuk. De a hatodiknak vize, mint a kristály. A jó pásztor odahajtja nyáját. Dániel is ott legeltet délben, a hatodik kútnál.

— Milyen jól tudod te Ula.

— Magam is ezt csináltam elmúlt nyáron. Sulamit abbahagyta a beszélgetést.

Hatodik, hatodik, hatodik, — ez zengett a fülében, mint a muzsika.

A kutak végtelen sorát látta maga előtt.

És arra gondolt, milyen elérhetetlenül messze van még sátoros-ünnep.

Addig talán meg is halhat az ember.

Nem; egészen bizonyosan érezte, hogy látni fogja a pásztort.

Még sátoros-ünnep előtt.

Talán holnapután.

Talán holnap...

*

Korán kelt. Nyugaton még halványan kéklettek a csillagok, de keleten már narancsvörös folt jelezte a nap ágyát. Kakasok kukorékolták fel a hajnalt.

A kapuknál az unatkozó örök füttyörésztek.

Sulamit vállára emelte a vastag rudat, amelynek két végén színes agyagkorsók himbálóztak. Frissen, vidáman lépett ki az utcára. Ruhája és kedve kék volt, mint a mennybolt.

— *Tégy szivedre, mint piros pecsétet...*

Halkan dalolgatott s az ének üteméhez mérte lépéseit. Még hűvös volt. Meztelen talpa fázott a köveken, de nem ügyelt rá. Délcegen és méltóságteljesen ment, mint boldog menyasszony az esküvőjére.

A szandálkészítő Askája háza az északi kapú közelében volt. Sulamit megzörgette az ajtót:

— Choma, Choma!

— Jövök! — kiáltott bentről egy üde hang és Choma megjelent korsóval a vállán. Fiatal lány volt, mint Sulamit, vidám és egészséges.

— Czipóra nem jött veled?

— Még nem láttam.

— Alszik tán?

— Nem alszik bizony! — hallatszott a hátuk mögött Czipóra hangja is. Összefogózva, mindhárman az északi kapu felé indultak. Még csak Eszter hiányzott a vidám társaságból. De ő biztonnal a kapunál vár rájuk.

Az örök évődve engedték útnak a lányokat:

— Hová ilyen korán őzikék?

Choma kacagva válaszolt:

— Megyünk a kedvesünk után.

Sulamit elvörösödött:

— Miket beszélsz Choma!

— Lám, aki köztünk a legártatlanabb, az vörösödik el legjobban...

Eszter a kapun kívül várta őket. A fűvön feküdt, fehér korsói mellette, mint a legelésző bárányok.

— Gyertek lányok, mert mindjárt reggel lesz.

Tanácsstalanul álltak még egy ideig. A mezőt vizsgálgatták, mely minden oldalán oly mélán és nyugalmasan egyforma volt. Merre induljanak hát a csoda-kutak felé, amelyeknek kristályos vizéről Sulamit teledöngicsélte a füleiket?

— Na, Sulamit, ha már elhívtál minket, mutass utat is! Merre menjünk?

Sulamit arccal a Jordán felé fordult és kinyújtotta karját, úgy, ahogy Ula mutatta:

— Erre, erre megyünk!

— Evoe! — tapsolt Choma.

Mind csodálkozva néztek rá:

— Evoe?! Mit jelent ez?

Choma titokzatosan mosolygott:

— Pogány szó... azt hiszem egyiptomi. Juda terraszáról hallottam egyszer s mikor felnéztem, egy férfit láttam ott... Ó, lányok, gyönyörű férfi volt!

Körültolongták Chomát, mint a verebek:

— Milyen volt?! Meséld már! No, milyen volt?!

Choma fontoskodó képet vágott, s hogy az érdeklődést fokozza, mélyet, nagyot sóhajtott:

— Gyönyörű volt. És milyen különös öltönyt viselt! Köntöse egész rövid volt... Képzeljétek, éppen térdig ért.

A lányok kacarásztak:

— Látszott a térde?!

Choma elvörösödött:

— Ó, igen... és egészen fehér volt, mint a márvány. Karmazsin-vörös köpönyeg volt a vállára vetve... És az arca, az arca oly szép volt... nagy, kék szemekkel, szép piros szájjal...

— Vajjon ki lehetett?

— Mondják, valami pogány, a tengeren túlről. Juda barátja.

— Olyan messziről jött? Túl a tengerről? Lehetetlen.

— Miért? Juda is sokat járt tengeren túl fiatal korában...

— Fiatal korában?! Juda még most is fiatal.

— Úgy ám! És milyen csinos.

— És milyen gazdag!

Egymásra licitáltak a lányok Juda dicséretében. Valóban, szűk kis fantáziájukban, vidéki elszigeteltségükben a gazdag Juda alakja királyi arányokat öltött.

Chomából kicsattant a dévaj jókedv:

— Lányok, ki szeretne Juda asszonya lenni?

Nagy kacagás.

— Ki nem szeretne?! — kiáltották kórusban a lányok.

Csak Sulamit nem szólt semmit.

Choma alig bírt a jókedvével. Kedve telt benne, hogy ezt a lehetetlen gondolatot a végső-kig csigázza:

— Bizony, ha megkérne, nem váratnám az ajtónk előtt. Ugye, Sulamit, te sem kéretnéd kétszer magad?!

Sulamit elvörösödött:

— Én nem... — mondta zavartan.

A lányok kacagtak:

— Meghisszük kicsikém. Juda nem megvetendő falat.

Sulamit társnőire nézett.

— De, én nem lennék Juda felesége — mondta egyszerűen.

— Ah!

— S ugyan miért nem, kényeskedő kincsem?

Oly jól esett most Sulamitnak nagy, nyilvános vallomást tenni:

— Mert nagyon, nagyon szerelmes vagyok valakibe.

Valamennyien elcsodálkoztak:

— Lám, lám a kis Sulamit! Túl vagy-e már a serdülőkoron?

— Pészachkor multam tizenkét esztendő.

— Akkor hát, férjhez mehetsz galambom.

— S vajjon ki a kedvesed és mi a neve?

— Nem mondom meg.

— Ejha! Külömb-e Judánál?

— Ezerszer is.

— Sok lesz kicsikém... — kacagott Czipóra. — Daliásabb-e az Jószeámnál?

Sulamit picit elgondolkozott: Nem.

— Pirosabb képű, mint a Choma Gámlielje?

Sulamit fejét rázta: — Nem.

A lányok szinte versengtek:

— Szébb haja van-e mint Eszter Simeonjának?

Sulamit megint csak azt mondta: Nem.

— Micsoda legény hát? — kacagtak a lányok.

— Mindenkinél külön.

— Ne légy együgyű — fakadt ki Choma, — hiszen éppen az imént vallottad be, hogy egyikünk kedvesénél se külön. Mivel külön hát, mint a többi ifjak?!

Sulamit elfogulatlanul nézett társnői szemébe. Mélységes meggyőződéssel és angyali természetességgel felelt:

— Nem tudom, kedves lányok... de mégis érzem, hogy a világ minden ifjánál ezerszer külön ő... És én nagyon-nagyon szeretem.

Oly gyerekes, tiszta és naiv volt ez a felelet, hogy a lányok megilletődtek és a gúny és kételkedés fullánkja nélkül, jóízűen felkacagtak.

(Folytatjuk.)

DR. KLEIN SÁMUEL BÚCSÚJA

Mint ismeretes, dr. Klein Sámuel, az érsekújváriak világhírű főrabiját, akit a Mult és Jövő régi munkatársai közt tisztelt, kinevezték a *jeruzsálemi héber egyetem professzorává*. Tizenhárom évig működött Érsekújváron és e rövid idő alatt a még fiatal főrabbi teljesen újjá teremtette községe vallásos és kulturális életét. Működése alatt tiszteletet és szeretetet váltott ki mindenütt és mindenkinél. Tisztelte őt községének minden egyes tagja, csak úgy, mint rajongott érte az ifjúság és mint szerette a legkisebb elemista is az ő kedves „Rabbi bácsi“-ját. Ez a határtalan tisztelet és rajongó szeretet jutott meghatóan kifejezésre dr. Klein távozása és búcsúja alkalmával is.

Szombat délelőtti istentiszteleten búcsúzott el hitközségétől a főrabbi gyönyörű beszédben. Ugyanaznap délután diákjaitól, az ő „kis községétől“ vett búcsút a Mester. Másnap a „Chéruth“ cionista egyesület rendezett búcsúünnepélyt megalapítója és díszelnőke tiszteletére. Az ünnepélyen megjelentek Szlovenszko összes zsidó testületeinek képviselői, hogy búcsút vegyenek a nagy chaluctól. Róth Jenő igazgató dr. Klein munkatársai és barátai nevében mondott megható búcsút, Fischer Benő, trencsényi főrabbi az Országos Rabbitekület nevében, dr. Klein Dezső nyitrai főrabbi, a Ahavath Cion egyesület nevében héber nyelven, Komlósi Soma szerkesztő a Szlovenszko Cionista Központ nevében, dr. Eisler Mihály a szlovenszko „Hasomer“ központi vezetősége nevében köszöntötte a sómerek nagy Somerjét, Krausz Ábrahám tanító a Talmud Tóra, dr. Tenczer Izso az érsekújvári „Misrach“ egyesület, Jaffe Ezechiél a nyitrai sómerek és Náthán Sándor a Mester tanítványai és az ifjúság nevében búcsúztatták a főrabbit. Dr. Klein könnyekig meghatva mondott köszönetet a megtiszteltetésért, azután pedig megtartotta búcsúelőadását, amelyben az ő csodálatos tudásával, kedves, lebilincselő előadásmódjával fejtegette, hogy a cionizmus az egyedüli út a zsidóság boldogulásához, a zsidó nép ujjaéledéséhez.

Mikor dr. Klein elhagyta Érsekújvárt, az egész hitközség apraja, nagyja kikísérte az állomásra. Valami ünnepélyes meghatottság uralkodott az egész pályaudvaron, amikor berobogott a gyors és a főrabbi feleségével, barátaival és községe néhány vezető tagjával, akik Pozsonyig elkísérték a főrabbit, beszállt a vonatba. A vonat lassan elindul, az ablakon kihajlik a főrabbi szép zsidó feje, könnyes szemmel terjeszti ki áldó kezét a meghatott tömeg fölé...

Simson Halévi.

*

Lapzárta után már magától dr. Kleintől érkezett levél Jeruzsálemből, amelyben többek között a következőket írja dr. Patainak:

„... immár nyugodtan közölhetem, hogy ב"ה jól érezzük magunkat a mi ősrégi megújuló városunkban. Az egyetemet Chanuka első napján nyitották meg ünnepélyesen; az első előadást, az utána következő napon tartottuk, de a rendszeres előadások csak a jövő vasárnap (טו טבת) kezdődnek. Hallgatóink száma mintegy 120; az ország kutatása iránt חקירת ארץ ישראל amit én adok elő, óriási érdeklődés mutatkozik. Diákjaink közt akárhány akad, aki nappal az egyetem még be nem fejezett épületén mint kőműves vagy kőfaragó dolgozik, este pedig tudományos előadásokat hallgat...“

ÚJ KÖNYVEK

ABRAHAM ALMALEH HÉBER-FRANCIA SZÓTARA.

A régi, részben hiányos, részben befejezetlen francia-héber és héber-francia szótárak hiányosságain akar segíteni a „Doar Hajjom“ tudós szerkesztőjének sok esztendei szorgalmas munkával megkonstruált műve, Abraham Almaleh francia-héber és héber-francia szótára, melynek első része, a „Nouveau Dictionnaire complet hébreu-français“ nemrégén jelent meg Jeruzsálemben.

Csak az tudja igazán értékelni ezt az évtizedes munkát igénylő fontos művet, akinek irodalmi munkája vagy tanulmányai közben szüksége volt összekötő kapcsolatra a héber és a francia nyelvek között.

A régi szótárak (Hollendersky, Sander, stb.) vagy csak a bibliai szókincset ölelik fel, ami a mai héber irodalmi viszonyok között elégtelen, vagy hiányosak, vagy pedig egyszerűen nem veszik tekintetbe a Ben-Jehuda és társai által végzett nyelvújítást és a héber nyelv ujjaszületését.

Aki csak néhány szavát felüti az Almaleh-féle szótárnak, azonnal meglepődik a munka alaposságán, pontosságán és ami legfontosabb: *teljességén*.

A szerző maga mondja munkája előszavában, hogy nem hagyta figyelmen kívül a héber nyelv feltámadásának egyetlen általa ismert mozzanatát sem s hogy felhasználta Ben-Jehuda, Aharoni és társaiknak összes újításait.

A szótár tartalmazza a Biblia, a talmudikus irodalom, az imák, a pijutok és a filozófiai irodalom összes héber szavait, valamint a Talmudban és a Bibliában előforduló aram szavakat is.

Az érdemes és tudós szerző már eddig is több szépirodalmi és történeti munkája által szerzett jó nevet a héber irodalomban. Ezek között legfontosabbak a

„Mizrach u'Maarav“ című történeti és irodalmi gyűjtőkönyv, „Hajehudim be'Damesek“, „Haaluz baal há pelaot“ és a tudós Narcisse Leven híres kétkötetes művének, a „Cinquante ans d'histoire“-nak héber fordítása.

Említésre érdemes még a szótárnak gyönyörű kiállítása és a jeruzsálemi nyomdaipar díszére való tiszta és lelkiismeretes nyomás.

A szótár ára 1 egyiptomi font és megrendelhető a „Doar Hajjom“ szerkesztősége útján, Jeruzsálemben.

Avi Shaul.

„KISUT IVRI“. Seelenfreund Salamon Szegeden kezdte a zsidó iparművészetért való harcot és Budapesten folytatta, ahol sikereinek állomásairól részletesen beszámolt a Mult és Jövő, most pedig Palesztinában ünnepelték működésének negyedszázados jubileumát, mely alkalomból a mester tisztelői és barátai egy szép albumban foglalták össze a Seelenfreund-Jedidja által megteremtett új stílus eredményeit. „Kisut ivri“ .. „Zsidó dekoratív művészet“ a címe a Jeruzsálemben megjelent és a Goldberg-nyomdában izléselesen előállított könyvnek, melyhez a héber előszót dr. Patai József írta, szentföldi tartózkodása alatt. „Rabbi Benjamin“ a modern héber írók egyik legjelesebbike röviden megrajzolja Seelenfreund útját Magyarországból Palesztinába „A mi metropolisunk művészete egy jelentékeny és előkelő erővel gazdagodott“ — írja. Dr. Weisz Miksa, kiváló tudós munkatársunk széles alapú tanulmányt ír Seelenfreund egész fejlődéséről és vele kapcsolatban a régi és új zsidó iparművészetről általában, természetesen szintén héberül. Végül Mordechaj Avi Shaul, a jeruzsálemi „Doar Hajjom“ napilap belső munkatársa, az ünnepeltnek veje, aki mint héber író és poéta kitűnő névre tett szert a Szentföldön, Seelenfreund úttörő munkásságát méltatja mint új héber ornametika teremtményét. A szöveget méltóképpen kiegészíti a kb. 100 kép, mely Seelenfreund zsidó iparművészi tevékenységének különböző ágait mutatja be. Héber stílusú kézimunka, tapéta, rács, ajtódisz, Tóradis, keret, frigyszekrény, függöny, oszlopdísz, váza, menóra, díszoklevelek, könyvcímlapok stb. A kis könyv a Mult és Jövő útján is megrendelhető. Ára 50.000 korona.

SZENT ELIZ. Egy „modern leány“ regényét írta meg Szabó Imre, aki új könyveivel az új zsidó problémák egész sorozatát fogta szerencsés kézzel, kitűnő írói intuícióval. A modern leány „modern“ szüleivel együtt végig megy a renegátság minden torturáján és a forgatagos időközön és eseményeken keresztül visszatér a zsidósághoz és a palesztinai chálucok között találja meg lelkének egyensúlyát és gyermekének jövődjét és boldogságát. Szabó Imre rendkívül érdekesen és színesen szövi a

A jeruzsálemi „Doar Hajjom“ nagy napilap szerkesztősége. Jobbról balra: A. Almaleh, Perke Kornfeld, Aser Saphir, Thomas Ben Avi, A. Ahroson, J. Ebedi, S. Kalmi.

regény bonyodalmas szálait. Lebilincselő figyelemmel kísérjük hősenek tragikusan induló és harmoniába lendülő pályáját és mindvégig érezzük, hogy egy poéta tartja a kezében és gombolyítja teremtményei sorsának fonalát. Nagyon poétikus és kedves történetet mond el a „Mócsi és Ildiko“ gyermekregénye is. Ezek az írások megérdemelnék, hogy minél szélesebb körben találjanak olvasásra, zsidó szempontból pedig még különös értékkel bírnak azok a gyönyörű mondák, melyeket a szerző beszarábiai útján gyűjtött és melyeket igen szerencsésen olvaszt bele regényébe, anélkül, hogy annak folyamatosságát megszakítaná. A könyv, melynek pompás címlapját Pap Domokos rajzolta, a kolozsvári „Kadimah“ kiadásában jelent meg. Megrendelhető az „Uj Kelet“ szerkesztősége útján.

A ZSIDÓ NŐK TÖRTÉNETE. Nagy feladatra vállalkozott zalai Szalay László, amikor egyetlenegy könyvbe akarta foglalni a zsidó nők történetét ősidóktól kezdve napjainkig. A zsidó nő évezredek óta jelentős helyet foglal el a zsidó férfi mellett nemcsak a családban, de a zsidó nép történetében, kultúrájában is. Rengeteg anyagból kellett tehát válogatni Szalay Lászlónak és bizony sokszor úgy lehetett vele, hogy nehezebb volt a kihagyás mint a megírás. 340 oldalas a mű, amely a nagy anyag megrostálásából kikerült és tele van érdekesnél érdekesebb epizódokkal, legendákkal, adatokkal és a nőre vonatkozó bölcs mondásokkal, különösen a Talmudból, de a későbbi zsidó írásokból is. A mű a Bevezetésen kívül hat fejezetre oszlik, melyek egymásután sorakoztatják fel a különböző korok zsidó asszonyait, leányait és azzal a tanulsággal végződik, hogy a zsidóság mindig az erkölcsiség és a szeretet legmagasabb csucsai felé törtetett, emberi eltévelyedés tehát, ha „ma a szeretet vallása nevében néhány hitehagyott zsidó bűnéért el akarnák pusztítani a hasznosan dolgozó becsületes zsidók százazreit“. Az érdekes könyv, melyhez dr. Hevesi Simon írt meglehangú előszót, megrendelhető minden könyvkereskedés útján. Ára 200.000 korona.

A „JÜDISCHER VERLAG“ (Berlin N. W. 7. Dortheenstr. 35.), melynek nagyszabású tevékenységét ismételten méltattuk, kiadta a nála megjelent művek teljes katalógusát és egyben összefoglalja könyvkiadói működésének történetét 1902-től mostanáig. A katalógust számos érdekes kép díszíti, Achod Haan, Agnon, Bialik, Buber, Dubnow, Herzl, Mendele arcképei, továbbá a legérdekesebb könyvcímlapok és kötések reprodukciói. A Jüdischer Verlag 205 kötetet adott ki eddig és most készíti elő a következő nagy műveket: „Jüdische Enzyklopedie“ 140 tudós közreműködésével, illusztrációkkal, két kötetben, Dubnow: *Weltgeschichte des jüdischen Volkes* 10 kötetben, Bialik esszéit, novelláit és agadakönyveit, Trumpeldor emlékiratait. A Jüdischer Verlag szívesen küldi be katalógusát minden érdeklődőnek díjtalanul.

Megjelent a Mult és Jövő 1924. évfolyamának teljes tartalomjegyzéke nyolc sűrű nyomtatott oldalon. **Ára 10.000 korona.**

Bekötési tábla az 1924. évfolyamhoz finom teljesvászon, dísznyomással **tartalomjegyzékkel együtt 35.000 kor.**

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában Budapest, VI., Révay-utca 14. Telefon 199—55

TOLL-HEGYRŐL

A TALMUD ÓCSARLÓJÁT ELITÉLTÉK.

Ha jól emlékszem 200.000 magyar koronára. Nagy összeg a mai koplalós időkben. De azt hisszük, a talmudhamisító örömmel fizeti le ezt a birságot, amely hivatalosan is reásüti a bélyeget, hogy az ő talmudi szemelvényes könyve szeméremsejtő. És ezentul ügynökei és körlevelei útján így fogja ajánlani a hamisítványát: „Tudja már ön, milyen pikáns szeméremsejtések vannak az én könyvemben? Olvassa el csekély 500.000 koronáért! Az árat fel kellett emelni a büntetés fedezésére!“

LÉDERER GUSZTAVRÓL,

az emberhús speciálista mészárosáról, a bűnügy első felderengésekor sietett a kurzus-sajtó a gyors megállapítással, hogy „íme a Lédererek, a zsidó erkölcsök“ stb. De amikor másnap kiderült, hogy ez a Léderer főhadnagy, nem tart rokonságot ama Lédererekkel, kiknek fajtájából a Dunántul többeket személyesen felakasztott, a kurzussajtó bölcsen hallgatott. Még a hirhedt „Pardon“ rovatban sem volt semmi célzás arra, hogy „pardon, tévedtünk, eme Léderer nem izraelita, sőt!“

HÉBER ELŐADÁS AZ EMBER TRAGÉDIAJÁRÓL.

Érdekes plakátot kaptunk Jeruzsálemből. Azt hirdeti pompás diszú héber betűkkel, hogy a jeruzsálemi Béth-Am-ban, a Népotthonban dr. Blaustein kiváló héber esztétikus előadást tart Madách Imre **האדם הגדול** nagy művéről: Az Ember tragédiájáról, amelyet Avigdor Haméiri, a tőlünk elszármazott nagy héber költő gyönyörűen átültetett a Biblia szent nyelvére. Az előadás, amint értesülünk, óriási érdeklődés mellett folyt le és valóságos Madách-ünneppé emelkedett. Ime így árulják a hazát Jeruzsálemben.

RAKOSI JENŐ IS HAZAT ÁRUL?

A „Budapesti Hirlap“ egyik legutóbbi számában rendkívül érdekes cikket közölt az új Palesztináról és csodálkozásának ad kifejezést, hogy nálunk a zsidóság oly kevés érdeklődést tanúsít eme történeti építés iránt. A „Budapesti Hirlap“ liberális, de nem zsidó lap, nem kell tehát félnie, hogy a „sionizmus“ vérvádjával illetik és így szabadon és elfogulatlanul írhat az új Ciónról. Ebből az alkalomból dr. Ungár Béla, a „Zsidó Szemle“ szerkesztője felkereste a főszerkesztőt, Rákosi Jenőt, hogy nyilatkozzék a cionizmusról. És mert a legnagyobb magyar hirlapíró nem „zsidó vezérférfit“ — ezt mondotta:

„Nem tudom, miért volna a cionizmus hazafiatalan dolog? Nem is értem, miért kapcsolják össze ezt a két fogalmat? Bizony nagyon rossz szolgálatot tesznek a zsidóságnak azok, akik saját testvérüket ilyen vádakkal illetik! Ismétlem, hogy a cionizmust nem tartom hazafiságba ütköző mozgalomnak, mert hazavagy nemzetellenes törekvései nincsenek és megértem mindazon zsidókat, akik a zsidóország felépítését óhajtják és irányítják!“

Ime így beszél Rákosi Jenő, aki talán ért annyit a hazafisághoz, mint a mi bölcs zsidó hazafiságfőbérőink . . .

A CSONGRADI HITKÖZSÉGI ELNÖK LEVELE.

Minden polémia és kommentár nélkül közöljük ezt a rendkívül érdekes levelet, amelynek megrázó hatással kellene lennie a zsidó közéletben, ha nem fojtana el nálunk minden nemesebb feljajdulást a politika.

Csongrádon, 1924 december 14.

Igen tisztelt Főszerkesztő Ur!

A „Mult és Jövő“ decemberi számában olvasom, hogy a pesti zsidó hitközség által rendezett „országos“ nagygyűlésen a szegedi, a budai és az újpesti hitközségek nem vettek részt. Szabad legyen kiegészítenem ezen közleményt azzal, hogy a „nagygyűlés“-en a *csongrádi zsidó hitközség* — melynek csekélységem az elnöke — *sem vett részt* az alábbi okokból.

Elsősorban azért, mert meggyőződéseim szerint csak olyan nyilvános zsidó nagygyűlésen veszek részt, melynek egyedüli tárgya és célja az lesz, miként lehet az orthodox és neológ zsidóság részére egy egységes szervezetet teremteni! Ha majd az orthodox zsidóság is elérkezettnek látja az időt arra, hogy hazánk összes zsidóságát egyesítse, ha majd elérkezettnek látja az időt arra, hogy a Magyarországon élő összes zsidóság képviselőit hivatott szervezet teremtesse, akkor majd e nagy eszme megvalósítása érdekében, csekély tehetőségemmel örömmel munkálkodom.

Ámde *erről beszélni sem lehet addig, amíg a „nagygyűlések“ egyetlen célja az, hogy keresztény emberbarátainkat győzzük meg arról, hogy mi is hűséges és önfeláldozó polgárai vagyunk szeretett hazánknak.*

Szomorú eltévelyedés!

Ha volna önértzet a magyar zsidóságban, akkor egy árva szót sem vesztegetne, kétségbe nem vonható hűségének igazolására!

Hűségünknek örökös hangsúlyozása nem egyéb, mint szolgai megalázkodás!!

Sokkal fontosabb érdeke is van a zsidóságnak! Arról tárgyaljanak a vezetők: mi a teendő a magyarországi zsidóság zsidó érzésének megmentése érdekében?

Arra kérjenek felhatalmazást a létező vagy megalkotandó felsőbb szervnek: miként lehetne minden zsidót erkölcsileg kényszeríteni arra, hogy rituális életet éljen és *ne sértse meg a Szombat szentségét?* Arról tanácskozzanak bölcseink, hogy a lelkiismeret szabadságának magasztos eszméje ne tévesztessék össze a lelkiismeret szabadosságával!

Ha majd kiküzdik és eléri azt a célt, hogy minden zsidót kényszeríteni is tudnak arra, hogy *lelkében valóban éljen a zsidóságának öntudata*, ha az ember, az egyén félni is tud annak következményeitől, hogy megtagadja hitének elveit, parancsait, *ha tudós papjaink nem hunynak szemet a borzalmas szabadság, a határtalan vallástalanság, a fájdalmas tudatlanság láttán*, hanem megfelelő eszközöket találnak és tudnak alkalmazni szent hitünk, ősi vallásunk parancsolatainak megtartása kikényszerítésére és ha *nem fognak bűnbocsánatot hirdetni a „bőkezű adakozók“ részére a vallás, a hit durva megsértéséért*, akkor majd nem kell jajgatni és siránkozni amiatt, hogy az orthodox és neológ zsidóság egyesítése lehetetlen feladat.

Ámde addig igazán *feleslegesek a „nagygyűlé-*

sek“. A csongrádi zsidó hitközség nagyon kicsiny hitközség! Adófizetőinek száma 108. *Bennünket borzalmasan sújtott Isten büntető keze!* Azért a csongrádi zsidóság kilencetized része vallástalan! Az asszonyok nem ismerik a rituális szabályokat, a férfiak nem járnak templomba. Amíg ilyenek is lehetnek a zsidók, addig nem megyek én nagygyűlésekre.

Pózozni, szónokolni — önámítás!

Ütött a cselekvés órája! Mutassák meg bölcseink, hogy vannak eszméik és gondolataik, melyek egyenértékűek a cselekvéssel. Mentsék meg a *zsidóságot — a zsidóságnak!* Mit bánom én, orthodox vagy neológnak nevezi-e magát az, aki lehetővé teszi, megvalósítani és kikényszeríteni tudja azt, hogy aki zsidó életet akar élni *és különösen aki a zsidó életben szerepet akar vinni, az úgy éljen, amint zsidónak élnie kell*, amint azt szent vallásunk parancsolja. Ha erről tárgyalnak a nagygyűlésen, oda elmegyek tanulni.

Dr. Vida Sándor, hitk. elnök.

CHORIN FERENC,

a nagyhirű Rabbi Aharon Chorin aradi rabbi fiának a fia mint a magyar zsidóság díszje szerepelt egy hosszú életen át. Mint a főrendiház egyik első zsidó tagja, mint a pesti hitközség választmányának tagja stb., stb. sokszor forgott a neve a zsidó sajtóban. Most hogy elhunyt, a Chevra Kadisa már készült a zsidóság büszkeségéhez méltó dísztemetésre. De megjelent a gyászjelentés, amely röviden jelezte, hogy Rabbi Aharon Chorin unokáját nem zsidó temetőbe fogják kísélni . . . És ez nem az első ilyen eset. Nem tragikus-e ez?

A „BIBLIABÓL A BIBLIARÓL“ címmel nagyértékű előadást tartott *dr. Kenéz-Kurländer Ede*, az OMIKE Bethlen-téri körzetének decemberi kultúrestjén. A közönség feszült figyelmé középette a Bibliának az egyén és a közösség szempontjából való nagy, mélyseges jelentőségéről beszélt. A Biblia annyira áthatotta a zsidó lelkét, hogy még a zsidó ujitók, a zsidó forradalmárok is a Biblia alapjára helyezkedtek; a zsidóság ellenségei pedig még a népnél is jobban gyűlölték és üldözték az Irást, mert ösztönszerűleg megérezték, hogy a sárgult pergament-lapokban van a zsidóság egész ereje és jövője. Ezért gyakran égették el a zsidókat Tórájukkal egyetemben. Majd érdekesen fejtegette Kenéz dr., hogy Mózesnek, a Biblia legnagyobb alakjának aránylag kevés külső kultusszal hódol a zsidóság, csupán csak a liturgiában állít ércnél maradandóbb emléket a nagy törvényalkotónak. Értékes zsidó munka volna, ha Mózes kultuszával külsőségekben, írásban, képben, szoborban, zenében is behatóbban foglalkoznának és az egész világ zsidósága egy Mózes év keretében áldozna a munka, a törvény és az erkölcs e legnagyobb hőisének. A közönség mindvégig igazi megértéssel és érdeklődéssel kísérte dr. Kenéz kelleme, mélyenjáró fejtegetéseit és a komoly tanulságos előadás után szívesen tapsolt a szavalatoknak és a zeneszámoknak is. *Tolnai* elnök megnyitója és dr. *Schwarz* Benjámin körzeti főrabbi záróbeszéde egészítették még ki az est műsorát. Dr. Schwarz néhány meleg, hangulatos, sokakban ifjúkori emlékeket idéző szóban rajzolta meg azt a milieut, ahonnan dr. Kenéz-Kurländer származott, amely milieu sajnos pusztulóban van, pedig a zsidóság óriási értékei pusztulnak el vele.

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

PURJESZ LAJOS halála a zsidóság és a szabad-
elvű gondolat gyászává mélyült.
A „Világ” szerkesztője a legválságosabb politikai küz-
delmekben vállalta a zsidóság védelmét a kurzussal
szemben, amelynek gonosz aknamunkáját még ma is
hunyt szemmel nézi a fel nem ébredt becsületérzés.
Purjesz Lajos zsidó ujságíró volt, aki becsületével,
önfeláldozó szíve vérével, európai koncepciójú cél-
kitűzéseivel, diplomatikus világiasságával tipusa volt
a modern zsidónak. És ha felfogásával olykor nem is
értettünk egyet, megilletődve hajtjuk meg a Mult és
Jövő zászlaját az ő tiszta emléke előtt. Korai halálát
a zsidóság fájdalmas veszteségének érezzük, ebben a
súlyos időben, amikor még mindig oly nagy szüksé-
günk van olyan bátor, lelkes és önfeláldozó harco-
sokra, mint aminő *Purjesz Lajos* volt.

A MULT ÉS JÖVŐ JANUAR 25-IKI KULTUR-
ESTJE a Zeneakadémia túlszűfolt nagy termében, lel-
kes és ünnepélyes hangulatban folyt le. *Fehér* Artur
Juda Halevi „*Vihar*”-ját, majd középkori héber költők
humoros jeleneteit és szatirikus verseit adta elő rengő
derűtséget keltve. Utána *Patai József* „A Holttenger
vára” c. balladáját mutatta be vizionárius hatással,
viharos tapsokat kiváltva a többször pódiumra hívott
költőnek is. Végül *Kiss József* Legendáját adta elő,
látomásszerűen megjelenítve *Reb Mayer* Litvák alak-
ját, amint áténekli magát a határon. A héber ének-
betétet a felső orgona mögötti misztikus háttér homá-
lyából dalolta *Eisenberg* Albert főkantor, a Városi
Szinház tagja, aki ezenkívül az amerikai zsidó szin-
házak műsorából vett jidis dalokkal aratott zajos si-
kert. A kíséretet *Gottschall* karmester írta és látta el.
Radnay Erzsi, az Operaház művésznője és *Demény*
Artur operaénekes szentföldi és délarábiai héber da-
lokat és a jeruzsálemi operából hozott áriákat mutat-
tak be az ujszerűség frenetikus hatásával, továbbá
egy új *Patai—Dienzl*-dalt (Bábel vizein) s *Róth*
Béla dr.-nak, az Ady-versek új zeneszerzőjének kom-
pozícióit *Kiss József*, *Kiss Arnold* és *Patai József*
verseire, melyeket a közönség a komponisták meleg
ünneplésével hálált meg. *Zahler* Erzsi, a Teréz körúti
Szinpad kiváló művésznője modern héber költők mű-
veit és *Patai Makkabeus*-énekét szavalta megrázó ha-
tással. Új tehetség mutatkozott be *Lénárt* Klári
hegedűművésznő személyében, aki *Achron* Eli Cion-ját
mutatta be bravúrosan. A fiatal művésznőket nagy ová-
cióban részesítették. Az est külföldi vendége *Deborah*
Klein rendkívül bájos német-zsidó ghetto dalokkal
és *Morris Rosenfeld* valóban gyönyörű balladáival ara-
tott osztatlan tetszést. A zongorakiséretet *Dienzl* Osz-
kár látta el, a hárfakiséretet *Hermann* Ferike. Zsidó
programot adott elejétől végig a Mult és Jövőnek ez
a januári kultúrestje, mely, miként az eddigiek, bő
forrása lesz a zsidó esték műsorszámainak, amelyek
végigszárnynak az országon és annak határain túl is.

SCHICK LILI ÉS DEMÉNY ARTUR hangver-
senye a legteljesebb siker jegyében folyt le. Az egész
sajtó melegen méltatta a kiváló zongoraművésznő és
a nagyszerű operaénekes művészetét.

A „MIKÉFE” VIRAGKIALLITÁSA. A „Mikéfe”
Kertészképzőtelep a Hungária szálló fehértermében
rendezett virágkiállítása bemutatta az intézet eddigi
fejlődésének eredményét. A kiállítás, joggal mondat-
juk, valóságos szenzáció volt. A pesti zsidó közönség
egy része nem is sejtette, hogy a főváros határán ily
zsidó intézmény van, melyet nagyszívű s előrelátó
zsidók alapítottak, zsidó vezetés alatt van s ami a
legfontosabb, úgyszólván kizárólag zsidó növendékek
s zsidó munkáskezek művelik. Még nagyobb meg-
lepetés volt a kiállított növények szépsége és sokféle-
sége, mely elsőrangú szakavatott kézre és szerető
gondoskodásra vall. Azt a csodálatosan szép ciklamen-
csoportot, mely eddig alig látott fejlettségű virágai-
val általános csodálatot keltett s művészi elrendezés-
ben a legharagosabb vörös színből fokozatosan a
legsúzóbb fehérbe szelidült, sohasem fogjuk tudni el-
felejtetni. Éppúgy a mesés szép székfűcsokrokat, gyöngy-
virág, tulipán, jácint, orgonacsoportokat és a sok más
szebbnél-szebb virágot. — A virágkiállítás rendezésé-
nek érdeme elsősorban *Klein* Gyulánét, az egyesület
társelnökét illeti, aki páratlan, mondhatnók anyai sze-
retettel ápolja az ő dédelgetett „Mikéfe”-jének ügyét.
Fáradságot, időt és költséget nem kimélve, minden
energiáját arra pazarolja, hogy ez a gyönyörű zsidó
intézmény mennél tökéletesebb, mennél fejlettebb s a
növendékek mennél jobban önképzettek legyenek. Mi
elvi szempontból is, nem lehetünk elég hálásak *Klein*
Gyuláné működésének, mert elsősorban neki köszön-
hető, hogy megcáfolhatatlan tettekkel bizonyíthatjuk
rágalmazóinknak, hogy a zsidóság produktív munkára
is képes s hogy adjanak nekünk csak alkalmat s föl-
vesszük a versenyt bármily téren a többi népekkel.
Ezért szeretettel köszöntjük ez alkalommal is *Klein*
Gyuláné társelnököt és kívánjuk, hogy kiváló munka-
társaival, érdi *Krausz* Simon, *Beer* Henrik, *Fellner*
Leó, dr. *Deutsch* Ernő és *Kertész* Vilmos stb. egye-
temben még sokáig folytathassák a gyönyörű munkát
a maguk és a zsidóság dicsőségére.

JUBILEUM. Nagy szeretettel ünnepelték Erzsé-
betfalván dr. *Krieshaber* főrabbi működésének 25 éves
jubileumát, amelynek keretei valósággal országos ün-
nepséggé szélesedtek. Mindenünnen elhalmozták a tu-
dós főrabbit a szeretet és tisztelet megható jeleivel.

DR. ROSENAK MIKSA GYÁSZÁSA. A nagyhirű
sebészt, az orth. zsidó kórház igazgató főorvosát sú-
lyos gyász érte. Atyja *Rosenak Sámuel* 92 éves korá-
ban elhunyt. A bölcs aggastyánt, aki 93 éves hitvesé-
vel együtt teljes szellemi frissességben töltötte boldog
életét, megtörte fiának, a nagynevű brémai rabbinak
hirtelen halála. Nagy részvéttel kísérték utolsó útjára
gyermekét, híveit és tisztelőit.

A GÖDÖLLŐI FŐRABBI HALÁLA. Dr. *Klein*
József, kinek december hó elején ünnepelték papi
működésének 30 éves évfordulóját, január hó elsején
elhunyt. Dr. *Klein* főrabbi nagy zsidó tudású régi
gárda papjai közül való volt. Neves zsidó papicsalád-
ból származott, fia volt a hírneves zentai főrabbinak.
A gödöllői hitközség előljárósága mindent megtett,
hogy a halott főrabbinak, őt megillető temetést ren-
dezzen. A ravatal fölött sógora, a váci főrabbi tartott
megrendítő beszédet. A fővárosi rabbikar képviselété-
ben dr. *Groszmann* főrabbi beszélt. Utána dr. *Adler*
hatvani főrabbi, majd dr. *Steiner* Jakab aszódi főrabbi
mondott igen megindító, hatásos beszédet. Beszélt
azonkívül *Schláger* Árpád gödöllői apátplébános, ki a
róm.-kath. egyház nevében vett búcsút. A hitközség

részéről Diamant László hitközségi alelnök érzékeny búcsút mondott a főrabbihoz, majd Gráf Éliás beszélt az izr. képviselőtestület nevében. A szokásos élmanurachnumok után az előljárási tagjai a koporsót vállukra vették s a Váci-utca sarkáig így vitték a halott főrabbit. A temetőben Horváth Miksa Chevra elnök, majd a rákosszentmihályi, cinkotai, rákoscsabai fiókhitközségek kiküldöttjei mondtak még beszédet. A sírba való leeresztéskor a gödöllői Iparos Dalkör Szloboda Dénes karnagy vezetése mellett búcsúztató éneket adott elő. Gödöllő népe vallásfelekezetre való tekintet nélkül teljes egészében vett részt a temetésen.

HALÁLOZÁS. Debreczen város és egész Hajdu megye zsidóságának részvéte mellett kísérték utolsó útjára, az 51 éves korában oly tragikus hirtelenséggel elhunyt Blasch Vilmos debreczeni nagykereskedőt, aki a híres emlékü tiszafüredi caddiknak (Jungreis Nátán a Menuchasz Mojse halachikus és Tajrasz Mojse Noszn agadikus művek szerzője) veje volt és maga is Talmud-tudásáról, konzervatív vallásossággal párosult intelligenciájáról és puritán jelleméről volt ismeretes. Koporsóját a Beszhamidrás elé vitték, melyet ő minden hajnalban 3 órakor fölkeresett, hogy szent tanulmányait végezze. Strasser Salamon főrabbi, Blasch Ede hitk. alelnök, Jungreis Antal gyöngyösi orth. főrabbi és Rosenberg V. rabbi mondtak szívettpő gyászbeszédet. Az elhunytban Jungreis Antal gyöngyösi orth. főrabbi, Jungreis S. vámosmikolai rabbi, Lemberger Emánuel tiszapolgári főrabbi és Jungreis Adolf sajószentpéteri fakereskedő sógorukat siratják.

Alexander Vilmost, a sátoraljaujhelyi orthodox hitközség érdemdús elnökét súlyos csapás érte. Felesége január hó 14-én hosszú szenvedés után elhunyt. A jótékonyágáról ismert nemeslelkű matronát a szegények százai gyászolják. Temetése az egész város osztatlan részvéte mellett folyt le.

A csáktornyai hitközség örökös díszelnöke és évtizedeken át volt elnöke, Wollák Rezső elhunyt. Élete javán át irányította és vezette a hitközség ügyeit és istápolta a felekezet érdekeit, buzgón, önzetlenül, tiszta meggyőződéssel és hű odaadással.

A SZEGEDI EMLÉKTÁBLÁK, melyeket legutóbbi számunkban képben is bemutattunk, mint *történeti dokumentumok* is rendkívül értékesek. Miként a középkori pajtonok és szelichaköltők megörökítették koruknak zsidóüldözéseit, a szegedi emléktáblákon is Löw Immánuel héber versei köbevésték a legutóbbi évek szomorú eseményeit. Itt adjuk az emléktáblák héber szövegének az eredeti forma szerinti fordítását, magának Löw Immánuelnek hű átültetésében:

A temetői felirat.

Amire esküdtek — Hősökül fölkeltek
Szülőföldet védtek, — Jaj, hiába veszték!
Segítőt nem leltek — Háladalt nem zengtek,
Babért nem szereztek — Földre leverettek.
Koporsónak estek — Sírba temetkeztek.
Lélekké fénykedtek — Dús örököt nyertek.
Mennybe emelkedtek — Istenükhöz tértek!
Míg ők odaértek, — Itt hullámok meredtek!
Ellenünk eredtek, — Ajakukra szedtek,
A nyelvükre vettek — Összeszervezkedtek.
Törvénszemet kivettek — Jogot letepertek,
Vak ösztönt követtek — Zsarolást kedveltek.
A zsidókra törtek — Késérítve őket,
Kenyeret elszedtek — Támaszt összetörtek.

FEHÉR ARTUR.

A népszerű előadóművész az alatt a két év alatt, míg távol volt hazájától, fél Európát bejárta s nagy dicsőséget szerzett a magyar és héber kultúrának. A külföldi sajtó európai vonatkozásban is a legnagyobb recitátorok közé sorozta *Fehér Arturt*, kinek művészi kellékein kívül különösen szuggesztív tulajdonságát emelte ki, mellyel a közönségre tud hatni előadási modorával, mely teljesen egyéni. A népszerű művész Bécsben, Prágában, Belgrádban és utoljára Bukarestben szólaltatta meg irodalmunkat és egy-egy *Petőfi*, *Vörösmarty* és *Ady-vers* németnyelvű előadásával is valósággal lázba hozta a közönséget. *Fehér Artur*nak a *belügy-* és a *kultuszminisztérium* újra megengedte a fellépést és a kiváló művészt most egyre-másra hívják a különböző kultúregyesületek vendégszereplésre. — Örömmel üdvözljük mi is a kiváló művészt itthonléte alkalmából, ki annyi és maradandó sikert szerzett a héber költészetnek és irodalomnak éppen a *Mult és Jövő* estélyein.

A SZATMARI „DEBORA“-ESTÉLY. Megható meleg ünnepséget rendezett a Szatmári „Deborah“ Leányegyesület a színház nagytermében. Kicsi leányszívek izgatottan készültek már hetek óta, hogy a nemes célt szolgáló előadásuknak nemcsak erkölcsi, hanem anyagi sikere is legyen, hogy megvalósíthassák nagy tervüket és a szatmári zsidó kórházban ágyalapítványokat létesíthessenek. Dr. Steuer Jenő mély vallásos átérzéssel vezeti be az előadást. Utána egy élőkép, majd Mezey Bélának (A *Mult és Jövő* munkatársának) Kothel Hámáárávi (Keleti fal) című drámai jelenete következik, amelynek nehéz „Eliezer“ szerepét Schwarcz Ferenc játszotta nagy sikerrel. A Tünneményt Rotschild Ginus alakította kiváló hozzáértéssel. Majd Schwarcz Lajos, a budapesti Zeneakadémia növendéke következett, aki pompás orgánumával ejtette csodálatba a közönséget. Héber költőktől Marosy Géza színész adott elő, Juda Halévi, Patai József, Patai Edit, Kiss Arnold költeményét szavalta művészi átérzéssel. Sass László „Otthon“ című kis drámában Daskal: a férj és Jeremiás Gizi: a feleség érték el zajos sikert. A táncjelenetek szereplői is mind sok tapsot arattak, különösen Braun Annus és Sárkány Anci, szintúgy dr. Markovics Rodion szellemes konferanszával. Az anyagilag is fényesen sikerült estély előkészítésért Kesztenbaum Princuska, Rosenfeld Lajosné, Lebovics Pirooska, Berger Giza, Guttmann Mancsi és Guth Lajosné érdemelnek méltó elismerést. Az erdélyi sajtót, a kitűnő tollú erdélyi író Reismann Irma képviselte, akinek szép versei már többször a *Mult és Jövő* hasábjain is megjelentek. (Tibor Dénes.)

SZÖNYI ISTVÁNNAK, a kiváló festőművésznek: *Elijáhu elragadtatása* című gyönyörű, biblikus tárgyú rézkarca mint a *Mult és Jövő* mostani műmelléklete bizonyítja azt az örök hatást, amellyel a *Biblia* még a nemzsidó művészeket is termékenyítő munkára ösztönzi. A művésznek egyéb bibliai tárgyú képeire még visszatérünk.

HERMANN LIPÓT KIALLÍTÁSA az Ernst-Muzeumban példátlan esemény volt. Ebben az antikonjunkturás időben megtörtént, hogy az egész muzeumot megtöltő anyag majdnem teljesen elkelt. Ez a népszerűség annál csodálatosabb, minthogy Hermann Lipót művészete a legmagasabb kultúrát tetelezi föl. A művész új munkáinak méltatására a *Mult és Jövő* külön Hermann Lipót-számot készít elő.

KULTURÜNNEP SOPRONBAN. A külső és belső siker legragyogóbb jegyében folyt le az a nagyszabású kultúrest, amelyet a soproni zsidó ifjúság Patai Józsefnek és a Mult és Jövő művészgárdájának meghívásával rendezett. A vasútállomáson való lelkes fogadás folytatódott a városban és ünneppé izzott este a párját ritkító gyönyörű nagyteremben, melyet zsúfolásig töltött meg Sopron város zsidóságának elitje és a felekezetek és hatóságok képviselői. Dr. Pollák Miksa főrabbi, akinek irodalmi működését a Tudományos Akadémia is többször megkoszorúzta, a meglehangú vendégköszöntés után Jókai centennáriumáról emlékezett meg, kidomborítva a nagy költőnek a zsidósághoz való viszonyát művei alapján. A nagy tetszéssel fogadott tudós előadás után Patai József lépett az emelvényre, meghatottan köszönetet mondott a soproni zsidóság ovációiért és azért a lélekemelő és erősítő ragaszkodásért, melyet a soproniak az ő kulturmunkája iránt tanúsítanak. Majd másfél órás szabad előadásban ismertette a modern héber irodalom fejlődését, eszmeáramlatait és az egyetemes irodalommal való kapcsolatait. Végül példákkal demonstrálta a Szentföldön támadt új héber költészet virágzását. Patai előadását mintegy illusztrálták az ezt követő szavatok és énekszámok. Fehér Artur az új héber költészet legszebb szemelvényeit, továbbá Kiss József és Patai József verseit adta elő a közönség lelkes ünneplése mellett. Somló József az Operaház tagja, új szentföldi dalokat mutatott be, továbbá Gottschall híres Talmudrapszódiját, Radnay Erzsi az Operaház művésznője Goldmark-áriákat adott elő és befejezésül Patai—Dienzl Sulamitját. Mindketten frenetikus tapsokat arattak, szintúgy Hajós László hegedűművész, aki modern zsidó zenekompozíciókat mutatott be zajos sikerrel. Már éjfél volt, amikor a kultúrest emelkedett hangulatban véget ért. Utána nagy bankett következett. Dr. Weiller Béla mondotta az első felköszöntőt Patai Józsefre, akinek pályája indulásán is jelen volt és szeretettel kísérte folytonos emelkedését. Dr. Stricker a Mult és Jövő művészeit méltatva a zsidóság kultúrfeladatait fejtegette lelkes szavakban. Lantos Tivadar, aki Schwarz Béla ifjúsági elnökkel és vezérkarával az est rendezésének nagy munkáját végezte, az ifjúság köszöntését tolmácsolta lendülettel és ifjonti hévvel. Lantos Jakab igazgató a zsidó ifjúság feladatait vázolta a zsidóság jövőjének fenntartásában. A közönség kívánságára Patai József elmondotta szentföldi utazásának néhány érdekes epizódját. A bankett három óra tájban héber énekkel és közös asztali áldással ért véget.

A PESTI CHEVRA KADISA TAGFELVÉTELEI a zsidó áldozatkészség megható jelenetei között folynak. A felvételek érdekes momentumaira legközelebb visszatérünk.

A BARANY OSZKAR ÉS NEJE AMBULATORIUM javára fényesen sikerült estélyt rendezett a budai zsidóság, mely vendégül látta a város színe-javát. Az estet Kóbor Tamás pompás megnyitója vezette be, aki a Bárány Oszkár orvosi ambulatórium nemes, humanus céljait méltatta, majd Steiner Böske művészi hegedűjátéka, Relle Gabriella gyönyörű éneke, Weishaus kitűnő zongorajátéka és egy megkapó színpadi jelenet következett. — A báli est tekintélyes összeget jövedelmezett a jótékony célra. Bárány Oszkár és nejét a hálás közönség meleg ovációkban részesítette.

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA PESTEN ÉS UJPESTEN. A Szentföldről való hazatérése óta egyre sűrűbben fordulnak főszerkesztőnkhez hitközségek és egyesületek, hogy előadás keretében ismertesse palesztinai élményeit. Nagy elfoglaltságára való tekintettel azonban a meghívásoknak csak egy részét fogadhatja el. Legutóbb az *ujpesti hitközség* nagy dísztermében beszélt a szentföldi új életről és a zsidó renaissance kultúrájáról a hallgatóság feszült érdeklődése mellett. Dr. Barta Dezső elnök a Közművelődési Egyesület köszönetét tolmácsolta lendületes szavakban az előadásért, amely — úgy mond — nemcsak felvilágosított, de felüdített is és „Asré ájin roaszo éle“ Boldog a szem, mely ezeket látta. — Ugyanazon a héten a budapesti *Magyar Zsidók Egyesületében* ismertette Patai József a Szentföld régi és új makabeusainak harcait, az új zsidó parasztok, chálucok és chalucák életét és a jeruzsálemi zsidó kultúra, képzőművészet, zene, irodalom fellendülését. Dr. Révész mélytartalmú hatásos elnöki üdvözlésében hangsúlyozta, hogy a Szentföld iránt való érdeklődés semmiféle ellentétbe a hazafias érzéssel nem jöhet, Sigal, a Titen-Emesz alapító-elnöke, Seiler Jenő és Fürst Leó méltatták a Mult és Jövő és dr. Patai harcát a hagyományos zsidóságért, Geyer Osiás alelnök klaszikus héber beszédben üdvözölte dr. Patait, „aki letörölte a magyarországi zsidók homlokáról azt a megszégyenítő bélyeget, hogy teljesen kikapcsolják magukat az egyetemes zsidóság életéből és a zsidó törzs elszáradt ágaként szerepelnek külföldi testvéreik előtt. Dr. Patai a visszakapcsolás történeti feladatát végezte és végzi heroikus munkájával“. A pesti és az ujpesti előadást a közönség lelkes ovációi követték.

A BALASSAGYARMATI ZSIDÓSÁG MULT ÉS JÖVŐ ESTJE. A Klein Mór agilis elnöksége alatt álló ifjúsági egyesületből indult ki az eszme és fényes megvalósulást nyert. A zsúfolásig megtelt nagyteremben megjelent a város színe-java felekezeti különbség nélkül, a polgármesterrel az élén. Himmler Géza lendületes elnöki megnyitójában méltatta a Mult és Jövő programját, melyet az egész zsidóság magáévá tesz, majd üdvözölte dr. Patai Józsefet. „Boldogok vagyunk, hogy magától a vezértől hallhatjuk a zsidóság ígét.“ Zugó taps fogadta Patai Józsefet, akinek szentföldi útjáról szóló egyórás szabad előadását többször szakította félbe a viharos tetszés. Fehér Artur, a Bibliából, héber költőkből, Kiss József és Patai József verseiből szavalt, minden egyes számmal óriási tetszést aratva. Csillag Lipót pompás chásziddalokkal, szentföldi énekekkel és saját szerzeményeivel aratott nagy sikert. Kondor Ernő, az ismert dalszerző, gyönyörű hegedűjátékkal mutatta be új kompozícióit. A kitűnő vonósötösben dr. Kovách Béla, Büchler Jenő, Kemény Lajos, Erdős és Dobes Bálint játszottak nagy tetszéssel. A zárszóban dr. Weisz Náthán hitszónok méltatta Patai József és a Mult és Jövő kulturális tevékenységét a hallgatóság lelkes ovációi közepette.

CHANUKA-ESTÉLYEK. A Szombathelyi Zsidó Leányegylet kitűnő műkedvelő gárdája segítségével fényesen sikerült estélyt rendezett, melyen vallás-különbség nélkül megjelent a város színe-java. Különös tetszést arattak Hoffmann Imre és Váradi Pál dr. szellemes jelenetei, Götzl Mancsi szavatai, Bauer Lelly, Szöllősi Gyula, Holzer Mancsi és Brandel Hella táncai, Geszner Márton dr., L. Bauer Ilonka és Rothbard Sándor játéka és Weiss Dádi kísérete.

A szombathelyi Zsidó Diákszövetség könyvtár-alapja javára rendezte szokásos évi Chanuka-ünnepélyét a legteljesebb erkölcsi és anyagi siker jegyében. A hitközség dísztermét zsúfolásig megtöltő közönséget Götzl Mancsi üdvözölte, aki elszavalta Patai „Makabeus-énekét“ nagy hatással, majd Fodor Róbert kitűnő szavalata után Szegő Tibor méltatta a Chanuka jelentőségét. Csatkai József reáliskolai tanár vezetésével a zenekar Beethoven V-ik szimfóniájának 1-ső tételét adta elő. Spitzer Sándor „Chanuka-lángok“ című novellájának a felolvasását a reáliskolások (Kellner B., Schöntag I., Horovitz L., Horovitz E.) kvartettje követte. Holzer Ernő köszönetet mondott a hitközség vezetőségének, dr. Horovitz főrabbinak, Csatkai József tanárnak.

Az orosházi zsidó ifjúság fényes Chanuka-ünnepélyének sikerét Büchler Márton buzgó tevékenysége biztosította. Közreműködtek még Kacsó József főkantor, Lichtmann Móric, Krausz Piroska, Hoffer Anna, Deutsch Sándor, Kun Juliska, Kálmán György,

Dr. Spiru miskolci főrabbi avatóbeszédet mond.

Hajdu Béla, Weisz Ella, Roth Piroska, Klein Pál, Schwarz Lili, Márkus Vera, Adler Irén, Schillinger Klári, Weinberger Magda, Steiner Mária, Ungar Pál, Presser Otló, Iványi Gyula, Lebovics Dezső, Herz Pál, Klein Lajos, Schwarz Ferenc, Percel István és a tanulóifjúság kitűnő énekkara.

Békéscsabán a zsidó templomban folyt le a Chanuka-ünnep Wultz Imre, édesapja harmóniumkíséréte mellett végezte a gyertyagyújtás szertartását. Halmos Mór h. főkantor az énekkarral a „Hatikvát“ adta elő nagyszerű énektudással. dr. Silberfeld prologját mondta el mély érzéssel Rózsa Béla. Frankl—Silberfeld, *Gladiátorok a Circus Maximusban* című versével Holländer Magda aratott nagy tetszést. Wultz Imre éneke: „Levél az anyának“ könnyekig meghatotta a gyülekezetet. Rusz Erzsi hatásosan szavalta Frug—Kiss: *A csillagok* c. költeményét. Halmos Mór megindító strófákat énekelt a „Talisz“-ról, mely az embert a sírba is elkíséri. Deutsch Zsuzsa tartalmas felolvasása után Weisz Pali jidisch éneke következett, Grünfeld Magda megrázó drámai erővel mondta el Csernichovszky—Patai Chanuka-estjét, Ellmann József

Csernichovszky—Silberfeld „Hiszek“ c. versét héberül és magyarul. Végül dr. Tordas Dezső hitközségi elnök tömör és mélytartalmú beszédben megköszönte dr. Silberfeld főrabbinak a szent este rendezését, Wultz és Halmos kántoroknak a közreműködést.

A MONORI ZSIDÓ IFJUSÁG nagyszabású chanukaünnepélyt tartott, melynek programját Patai József és Pap Izsák műveiből állították össze. A jövődelmet egy díszes menóra beszerzésére fordították.

MEGALAKULT A JÓZSEFVÁROSI IMAHÁZ EGYESÜLET NÖEGYLETE. Nagyszabású jótékonyági programmal alakult meg a nyolcadik kerület nőegylete, mely már is gyönyörű eredményeket produkál. A december 28-ikán tartott Chanuka-est alkalmával 46 gyermeket ruházott fel és a kerület szegényeit meg betegeit hathatós támogatásban részesített. A Nőegylet elnöknője Weisz Mórné, az Imaház Egyesület elnökének neje, alelnökök Reich Miksáné és Goldner Zsigmondné, a titkárnő Friedmann Jolán.

600.000 KORONA FÖLÉ EMELKEDETT A BUZA ÁRA, ami az összes munkabéreknek újabb emelkedését jelenti. És ez újabb megterhelést jelent a Mult és Jövőnek amúgy is horribilis költségeire és még jobban megnehezíti azt a zsidó kultúrmunkát, melyért annyi áldozatkészséggel kell küzdenünk. Nem szólván arról a szomorú tényről, hogy míg békében egy évi előfizetési díjból másfél métermázsza búzát lehetett fedezni, ma az évi 300.000 korona előfizetési díj már egy fél mázsza búzának sem felel meg nálunk. Tudjuk, hogy általában súlyos a helyzet minden téren és az egzisztenciális küzdelem sohasem volt nagyobb mint ma. Mégis bizva bizunk a zsidóság jobbainak kultúrérzékében, hogy éppen a legnehezebb időkben nem fogják cserbenhagyni a zsidó jövőért folytatott munkánkat s továbbra is nemes áldozatkészséggel fognak kitartani a zsidó intelligencia orgánuma mellett, sőt igyekezni fognak számunkra új híveket is toborozni.

Annak, aki egy új előfizetőt szerez a Mult és Jövőnek, hálánk jeléül megküldjük a kiadásunkban megjelent könyvek egyikét a szerző aláírásával.

Azoknak példányaihoz, akiknek előfizetésük lejárt, a belföldön postabefizetési lapot mellékelünk. Külföldi előfizetőink díjait Fodor Dávid, Fodor Fülöp és Tibor Dénes urak, képviselőink személyesen veszik át a kiadóhivatal nyugtái ellenében. A nekik átadott minden összegért a kiadóhivatal felelősséget vállal.

ÖTMILLIÓ KORONA ÖSZTÖNDIJ ÉS JUTALOM ZSIDÓ DIAKOK RÉSZÉRE. A Remény, a zsidó tanulóifjúság szép lapja az idén lépett fennállásának 11-ik évébe. Egy évtizede immár, hogy a Remény felnövekvő ifjúságunkban a vallásos és hazafias érzést ápolja és fejleszti. A Remény ezt a jelentős évfordulót nemes gesztussal ünnepli meg. Ötmillió korona összegben ötven ösztöndíjat és jutalmat tűz ki zsidó fiuk és leányok számára. Ezekre az ösztöndíjakra és jutalmakra minden zsidó diák pályázhatik, aki a zsidó tudásban kiváló előmenetelt tanusít és a Remény táborának tagja. Ezeknek az ösztöndíjaknak tehát az a céljuk, hogy a zsidó tudást fejlesszék ifjúságunkban. A pályázó a kérvényt, melyet a rabbi, illetve hittanár úr ajánló sorokkal lát el, a Remény szerkesztőségéhez (Budapest IV., Magyar-utca 3.) intézi. Pályázati határidő 1925 április 30. — A Remény-nek e szép gesztusa annál értékesebb, mert a zsidó iskolák amúgy is szűkölködnek évvégi jutalmakban tanulóik részére.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.
Korvin Testvérek könyvnyomdája Budapest.

Felelős nyomdavezető Polgár J.

Telefon: 134—88.

Cordatic

Főelárusítás; VI., Mozsár-utca 9.

NEIGER נשי ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

Ujdonság! „BARBIN” Ujdonság!

KÉSNÉLKÜLI BOROTVÁLÓ POR

Illatos,
kellemes,
olcsó

GYÁRTJA:

HUNGARIA VEGYÉSZETI GYÁR

BUDAPEST, WESSELÉNYI-UTCA 21.

„Der jüdische Balzac“

Mendele Moicher Sfurim

Gesammelte Werke

In fünf Bänden

Übersetzt von Salomo Birnbaum

Band I: Schloimale. Pappb. 5. M. Ganzlw. 7.— M.

» V: Die Mähre Pappb. 4.50 M. Ganzlw. 5.50 M.

» II: Der Wunschring. (erscheint im Februar).

» III: Die Reisen des dritten Benjamin.

» IV: Fischke, der Lahme.

Band II und Band IV erscheinen in den nächsten Monaten.

Gedruckt in der Ohio-Antiqua auf holzfreiem Papier.

Neues Wiener Journal: »Mendele Moicher Sfurim, der unstreitig der bedeutendste Erzähler in der jiddischen Literatur ist, wurde bald der „jüdische Emile Zola“, bald der „jüdische Gottfried Keller“, ja sogar „der jüdische Cervantes“ genannt. Viel richtiger ist es, Mendele den „jüdischen Balzac“ zu heissen. Balzac schrieb die menschliche, Mendele die jüdische Komödie. Der Schöpfer der „jüdischen Komödie“ ist eigentlich auch der Schöpfer der neuen jiddischen Literatur. Was Mendele sprachschöpferisch gewirkt hat, grenzt ans Geniale; er erst hat die jiddische Sprache literaturfähig gemacht.«

Alfred Döblin in der „Vossischen Zeitung“

»Dies ist reinste östliche Arbeit. Ein völlig ungetrübter Genuss, dies zu lesen. Wer Mendele sprechen hört, hat gleich das Gefühl, an einem wirklichen, natürlichen Quell zu sitzen. Mit welcher Haltung wird gesprochen, aus welchem reichen Herzen. Mit welchem umfassenden Blick. Man wird mit Freude, in keinem Fall mit Enttäuschung, die weiteren Werke dieses ganz ausserordentlichen Menschen erwarten.«

Wiener Morgenzeitung: »Diese Autobiographie „Schloimale“ rückt in die Nähe eines berühmten und geliebten Buches (auch mangelhaft in der Komposition), nämlich Gottfried Kellers „Der grüne Heinrich“.«

JÜDISCHER VERLAG | BERLIN NW 7

Löwin és Stroh szőlőbirtokosok KISKUNHALAS

Ajánljuk elsőrangú minőségű saját termésű
fehér és vörös כשר אדמה fajborainkat.

Mintaküldeményt kívánatra postán kis hordókban is
küldünk.

Felvilágosítással készséggel szolgál

Kiskunhalason: Stroh Vilmos. Tel.: 17.

Budapestben:

Löwin Zsigmond, Király-u. 93. Tel: 42-25.

SZÖNYEGET, RÉGISÉGET

vesz, elad

Telefon: J. 123—59.

J 123—87

Sternberg

D o b - u t c a 2 4

Csángó Jenő

bőröndök,

bőrdíszmű különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.

Telefon: József 129-25.

POLGÁR KÁLMÁN

EZÜSTÁRUGYÁR

Budapest, VII., Kazinczy-utca 9.

TELEFON:
József 126-66.

Legelőnyösebb beszerzési forrás ezüst evőkészletekben és disztárgyakban.

A legszebb és legolcsóbb Parókák és Transformatiók

Legújabb
modellek.

PIECHNIK ES MECHTL

HAJMÜTEREMBEN

BUDAPEST, IV., VÁCZI-UTCA 8. FÉLEMELET.

Kifogástalan

Gallér, ing, fehérnemű

stb. tisztítás 24 óra alatt is

a Király gőzmosodában

IV., Magyar-utca 6. (Astoria-szálloda)

V., Bálvány-utca 23. sz.

VII., Dohány-utca 20. sz.

VII., Király-utca 15. sz.

Holló-utca sarok.

Az előkelő világ vegytisztítója.

SCHLEIFER A. Ezüstárugyár

Budapest VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 135-28.

*Saját gyártmányú disztárgyak és evő-
eszközök a legjutányosabb ában.*

GAZDASÁGOS

és kellemes fűtést csak a
szab. falvezetésű légfűtéses

ZEPHIR

kályhával érhető el.

HÉBER-SÁNDOR, kályha- és
vi. Vilmos császár-út 39. TELFON: 121-47

ILLÉS SIMON
CUKRÁSZ-BUDAPEST
VII. ERZSÉBET-KÖRUT 39.
ELŐKELŐ UZSONNÁZÓ HELY

TEA-FINOM SÜTEMÉNYEK
TORTÁK-BONBONKEAGYALAT
ÉS GESZTENYE PUREE

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,

Leány- és fiukabát legjobban vásárolható

Szombaton
az üzlet
zárván van.

LITZMANN IRMA

Budapest, VI., Király-utca 18.

REKLÁMÁRAINK HIRDETÉSÜNKRE VALÓ HIVATKOZÁSSAL:

Ebédli-csillárok 4+1 lg. ...	900.000 K-tól	Villamos főzőlap ...	125.000 K-tól
Hálószoba-csillárok 3+1 lg. ...	600.000	főzőedény 1 lit. ...	140.000
Hálószoba-ampolnák 1 lg. ...	100.000	testmelegítő ...	160.000
Éjjeli lámpák bronzból selyemernyővel ...	150.000 K	szivargyújtó ...	170.000
Villamos vasaló ...	130.000 K-tól	izzólámpák ...	10.000

Főzőkészülékeinkre 1 évi garancia — Selyemernyőket hozott anyagból is készítünk.

ERDŐDI ÉS NEUMANN

BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27. SZ.

TELEFON: 103-82.

Korvina Testvérek szállítását és átvételét Budapest VI., Rózy-utca 14.